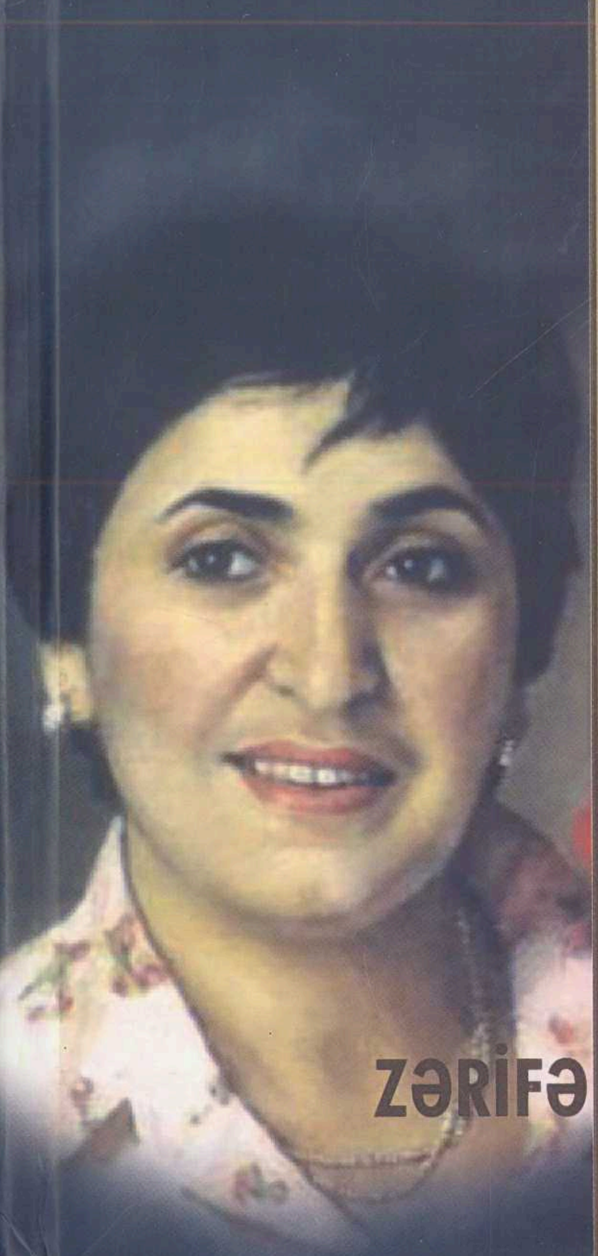

ZƏRİFƏ ƏLİYEVA

BİOBİBLİOQRAFİYA

Zərifə Əziz qızı Əliyeva

(*1923-1985*)

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
MƏRKƏZİ ELMİ KİTABXANA

Azərbaycanın elm və mədəniyyət xadimləri

ZƏRİFƏ ƏZİZ qızı ƏLİYEVA

BİOBİBLİOQRAFİYA

Bakı, 2013

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК АЗЕРБАЙДЖАНА
ЦЕНТРАЛЬНАЯ НАУЧНАЯ БИБЛИОТЕКА

91.9;5
Z 51

Деятели науки и культуры Азербайджана

ЗАРИФА АЗИЗ гызы АЛИЕВА

БИОБИБЛИОГРАФИЯ

F. Köçərli adına
Respublika Uşaq
KİTABXANASI
İNV. № 85237

Баку, 2013

AZERBAIJAN NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
CENTRAL SCIENTIFIC LIBRARY

Azerbaijan's science and cultural workers

ZARİFA AZİZ gizi ALİYEVA

BIOBIBLIOGRAPHY

Baku, 2013

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Rəyasət Heyətinin qərarı ilə çap olunur

Tərtibçi-müəllif: **Aybəniz Əliyeva-Kəngərli,** *filologiya üzrə elmlər doktoru*

Redaktorlar: **Firəngiz Hüseynova,** *AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının direktor müavini*

İsmət Səfərov, *AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının bölmə müdiri*

İxtisas redaktoru: **Rəna Kazımova,** *biblioqraf*

Zərifə Əziz qızı Əliyeva: biobiblioqrafiya.
Bakı: "Şərq-Qərb" Nəşriyyat Evi, 2013. 272 s.

ISBN 978-9952-404-84-5

Şərq Qərb 1986-cı ildən East West since 1986 BAKI 2013

© "Şərq-Qərb" Nəşriyyat Evi, 2013

Печатается по постановлению Президиума Национальной Академии наук Азербайджана

Автор-составитель: **Айбениз Алиева-Кенгерли,** *доктор филологических наук*

Редакторы: **Фирангиз Гусейнова,** *заместитель директора ЦНБ НАНА*

Исмет Сафаров, *заведующий сектором ЦНБ НАНА*

Редактор по специальности: **Рена Кязимова,** *библиограф*

Зарифа Азиз гызы Алиева: биобиблиография.
Баку: Издательский Дом "Şərq-Qərb", 2013. 272 с.

ISBN 978-9952-404-84-5

© Издательский Дом "Şərq-Qərb", 2013

Published by decision of the Presidium Azerbaijan National Academy of sciences

Author compilers: **Aybeniz Aliyeva-Kangarly,** *doktor of philological sciences*

Editors: **Firengiz Huseynova,** *deputy director of the Central Scientific Library of ANAS*

Ismat Safarov, *sectar manager of the Central Scientific Library of ANAS*

Editor on a speciality: **Rena Kazimova** *biblioqraph*

Zarifa Aziz gizi Aliyeva: biobibliography.
Baku: Publishing House "Şərq-Qərb", 2013. 272 p.

ISBN 978-9952-404-84-5

© Publishing House "Şərq-Qərb", 2013

AKADEMİK ZƏRİFƏ ƏLİYEVANIN 90 İLLİK YUBİLEYİNİN KEÇİRİLMƏSİ HAQQINDA AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI PREZİDENTİNİN SƏRƏNCAMI

2013-cü ilin aprel ayında Azərbaycanın görkəmli alimi, tibb elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi, Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü Zərifə Əziz qızı Əliyevanın 90 illiyi tamam olur.

Akademik Zərifə xanım Əliyeva respublikamızda tibb elminin inkişafına mühüm töhfələr verərək oftalmologiyanın aktual problemlərinə dair sanballı tədqiqatları ilə böyük şöhrət qazanmışdır. Onun elmi-pedaqoji və ictimai fəaliyyəti həkimlərin yeni nəslinin yetişməsinə və Azərbaycanda oftalmologiya elminin inkişafına güclü təsir göstərmişdir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndini rəhbər tutaraq, ölkəmizdə tibb elminin inkişafında əvəzsiz xidmətləri olan akademik Zərifə Əliyevanın 90 illik yubileyinin keçirilməsini təmin etmək məqsədi ilə qərara alıram:

1. Azərbaycan Respublikasının Səhiyyə Nazirliyi Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası və Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi ilə birlikdə akademik Zərifə Əliyevanın 90 illik yubileyinə həsr olunmuş tədbirlər planını hazırlayıb həyata keçirsin.

2. Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti bu Sərəncamdan irəli gələn məsələləri həll etsin.

İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti
Bakı şəhəri, 7 fevral 2013-cü il.

РАСПОРЯЖЕНИЕ ПРЕЗИДЕНТА АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ О ПРОВЕДЕНИИ 90-ЛЕТНЕГО ЮБИЛЕЯ АКАДЕМИКА ЗАРИФЫ АЛИЕВОЙ

В апреле 2013 года исполняется 90 лет со дня рождения выдающегося ученого Азербайджана, доктора медицинских наук, профессора, заслуженного деятеля науки, действительного члена Академии наук Азербайджанской Республики Зарифы Азиз гызы Алиевой.

Академик Зарифа ханум Алиева, внесшая существенный вклад в развитие медицинской науки в нашей республике, снискала большую славу своими солидными исследованиями по актуальным проблемам офтальмологии. Ее научно-педагогическая и общественная деятельность оказала сильное влияние на воспитание нового поколения врачей и развитие офтальмологической науки в Азербайджане.

Руководствуясь пунктом 32 статьи 109 Конституции Азербайджанской Республики, в целях обеспечения проведения 90-летнего юбилея академика Зарифы Алиевой, которой принадлежат неоценимые заслуги в развитии медицинской науки в нашей стране, постановляю:

1. Министерству здравоохранения Азербайджанской Республики совместно с Национальной Академией наук Азербайджана и Министерством образования Азербайджанской Республики подготовить и осуществить план мероприятий, посвященных 90-летнему юбилею академика Зарифы Алиевой.

2. Кабинету Министров Азербайджанской Республики решить вопросы, вытекающие из настоящего Распоряжения.

Ильхам АЛИЕВ,

Президент Азербайджанской Республики

г. Баку, 7 февраля 2013 года.

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASININ RƏYASƏT HEYƏTİ

Q Ə R A R

Bakı ş.

23 yanvar 2013-cü il

4/3

Azərbaycan MEA-nın həqiqi üzvü Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 90 illiyi haqqında

2013-cü il aprelin 28-də tibb elminin oftalmologiya sahəsində görkəmli alim, elm təşkilatçısı və ictimai xadim, tibb elmləri doktoru, professor, Əməkdar Elm xadimi, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, akademik M.İ.Averbax adına mükafatın

laureatı Zərifə Əziz qızı Əliyevanın anadan olmasının 90 ili tamam olur.

Akademik Z.Əliyevanın həkimlik və elmi fəaliyyəti Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri, Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə və AMEA Fiziologiya institutlarında, 1982-ci ildən etibarən Moskva şəhərində SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasında oftalmologiya elminin müxtəlif nəzəri və praktiki problemlərinə həsr edilmişdir.

Akademik Z.Əliyevanın oftalmologiyada ilk dəfə olaraq Azərbaycan peşə patologiyası sahəsində – şin və yod istehsalı, kimya, neft kimyası və elektrotexnika sənayelərində çalışan işçilərdə peşə ilə əlaqədar göz xəstəliklərinin diaqnostikası, profilaktikası və müalicəsi üzrə apardığı tədqiqatların uğurlu nəticələri 70-ci illərdə Bakı Məişət Kondisionerləri Zavodunda təşkil edilmiş Görmə orqanlarının peşə patologiyası laboratoriyasında davam etdirilmişdir. Alimin rəhbərliyi altında laboratoriyanın əməkdaşları tərəfindən zavodun və digər sənaye müəssisələrinin yüzlərlə işçisinə yüksək səviyyəli oftalmoloji yardım göstərilmişdir.

Akademik Z.Əliyeva elmi fəaliyyətini SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasında davam etdirmiş, göz xəstəliklərinin patogenetik əsaslarının müəyyənləşdirilməsində vacib sayılan görmə orqanlarının morfoloji və histoloji

xüsusiyyətlərinin tədqiqi ilə məşğul olmuş, uzun illər ərzində istehsalat fəaliyyətinin zərərli amillərinin insan orqanizmində bu və ya digər sistemə təsirini geniş şəkildə araşdırmışdır. Alim eyni zamanda perspektivli müalicə üsulu olan iridodiaqnostikanın korrelyasiya xüsusiyyətləri üzrə tədqiqatlar aparmış, bunun əsasında profilaktik tədbirlər planı işləyib hazırlamışdır.

Akademik Z.Əliyevanın elmi nəticələri respublikada və xarici ölkələrdə çap olunmuş 185 elmi əsərdə öz əksini tapmışdır. Onun elmi rəhbərliyi ilə 7 nəfər elmlər namizədi hazırlanmışdır.

Akademik Z.Əliyeva həkimlik, elmi və elmi-təşkilati fəaliyyəti ilə yanaşı, respublikanın ictimai həyatında fəal iştirak edərək böyük xidmətlər göstərmişdir. Alim SSRİ Sülhü Müdafiə Komitəsinin üzvü, Azərbaycan Sülhü Müdafiə Komitəsinin sədr müavini, Ümumittifaq "Bilik" cəmiyyətinin və SSRİ Oftalmoloqlar Elmi Cəmiyyətinin idarə heyətlərinin üzvü, "Oftalmologiya xəbərləri" jurnalının redaksiya heyətinin üzvü olmuşdur.

Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Rəyasət Heyəti akademik Zərifə Əziz qızı Əliyevanın yubileyi ilə əlaqədar QƏRARA ALIR:

1. Akademik Z.Əliyevanın 90 illiyinə həsr edilmiş yubiley yığıncağının dövlət səviyyəsində keçirilməsi barədə müvafiq qurumlar qarşısında vəsatət qaldırılsın;

2. Mərkəzi Elmi Kitabxanaya (fil.ü.e.d. A.Əliyeva-Kəngərli) tapşırılsın ki, yubiley ərəfəsində alimin həyat yolunu və elmi fəaliyyətini əks etdirən sərgi təşkil edilsin;

3. Mərkəzi Elmi Kitabxanaya (fil.ü.e.d. A.Əliyeva-Kəngərli) və "Elm" Redaksiya-Nəşriyyat və Poliqrafiya Mərkəzinə (fil.ü.e.d. Ş.Alışanov) tapşırılsın ki, akademik Z.Əliyevanın əsərlərinin biblioqrafik göstəricisi hazırlanıb nəşr edilsin;

4. Biologiya və Tibb Elmləri Bölməsinə (ak. Ə.Əmiraslanov) tapşırılsın ki, respublikanın dövri mətbuatında akademik Z.Əliyevanın həkimlik, elmi, elmi təşkilati və ictimai fəaliyyətini əks etdirən məqalələr dərc edilsin, radio və televiziyada alimin həyat və yaradıcılıq yolunu işıqlandıran verilişlər hazırlansın;

5. Qərarın icrasına nəzarət AMEA-nın birinci vitse-prezidenti akademik A.Həşimova həvalə edilsin.

Mahmud KƏRİMOV,
Azərbaycan MEA-nın prezidenti

Vaqif FƏRZƏLİYEV,
Azərbaycan MEA-nın akademik-katibi

TƏRTİBÇİ-MÜƏLLİFDƏN

2013-cü il aprelin 28-də görkəmli alim-oftalmoloq, akademik Zərifə Əziz qızı Əliyevanın 90 illiyi tamam olmuşdur.

Bununla bağlı Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev 7 fevral 2013-cü il tarixində tibb elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü Zərifə Əliyevanın 90 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında sərəncam imzalamışdır.

Həmin sərəncama əsasən Azərbaycan MEA Rəyasət Heyəti qərar qəbul etmişdir. Qərarda Zərifə Əliyevanın elmi, pedaqoji və ictimai fəaliyyətini əks etdirən biobiblioqrafik göstəricinin tərtibi Mərkəzi Elmi Kitabxanaya tapşırılmışdır.

Akademik Zərifə Əliyevanın biblioqrafiyasına alimin kitab və monoqrafiyaları, dərs vəsaitləri, dövri mətbatda və ayrı-ayrı məcmuələrdə dərc olunmuş elmi məqalələri və b. daxil edilmişdir. Göstəricidə materiallar bir neçə bölmədə təqdim edilmişdir: *Həyatı, elmi-pedaqoji və ictimai fəaliyyətinin əsas tarixləri; Görkəmli dövlət, elm və mədəniyyət xadimləri Zərifə Əliyeva haqqında; Əsərlərinin biblioqrafiyası; Dissertasiyalara elmi rəhbərlik; Həyatı,*

elmi-pedaqoji və ictimai fəaliyyəti haqqında ədəbiyyat; Veblioqrafiya.

Biobiblioqrafiyada AMEA-nın prezidenti, akademik Akif Əlizadənin "Böyük insan, unudulmaz alim" adlı məqaləsində, akademik Əhliman Əmiraslanovun "Zərifə Əliyevanın elmi-pedaqoji və ictimai fəaliyyəti haqqında qısa oçerk"ində alimin elmi-pedaqoji və ictimai fəaliyyəti, onun Azərbaycanda tibb elminin inkişafında böyük töhfələri geniş işıqlandırılıb.

Biobiblioqrafiyaya daxil olan materiallar xronoloji qaydada verilib.

Göstəricinin informasiya-axtarış aparatına alimin əsərlərinin əlifba göstəricisi, həyat və fəaliyyəti haqqında yazan müəlliflərin və həmmüəlliflərin adlar göstəricisi daxildir.

F. Köçərli adına
Respublika Uşaq
KİTABXANASI
İNV. № 85237

ОТ АВТОРА-СОСТАВИТЕЛЯ

28 апреля 2013 года исполнялся 90 лет со дня рождения видного ученого-офтальмолога, академика Зарифы Азиз гызы Алиевой.

В связи с этим 7 февраля 2013 года Президент Азербайджанской Республики Ильхам Алиев дал Распоряжение о проведении 90-летнего юбилея доктора медицинских наук, профессора, заслуженного деятеля науки, действительного члена Академии наук Азербайджана Зарифы Азиз гызы Алиевой.

Согласно данного Распоряжения Президиум НАН Азербайджана принял постановление, в котором Центральной научной библиотеке было поручено составление биобиблиографического указателя, отражающего научную, педагогическую и общественную деятельность академика Зарифы Алиевой.

Биобиблиографический указатель академика Зарифы Азиз гызы Алиевой включает книги, монографии, учебные пособия, научные статьи ученого, опубликованные в периодической печати и в отдельных сборниках и др. Материал, представленный в указателе расположен в следующих разделах: *Основные даты жизни; Научно-педагогической и общественной деятельности; Выступления на торжественной церемонии, посвященной 90-летию З.А.Алиевой; Видные государственные деятели, деятели науки и культуры о Зарифе Алиевой; Библиография трудов; Научное руководство диссертантами; Литература о жизни, научно-педагогической и общественной деятельности; Веблиография.*

В биобиблиографии представлена статья президента НАН Азербайджана, академика Акифа Ализаде “Великий человек, незабываемый ученый”, а также “Краткий очерк о научно-педагогической и общественной деятельности З.А.Алиевой” написанный академиком Ахлиман Амираслановым, в которых ярко освещены обширная научно-педагогическая и общественная деятельность Зарифы Алиевой, ее неоценимые заслуги в развитии медицинской науки в Азербайджане.

Материалы, включенные в биобиблиографию, расположены в хронологической последовательности. Биобиблиография снабжена информационно-поисковым аппаратом, включающим алфавитный указатель трудов, именной указатель соавторов и авторов, написавших о жизни и деятельности ученого.

GÖRKƏMLİ OFTALMOLOQ ALİM, AKADEMİK ZƏRİFƏ XANIM ƏLİYEVANIN 90 İLLİK YUBİLEYİNƏ HƏSR OLUNMUŞ TƏNTƏNƏLİ MƏRASİMDƏN ÇIXIŞLAR

(27 aprel 2013-cü il)

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham ƏLİYEV:

– Hörmətli xanımlar və cənablar. Hörmətli qonaqlar. Mən sizin hamınızı ürəkdən salamlayıram. Bu gün yubiley tədbirində iştirak etmək üçün Azərbaycana gəlmiş bütün qonaqları səmimiyyətlə salamlayıram. Azərbaycana xoş gəlmişsiniz.

Zərifə xanım Əliyeva böyük həkim, böyük alim idi. Onun 90 illik yubileyini dövlət səviyyəsində qeyd etmək üçün mən Prezident kimi müvafiq Sərəncam imzalamışdım. Sərəncam əsasında müxtəlif tədbirlər keçirilmişdir. Bu tədbirlərin çox böyük mənası var idi. Çünki bu tədbirlərdə, elmi simpoziumlarda oftalmologiya elmində gedən proseslər bir daha təhlil edilmiş, çox dəyərli fikirlər səslənmiş və bu tədbirlər oftalmologiya sənətinə, oftalmologiya elminə yeni bir töhfə olmuşdur.

Zərifə xanım, sözün əsl mənasında, böyük həkim idi. O, Azərbaycan oftalmologiya məktəbinə öz dəyərli töhfəsini vermişdir, gənc kadrların hazırlanmasında çox böyük fəaliyyət göstərmişdir. Eyni zamanda, insanların

görmə qabiliyyətinə mənfi təsir göstərən istehsalatlarda onun laboratoriyaları fəaliyyət göstərmişdir. Bu laboratoriyalarda bir tərəfdən insanların sağlamlığına zərərli istehsalların təsiri öyrənilmiş, eyni zamanda, xəstələrin müalicəsi də təşkil edilmişdir.

Alim kimi Zərifə xanım çox böyük zirvələrə çata bilmişdir. Onun əsərləri, elmi monoqrafiyaları bu gün də öz aktuallığını itirmir. Bir alim kimi Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilmişdir, eyni zamanda, Sovet İttifaqının oftalmologiya elmində ən yüksək mükafat olan Averbax mükafatına layiq görülmüşdür.

Onun bütün fəaliyyəti, gördüyü bütün işlər insan amilinə dayanırdı. Çünki o həm peşəkar həkim, eyni zamanda, çox xeyirxah insan idi və hər bir həkimdə bu iki amil birləşməlidir. Çünki həkim peşəkar olmalıdır, insanlara xidmət göstərməlidir. Eyni zamanda, həkim xeyirxah insan olmalıdır. Zərifə xanımın bu məsələlərlə bağlı da fikirləri, məqalələri var idi. Həkimin etik davranışı ilə bağlı onun çox dəyərli fikirləri olmuşdur. Hesab edirəm ki, bu fikirlər bu gün də hər bir həkim üçün əsas olmalıdır.

Zərifə xanım böyük lider, ulu öndər Heydər Əliyevin ömür-gün yoldaşı idi. Bütün işlərdə ona dayaq olurdu, onu dəstəkləyirdi. Ailəmizdə olan ab-hava, mühit, vali-

deynlər arasında olan münasibətlər əlbəttə ki, bizi də tərbiyə edirdi. Yəni ailədə tərbiyəni valideynlərin münasibətlərini görərək alırdıq. Əlbəttə, 1970-ci illərdə – Heydər Əliyev Azərbaycanda birinci katib vəzifəsində işlədiyi dövrdə Heydər Əliyevin həyat yoldaşının, əlbəttə ki, müxtəlif imtiyazları və üstünlükləri ola bilərdi. Ancaq Zərifə xanım çox sadə bir insan idi, heç vaxt büruzə vermirdi ki, Heydər Əliyevin – birinci katibin həyat yoldaşıdır. Həmişə onun yanında sadə insanlar olurdu. O, həmişə sadə insanların əhatəsində olurdu. Çox təvazökar idi.

Bir daha demək istəyirəm ki, heç vaxt heç bir sözü, addımı ilə göstərmirdi ki, onun cəmiyyətdə hansısa xüsusi statusu vardır və bu da təbiidir, əslində belə də olmalıdır. Ancaq biz bilirik ki, bir çox hallarda belə deyil və müəyyən statusa malik olan insanlar, yaxud da ki, onların yaxınları özləri üçün xüsusi imtiyazlar tələb edirlər. Zərifə xanımın bu sahədəki hərəkətləri, davranışı da nümunə olmalıdır. Zərifə xanım çox yüksək mədəniyyətə malik olan, çox istedadlı, bilikli insan idi. Nəinki öz peşəsində, eyni zamanda, hərtərəfli istedadlı bir insan idi və bəziləri üçün o, necə deyərlər, son ümid yeri, ümid ünvanı idi. Hətta tanımadığı adamlar belə müxtəlif xahişlərlə, müxtəlif şikayətlərlə onun iş yerinə gəlirdilər. O, çalışırdı ki, hər kəsə kömək göstərsin. Tanımadığı adamların xahişlərini gəlib atama çatdırırdı

və o məsələlərin böyük əksəriyyəti öz həllini tapırdı. Yəni daim insanlara xidmət etmək, kömək göstərmək arzuları, amalları ilə yaşayırdı.

Əlbəttə ki, onun unudulmaz obrazı bu gün də mənim üçün çox əzizdir, doğmadır. Eyni zamanda, Zərifə xanım yüksək davranış meyarlarına malik idi. İnsanlara münasibətdə səmimiyyət, xeyirxahlıq, eyni zamanda, yüksək mədəniyyət, alicənablıq – bütün bu gözəl amillər onda birləşmişdi. Zərifə xanım əsl ziyalı idi, Azərbaycan xanımına xas olan bütün müsbət keyfiyyətləri özündə birləşdirmişdi, onları təcəssüm etdirirdi.

Bununla bərabər, çox istedadlı insan idi, hərtərəfli istedadlı idi, musiqini çox sevirdi, istənilən melodiyanı, istənilən mahnını notlarsız çox böyük məharətlə, ustalıqla pianoda ifa edə bilirdi. Teatrı çox sevirdi və yadımdadır ki, 1970-ci illərdə onunla bərabər dəfələrlə Azərbaycan teatrlarında olmuşam, bütün tamaşalara baxmışam. Elə tamaşalar var idi ki, biz o tamaşalara bir neçə dəfə bir yerdə baxırdıq.

Bu teatrı da çox sevirdi. O vaxt bu teatrın adı Musiqili Komediya Teatrı idi və demək olar ki, hər həftə bu teatra gəlirdik. Elə bir tamaşa yox idi ki, biz onu görməyək. Elə tamaşalar da var idi ki, o tamaşaları bir neçə dəfə seyr edirdik. Bəlkə də, bu gün Zərifə xanımın yubileyinin məhz bu teatrda, yenidən əsaslı təmirdən çıxmış teatrda keçirilməsi də rəmzi xarakter daşıyır.

Hər bir insan üçün onun valideynləri, onun anası əzizdir, müqəddəsdir. Bu da təbiidir. Hər bir insan doğmalarını öz qəlbində yaşadır. Zərifə xanımın adı əbədiləşdirilib, onun adına küçə vardır. Onun yaşadığı küçə onun adını daşıyır. Onun böyük töhfəsi olan Oftalmologiya Mərkəzi onun adını daşıyır və Mərkəzlə üzbəüz onun abidəsi ucaldılıbdır. Əlbəttə ki, onun xatirəsi, onun obrazı onu tanıyanların qəlbində yaşayır. Mən çox xoşbəxtəm ki, Zərifə xanım kimi anam olmuşdur. Ancaq əfsuslar olsun ki, biz onu tez itirdik. Vaxtından əvvəl həyatdan getdi, hələ çox iş görə bilərdi.

Ancaq həyat belədir ki, heç kim deyə bilməz nə vaxt nə baş verəcəkdir.

Biz bu gün yubiley tədbirlərini keçirməklə bərabər, eyni zamanda, ölkəmizdə səhiyyə sahəsində aparılan işlərə bir daha nəzər salırıq. Xüsusilə nəzərə almalıyıq ki, bu gün bizim qonaqlarımızın arasında görkəmli alimlər, həkimlər iştirak edirlər. Son illər ərzində Azərbaycanda səhiyyə sisteminin təkmilləşdirilməsi üçün böyük işlər görülmüşdür, islahatlar aparılmışdır. Səhiyyənin maddi-texniki bazası böyük dərəcədə möhkəmləndirilmişdir. Təkcə onu demək kifayətdir ki, son 10 ildə Azərbaycanda 500-dən çox tibb müəssisəsi tikilmiş və ya əsaslı şəkildə təmir edilmişdir. Həm Bakıda, həm bütün bölgələrdə indi lazımi tibb xidməti almaq üçün bütün şərait vardır. Bakıda bizim, demək olar ki, bütün əsas

tibb ocaqları ya yenidən tikilmiş, ya da orada təmir-bərpa işləri aparılmışdır.

Oftalmologiya Mərkəzi yenidən tikilmişdir və dünya miqyaslı bir mərkəzdir. Onkologiya Mərkəzinin yeni korpusları tikilmişdir. Uroloji xəstəxana yenidən qurulmuşdur – neyrocərrahiyyə, cərrahiyyə mərkəzləri, Perinatal Mərkəz, Talassemiya Mərkəzi, keçmiş "Semaşko" xəstəxanası, indi kliniki xəstəxana adlandırılır. Mərkəzi Kliniki Xəstəxana yenidən bərpa edilmişdir. Bu xəstəxananın yeni böyük korpusu tikilməkdədir. Uşaq xəstəxanaları əsaslı şəkildə təmir olunubdur. Yəni Bakıda son illər ərzində görülmüş işlər səhiyyənin maddi-texniki bazasını böyük dərəcədə gücləndirmişdir. Hazırda tikilməkdə olan Bakı Sağlamlıq Mərkəzi bir neçə böyük xəstəxananı birləşdirəcəkdir. Biz ilin sonuna qədər Bakı Sağlamlıq Mərkəzinin açılışını qeyd edəcəyik.

Eyni zamanda, bölgələrdə səhiyyə müəssisələrinin yaradılması, tikilməsi prosesi gedir. Hər bir şəhərdə ya diaqnostika mərkəzi, ya mərkəzi rayon xəstəxanası tikilib, yaxud da ki, təmir edilibdir. Hazırda yeddi şəhərdə təmir işləri gedir. Qarşıya vəzifə qoyulmuşdur ki, biz bir-iki il ərzində Azərbaycanda hər bir yaşayış məntəqəsində, hər bir şəhərdə, hər bir rayonda ən yüksək tibbi xidmətə nail olmalıyıq. Azərbaycana ən müasir avadanlıq gətirilir. Yəni dövlət öz tərəfindən lazımi işləri görür. Təkcə onu demək kifayətdir ki, son on il ərzində səhiyyə

xərclərinə ayrılan vəsait 11 dəfə artmışdır. Həkimlərin maaşı 6 dəfə artmışdır. Halbuki bu gün də o maaşların səviyyəsi bizi qane edə bilməz.

Bu məsələlərin gələcəkdə daha da səmərəli şəkildə həlli üçün indi hökumət işləyir. Yəni maaşlar daim qaldırılacaqdır. Ancaq biz bu dinamikanı görürük. Çox müsbət dinamikadır. Azərbaycanın ümumi inkişafına uyğun olan dinamikadır. Eyni zamanda, biz burada dövlət siyasətinin təzahürlərini də əyani şəkildə görürük. Çünki bizim siyasətimizin mərkəzində, – bunu mən dəfələrlə demişəm, – insan amili, Azərbaycan vətəndaşı dayanır. Azərbaycan vətəndaşı sağlam olmalıdır. Gənc nəsil sağlam böyüməlidir. Bunu etmək üçün ilk növbədə yüksək səviyyəli tibbi xidmət olmalıdır.

Biz indi iqtisadi cəhətdən güclənmişik. Yenə də deyirəm, siyasətimizin əsasında, mərkəzində Azərbaycan vətəndaşı dayandığı üçün biz maliyyə resursları cəlb etmişik. Ancaq təkcə maliyyə resurslarının cəlb edilməsi ilə iş bitmir. Eyni zamanda, peşəkarlıq artmalıdır. Kadrların hazırlanması sahəsində daha da böyük işlər görülməlidir. Hazırda bu işlər inkişafdadır. Azərbaycan həkimlərinin bir qrupu xaricdə təlim keçir. Xaricdən gələn görkəmli mütəxəssislər, alimlər Azərbaycanda fəaliyyət göstərirlər. Yəni biz gələcəkdə bu işlərə daha da çox vəsait ayıracağıq ki, peşəkarlıq artsın, Azərbaycanda səhiyyənin nəinki maddi-texniki bazası, eyni za-

manda, səviyyəsi, ümumiyyətlə, dünya standartlarına cavab versin.

Hesab edirəm ki, buna nail olmaq üçün bizim bütün imkanlarımız vardır. Yenə də deyirəm, son illər ərzində Azərbaycanda uşaq ölümü kəskin şəkildə aşağı düşmüşdür. Statistlk göstəricilər də, onların dinamikası da çox müsbətdir. Həkimlər yaxşı bilir, əfsuslar olsun ki, bütün dövrlərdə Azərbaycanda körpə ölümü yüksək idi, Sovet ittifaqı dövründə digər respublikalarla müqayisədə həmişə yüksək idi. İndi uşaq ölümü kəskin şəkildə azalmışdır. İnsanların ömrünün uzunluğu artır, bu da hər bir ölkənin ümumi inkişafını şərtləndirən bir amildir. Çox sevindirici haldır ki, bu proses də müsbət istiqamətdə gedir. Azərbaycanda əhali artır. Son on il ərzində Azərbaycanda əhalinin sayı bir milyondan çox artmışdır. Azərbaycanda əhalinin artım tempi Avropa qitəsindən ən yüksəkdir.

Əlbəttə, bütün bu amillər tələb edir ki, səhiyyə sahəsində daha da ciddi islahatlar aparılsın. Həm struktur islahatları aparılmalı, eyni zamanda, ilk növbədə peşəkarlıq artmalıdır. Əminəm ki, əgər biz bundan sonra da bu templərlə inkişaf etsək, bu məsələlər də öz həllini tapacaqdır.

Azərbaycanda bu sahədə görülən işləri beynəlxalq təşkilatlar da qiymətləndirir. Bir müddət bundan əvvəl

Bakıda Dünya Səhiyyə Təşkilatı Avropa Komitəsinin konfransı keçirilmişdir və orada qeyd edilmişdir ki, Azərbaycanda səhiyyə sisteminin təkmilləşdirilməsində çox böyük inkişaf və tərəqqi vardır.

Yəni bu, reallıqdır. Ancaq o da reallıqdır ki, hələ bəzi hallarda tibbi xidmət lazımi səviyyədə deyildir. Bəzi həkimlərin peşəkarlığı bizi qane edə bilməz və elə tibb müəssisələri var ki, orada əsaslı təmirə ehtiyac vardır. Ancaq əsas məsələ ondan ibarətdir ki, Azərbaycanda bütün bu məsələlər ardıcıllıqla və yüksək templə öz həllini tapır. Bu məsələlərin həlli, bir daha demək istəyirəm ki, dövlət siyasətimizin əlamətidir. Sosial məsələlərin həlli bizim üçün prioritetdir və həmişə prioritet olaraq qalacaqdır.

Bu gözəl yubiley bir daha imkan verir ki, biz bu məsələlərə toxunaq, fikirlərimizi bildirək və böyük ümidlərlə gələcəyə baxaq. Çünki gələcəkdə Azərbaycan hər bir istiqamət üzrə inkişaf etmiş ölkəyə çevrilməlidir.

Zərifə xanımın nurlu obrazı həmişə bizim ürəyimizdədir. Onu tanıyanlar və tanımayanlar, haqqında kitablarda, məqalələrdə oxuyanlar da hesab edirəm ki, onun nurlu obrazını daim öz ürəyində saxlayır. Zərifə xanım böyük həkim, böyük alim, böyük insan idi. Onun əziz xatirəsi onu tanıyanların qəlbində daim yaşayacaqdır. Sağ olun.

***

AR Səhiyyə naziri Oqtay ŞİRƏLİYEV:

– Zati-aliləri möhtərəm cənab Prezident. Hörmətli qonaqlar. Xanımlar və cənablar.

Tariximizdə silinməz iz qoymuş, Azərbaycanın ən parlaq və tanınmış simalarından olan görkəmli alim və həkim, tibb elmləri doktoru, professor, Əməkdar elm xadimi, akademik Zərifə Əziz qızı Əliyevanın anadan olmasının 90-cı ildönümüdür.

Özü cismən aramızda olmasa da, xalq onu sonsuz hörmət və məhəbbətlə xatırlayır. Bu mötəbər tədbir də alimin xatirəsinə dövlətin, xalqın, tibb ictimaiyyətinin, elm adamlarının sonsuz ehtiramının ifadəsidir.

Belə bir fikir vardır: əzmlə işləyən insanların günləri qısa, ömürləri uzun olur. Bu mənada, Zərifə xanım Əliyevanı uzunömürlü hesab etmək olar. Onun elmi əsərləri, tədqiqatları, çoxsaylı kitabları yaşadığı 62 illik ömrünə sığmır. İşıqlı xatirəsi bu gün də insanların yaddaşında, təkcə yaxınlarının və həmkarlarının deyil, həm də gözlərinə rəngarəng dünyanın nurunu bağışladığı xəstələrinin qəlblərində yaşayır. Həyatda belə böyük sevgi qazanmaq, özündən sonra belə əziz duyğular, nurlu xatirələr qoyub getmək – belə xoşbəxtlik çox az adamın taleyinə yazılır.

Akademik Zərifə Əliyevanın ömür kitabında Azərbaycan naminə misilsiz xidmətləri olan görkəmli dövlət xadimlərinin taleyi yaşayır.

Sözsüz ki, Zərifə xanımın zəngin daxili aləminin formalaşmasında ailəsinin, valideynlərinin çox böyük rolu olmuşdu. Tanınmış alim və həkim, keçmiş SSRİ-də böyük nüfuz qazanmış bir dövlət xadimi Əziz Əliyevin qızı məhz Zərifə xanım kimi olmalı idi. Akademik Mustafabəy Topçubaşovun adi həkim deyil, "bütün cəmiyyətin loğmanı" adlandırdığı Əziz Əliyev böyük ürək sahibi, geniş biliklərə, yüksək mənəviyyata malik şəxsiyyət idi. Övladlarının ona sevgisi onların sənət seçiminə də təsir etmişdir. Bu ailənin üç övladı – Tamerlan, Zərifə və Cəmil həkimlik sənətini seçmişlər.

1947-ci ildə Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunu bitirdikdən sonra Zərifə xanım bütün ömrünü oftalmologiyaya həsr etdi, seçdiyi sənətin fədaisi oldu. Onun ilk elmi-tədqiqat işlərinin mövzusunu da elə həyatın özü verdi – Azərbaycanda o dövrdə çox geniş yayılmış traxoma xəstəliyinin öyrənilməsi və müalicəsi. Bütün ölkə ərazisini əhatə edən bu tədqiqatların nəticələri gənc alimin uğurla müdafiə etdiyi namizədlik dissertasiyasında öz əksini tapdı.

İşinə həvəslə yanaşan, yeniliklər axtarışında olan Zərifə xanımın sonrakı elmi tədqiqatları da böyük praktiki əhəmiyyət daşıyırdı. Onun elmi irsində peşə ilə bağlı görmə problemi xüsusi yer tutur. İlk dəfə olaraq o, sənaye obyektlərində müxtəlif maddələrin gözə təsiri sahəsində elmi tədqiqatlar aparır, peşə patologiyasını araşdıran dünyada ilk elmi-tədqiqat laboratoriyası yaradır və nəticədə elm aləmində yeni bir istiqamətin – peşə oftalmologiyasının əsasını qoyur.

Uzun illər apardığı müşahidələr, kliniki tədqiqatlar əsasında Zərifə xanım Əliyeva 1976-cı ildə dünyanın ən nüfuzlu oftalmoloji mərkəzlərindən biri olan Moskva Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə edir.

Məhz peşə xəstəliklərinin elmi araşdırmalarının uğurlu nəticələrinə görə professor Zərifə Əliyeva oftalmologiya sahəsində ən mötəbər mükafata – SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının M.İ.Averbax adına mükafatına layiq görüldü. Diqqətəlayiqdir ki, o, bu mükafatla təltif olunan ilk qadın alim idi.

Zərifə xanımın tədqiqatları elmin yalnız bir istiqamətini əhatə etmirdi: o, oftalmologiyanın ən müxtəlif mövzularını işıqlandırır, tam fərqli xəstəliklərin səbəbini araşdırırdı. Qlaukoma, peşə oftalmologiyası, göz travmatizmi, görmə orqanının virus zədələnməsi, bədxassəli şişlər, göz yaşı yolu xəstəlikləri – bu və digər istiqamətlərdə aparılan tədqiqatların nəticələri iki yüzə

qədər məqalə, məruzə, monoqrafiyada öz əksini tapmışdı. Görkəmli alimin zəngin elmi irsi bu gün də aktualdır. Onun bir çox əsərləri, dərslikləri oftalmoloqların stolüstü kitabları kimi daim vərəqlənir, oxunur, praktiki fəallyyətlə məşğul olan göz həkimləri tərəfindən çox yüksək qiymətləndirilir.

Zərifə Əliyeva elm qarşısında böyük xidmətlərinə, çoxillik elmi tədqiqatlarına görə əməkdar elm xadimi fəxri adı ilə təltif olunmuş, Azərbaycan Respublikası Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilmişdi.

Akademik Zərifə Əliyeva təkcə öz adını tibb tarixinə yazmadı, eyni zamanda, Azərbaycan oftalmologiyasının adını bütün dünyada ucaltdı. 1977-ci ildə onun təşəbbüsü ilə Bakıda ilk dəfə olaraq Ümumittifaq Oftalmoloqlar Elmi Cəmiyyəti İdarə Heyətinin plenumu keçirildi. Dünya şöhrətli alimlərin iştirak etdiyi bu mötəbər tədbir Azərbaycan elminin gələcəyi, onun inkişafı naminə ən tanınmış elmi mərkəzlərlə birgə tədqiqatların aparılması, peşəkar kadrların hazırlanması üçün böyük imkanlar yaratdı.

Zərifə xanımın ən böyük xidmətlərindən biri də pedaqoji fəaliyyəti idi. Əziz Əliyev adına Azərbaycan Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun professoru, oftalmologiya kafedrasının müdiri kimi o, həkimlərin biliyinin artırılması üçün qüvvəsini və vaxtını əsirgəmirdi.

Tələbələrinə oftalmologiyanın incəliklərini öyrədən alim böyük oftalmoloqlar nəsli yetişdirdi.

Zərifə xanım həkim-xəstə münasibətlərində də gənc həkimlərə bir nümunə idi. O, həkim etikası və tibbi ontologiya kimi çox həssas sahələrə xüsusi diqqət yetirirdi. Həkimin cəmiyyətdə roluna, onun peşəkar fəaliyyətinə həsr etdiyi çoxsaylı məqalə və çıxışları, eləcə də “Yüksək əqidə” adlı kitabı cəmiyyətimizdə həkim şəxsiyyətinin formalaşması prosesinə dəyərli töhfələr vermişdi.

Görkəmli alimin həkimlik fəaliyyətində bir məqam da qırmızı xətlə keçir. O, sadə, adi insanlara hər zaman xüsusi diqqətlə, məhəbbətlə yanaşır, onların problemlərini dinləyib ümidsiz qoymurdu.

Zərifə xanım əsl ziyalı qadın idi. Bu ziyalılıq bir tərəfdən onun biliyində və savadında, digər tərəfdən simasındakı nurla, xasiyyətindəki təmkin və nəcibliklə özünü göstərirdi. Onun ən gözəl cəhətləri bəşəriyyətə və insanlara sevgisi, sevimli işinə hədsiz bağlılıq və ailəsinə vurğunluq idi...

Tale Zərifə xanıma onu sevən, ona dəyər verən, yolunda hər cür fədakarlığa hazır olan qüdrətli bir insanı – müasir müstəqil Azərbaycanın qurucusu, bütün ömrü boyu xalqına, Vətəninə sədaqətlə xidmət etmiş Heydər Əliyevi bəxş etdi. Bu iki insanı bir-birinə təkcə sonsuz məhəbbət hissi bağlamırdı, onlar ruhən də çox yaxın

idilər. Zərifə xanım Heydər Əliyev kimi bir dahi üçün təkcə sədaqətli ömür-gün yoldaşı olmamışdı, həm də mənəvi dayağa, əsl dosta çevrilmişdi. Həyatının sonunadək onu qorumuşdu...

Ulu öndər Heydər Əliyevin düz 12 il əvvəl, 2001-ci il aprelin 28-də Zərifə xanımın xatirəsinə həsr olunmuş gecədə çox kövrəkliklə söylədiyi bir fikri xatırlatmaq istəyirəm: "....Mənim üçün o, birinci növbədə böyük bir insan idi. Zərifə xanım sədaqətli həyat yoldaşı, çox mehriban ana, mənim ailəmi, mənim uşaqlarımı, mənim nəvələrimi yaşadan, böyüdən bir fədakar insan kimi qəlbimdə yaşayır...".

Bir-birini üzvi surətdə tamamlayan bu iki parlaq şəxsiyyətin ailə həyatı bütün cəmiyyət üçün milli dəyərlərimizi əks etdirən nümunədir. Onlar çətinliklərin öhdəsindən birgə gəlib, uğurlara birgə sevinirdilər. İki ləyaqətli övlad böyütdülər.

Zərifə xanım Azərbaycana cənab İlham Əliyev kimi Prezident bəxş edən bir ana olaraq hər zaman tarixdə qalacaqdır. Ökəmizin sürətli inkişafı, dünyadakı nüfuzu, möhtəşəm uğurları ilə fəxr edərkən, Azərbaycan Prezidentinin bilik və bacarığının, qətiyyət və müdrikliyinin təməlində ulu öndər Heydər Əliyev ilə yanaşı, sözsüz ki, Zərifə xanımın da təsirini görürük.

Bu gün Azərbaycan siyasi və iqtisadi cəhətdən qüdrətlənir, öz inkişaf tempinə görə dünyada qabaqcıl yerlər-

dən birini tutur. Bakının çox böyük uğurla ev sahibliyi etdiyi ən mötəbər siyasi, iqtisadi, elmi, mədəni tədbirlər Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzunun yüksəlməsindən xəbər verir, eyni zamanda, dünya ictimaiyyətinin diqqətini tariximizə, mədəniyyətimizə, incəsənətimizə cəlb edir.

Dövlət rəhbərinin sosialyönümlü siyasəti nəticəsində səhiyyə sahəsində də əhəmiyyətli nailiyyətlər vardır. Azərbaycan dövləti insanların sağlamlığını prioritet məsələ kimi daim diqqətdə saxlayır. Yeni tikilən, əsaslı təmir olunan, ən müasir avadanlıqla təchiz edilən tibb mərkəzləri, tibb işçilərinin təkmilləşməsinə verilən diqqət, gündən-günə yaxşılaşan sağlamlıq və demoqrafik göstəricilər bunun sübutudur.

Səhiyyə sahəsində qazanılan nailiyyətlərdə Heydər Əliyev Fondunun, onun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın da böyük zəhməti vardır. Ümumiyyətlə, onun ölkəmizdə təhsilin, mədəniyyətin, səhiyyənin inkişafı üçün gördüyü işlər, ulu öndərin adını daşıyan fondun həyata keçirdiyi humanitar layihələr xalqımız tərəfindən yüksək qiymətləndirilir, ona böyük hörmət və ehtiram qazandırır.

Bu yubiley ilində Zərifə xanımın xatirəsi müxtəlif tədbirlərlə yad edilir, konfranslar, simpoziumlar, görüşlər keçirilir. Dünən Bakıda oftalmologiya üzrə Beynəlxalq elmi-praktiki konfrans da Zərifə xanımın xatirəsinə, onun elmi fəaliyyətinə həsr olunmuşdu. Konfransın

işində Rusiya, Türkiyə, Almaniya, Yaponiya, Litva və digər ölkələrin alimləri iştirak edirdilər. Qonaqlarımızı konfransın keçirildiyi Zərifə xanımın adını daşıyan Milli Oftalmologiya Mərkəzi ilə tanış edərkan xatırladıq ki, vaxtilə xaricdə tibb ocaqlarının şəraitinə, muasir avadanlığına həsədlə baxırdıq. İndi isə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin böyük qayğısı və diqqəti nəticəsində biz öz səhiyyəmizi fəxrlə təqdim edirik.

Bütün bunlara görə, icazə verin, cənab Prezident, tibb ictimaiyyəti adından Sizə öz dərin minnətdarlığımızı bildirək. Bu gün bu mötəbər tədbirdə Zərifə xanımın ömür yoluna nəzər salarkən bir daha şahid olduq ki, o, əfsanəvi bir həyat yaşayıb. Çox təəssüf ki, taleyin Zərifə xanıma yazdığı ömür payı qısa oldu, o, müstəqil Azərbaycanımızın – sürətlə inkişaf edən, gələcəyə inamla baxan, gündən-günə gözəlləşən, müasirləşən Vətənimizin bugününü görmədi. Lakin qəlbimizdə bu təəssüflə yanaşı, bir inam da vardır: səhiyyəmizin tərəqqisi, tibb elmində qazanılan uğurlar görkəmli alimin xatirəsinə ucaldılan ən möhtəşəm abidədir.

Əsl yaradıcılıq, əsl elm daimidir. Akademik Zərifə xanım Əliyevanın işıqlı obrazı heç zaman ürəklərdən silinməyəcəkdir.

Diqqətinizə görə minnətdaram.

***

Türkdilli ölkələrin Oftalmologiya Cəmiyyətinin sədri xanım Sunay DUMAN:

– Hörmətli Prezident. Hökumətin hörmətli üzvləri. Dəyərli qonaqlar, hörmətli xanımlar və cənablar, əziz həmkarlarım.

Sizə, dost və qardaş Azərbaycan xalqına ölkənin ən səmimi duyğularımı, sevgilərimi, salamlarımı çatdıraraq çıxışıma başlamaq və məni bu toplantıya dəvət etdiyinizə görə təşəkkürlərimi bildirmək istəyirəm.

Akademik Zərifə Əliyevanın adının niyə bir çox müəssisəyə verildiyi, xatirəsinə hər il nə üçün beynəlxalq yubiley tədbirləri keçirildiyi, xalqının onu niyə bu qədər sevib millətinin anası qəbul etdiyi onun həyat hekayəsindəki yaşadıqlarındadır.

Zərifə xanım hələ orta məktəbdə oxuyarkən traxomadan əziyyət çəkən insanların iztirabını hiss edir və onun öhdəsindən gəlməyi qarşısına məqsəd qoyur. Tibb İnstitutunu müvəffəqiyyətlə bitirir. Məzun olduqdan sonra yalnız xəstəxanada çalışmır, respublikanın ən ucqar yerlərinə qədər gedib traxomanın öhdəsindən gəlmək üçün bir sıra araşdırmalar aparır və nəticədə bu xəstəliyə qalib gəlməyi bacarır.

Bununla yanaşı, Zərifə xanım sənaye müəssisələrində zərərli amillərin insan gözlərinə təsiri ilə də məşğul

olur. Bu sahədəki uğurlu işləri nəlicəsində Averbax mükafatı ilə təltif edilir. Bu mövzuda yazdığı elmi əsərləri ona böyük nufuz qazandırır və 1983-cü ildə akademik seçilir.

Sizdə də, bizdə də istifadə edilən hikmətli atalar sözləri vardır: "Yuvanı quran ana quşdur", ya da "Hər bacarıqlı kişinin arxasında bacarıqlı bir qadın vardır". Atatürk "Qadının ən böyük dühası dünyaya övlad gətirmək və böyütməkdir" demişdir. Böyük zəka və düha sahibi olan Zərifə xanım da analıq vəzifəsini ən yüksək səviyyədə yerinə yetirmiş, övladları ilə dost olmuş, istedadlı gəncliyin yetişməsinə çalışmış, onlarla elm xadimi yetişdirmişdi.

Təvazökarlıq və xalqına qucaq açması ilə vətənin anası olmuş, könüllərdə taxt qurmuş Zərifə Əliyeva 62 illik qisa ömrünə elə şeylər sığdırmışdır ki, heyranlıq duymamaq mümkün deyildir. Vəfatından bu yana 28 il keçməsinə baxmayaraq, Azərbaycan qızı Zərifə Əliyevanın xatirəsinə göstərdiyi qədirbilənliyə görə ürəkdən təbrik edirəm. Qəbri nurla dolsun.

Təəssüf ki, Zərifə xanım ilə tanış ola bimədik. Ancaq böyük dövlət xadimi, möhtərəm Heydər Əliyev ilə 2000-ci ildə tanış olduğum üçün özümü çox şanslı sayıram. Mərkəzi Klinik Xəstəxananın açılışında, çox soyuq bir havada hörmətli Prezidentin sevgiyə, hörmətə, eti-

mada çağıran, qəlbləri isidən, insanları coşduran bir saatdan çox çıxışında tez-tez təkrarladığı "bir millət, iki dövlət" kəlamı hələ də qulaqlarımdadır. Bu kəlam dostluq və qardaşlığımızın ən gözəl ifadəsidir. Hörmətli sabiq Prezidentin ruhu şad olsun.

– Həmkarımız Mehriban Əliyevanın Heydər Əliyev Fondunun prezidenti kimi xidmətləri dünyada izlənməkdə və çox təqdir qazanmaqdadır. Fondun dəstəyi ilə Milli Oftalmologiya Mərkəzinin səyyar klinikasının fəaliyyəti ilə Zərifə Əliyevanın arzuları gerçəkliyə çevrilmişdir. Hazırda Milli Oftalmologiya Mərkəzi Cənubi Qafqazın ən böyük müayinə, müalicə və müasir cərrahiyyə mərkəzidir.

Son on ildə Azərbaycan oftalmologiya sahəsində dünya ilə inteqrasiya istiqamətində ciddi addımlar atmışdır. Azərbaycanda rezidentura təhsilinin 3-4 ilə çatdırılması və təhsili Tibb Universiteti ilə Milli Oftalmologiya Mərkəzinin verməsi çox sevindirici haldır. Beləliklə də, Azərbaycan dünya ilə paralelliyi təmin etmişdir.

Azərbaycan ilə Türkiyə arasında qardaşlıq münasibətlərinə toxunan Sunay Duman əlaqələrimizin təməlində fədakarlıq, qarşılıqlı dəstək və vətənpərvərlik hisslərinin durduğunu vurğulayaraq bildirdi:

– Biz bir millət, iki dövlətik. Xocalı qətliamı bizim də içimizi yandırır. Dağlıq Qarabağ münaqişəsi ortaq

problemimizdir. Türkiyə türk dünyasının ürəyi, Azərbaycan bu ürəyin şah damarıdır. Ulu öndər Atatürkün dediyi kimi, Azərbaycanın sevinci sevincimiz, kədəri kədərimizdir. Dünən belə idi, bu gün də belədir, sabah da belə olacaqdır. Yaşasın Azərbaycan-Türkiyə dostluğu və qardaşlığı! Hamınıza təşəkkür edirəm.

***

Академик Российской академии медицинских наук, доктор медицинских наук, профессор, ректор Российской медицинской академии последипломного образования

Лариса МОШЕТОВА:

– Глубокоуважаемый господин Президент! Глубокоуважаемое высокое собрание! Прежде всего, я хочу выразить слова благодарности за приглашение принять участие и выступить на столь высоком собрании. Спасибо большое!

Академик Зарифа Алиева – это имя чрезвычайно дорого всем присутствующим, и очень жаль, что сегодня мы не поздравляем с юбилеем Зарифу ханум, а говорим слова памяти, уважения и признания. Великая женщина XX века, мудрая, образованная, красивая, воспитанная, интеллигентная. Зарифа Азизовна была крупным ученым-офтальмологом и, вместе с тем, оставалась простым и очень доступным человеком. Я благодарна судьбе, что мне повезло соприкоснуться и пройти определенный отрезок жизни рядом с этой великой женщиной. До знакомства с ней я слышала очень много добрых слов от ее коллег и моих учителей. В дальнейшем добрые отношения руководителей двух кафедр Центрального института усовершенствования врачей и Азербайджанского института усовершенствования врачей послужили основой тесной дружбы этих двух коллективов. Мы проводили совместные занятия в Баку. Я помню очень хорошо, в это время я была еще молодым педагогом и очень волновалась, поскольку на лекциях присутствовали умудренные опытом педагоги азербайджанской кафедры, и нередко приходила Зарифа Азизовна. Но, несмотря на свой государственный статус, она была чрезвычайно внимательна и доброжелательна по отношению к молодым педагогам. Мы провели незабываемые дни в Баку, многое узнали об этом прекрасном городе, который хорошеет день ото дня.

А уже непосредственное знакомство с Зарифой Азизовной послужило дальнейшему научному сотрудничеству, совместно были опубликованы монографии по актуальным вопросам офтальмологии, терапевтической офтальмологии, переведенные на

иностранные языки. Зарифа Азизовна очень трепетно относилась к качеству издания, и при этом нам много помогал Гейдар Алиевич. Я встретилась с ними в Баку, когда приехала для завершения работы над этими книгами. Это были незабываемые встречи – теплые, доброжелательные и чрезвычайно профессиональные. В моей памяти сохранилось выступление Зарифы Азизовны на заседании Московского научного общества офтальмологов в Институте глазных болезней имени Гельмгольца. Она говорила о подготовке и воспитании молодежи. Это была речь политического деятеля, речь педагога и мудрого воспитателя, и все мы – и молодые, и умудренные опытом педагоги, и ученые были поражены великолепной речью, красотой построения и манерой изложения доклада.

К сожалению, жизнь Зарифы Азизовны оборвалась слишком рано, память сохранила печальные дни прощания с ней. Очень жаль.

Прошли годы, но заложенные добрые отношения офтальмологов Азербайджана и России приобрели новые качества. Совместно готовятся научные кадры, проводятся научные конференции. Тому пример великолепная конференция, прошедшая вчера. Проводятся практические консультации. Азербайджанский институт усовершенствования врачей стал действительно кузницей научных кадров, кадров практических врачей. Это красавец-институт, в который входишь как во дворец. А наш Центральный институт усовершенствования врачей стал Академией. Я являюсь ректором Академии и заведующей кафедрой офтальмологии, я очень бережно отношусь к истории наших отношений и максимально стараюсь их развивать.

Отметив, что между двумя образовательными учреждениями заключен договор о сотрудничестве, Лариса Мошетова подчеркнула, что этот документ может стать основой для дальнейшего развития контактов, создания Ассоциации медицинских институтов усовершенствования врачей стран СНГ. Коснувшись значения, которое Зарифа ханум Алиева придавала последипломному медицинскому образованию, Лариса Мошетова сказала:

– Наше сотрудничество в подготовке медицинских кадров, а медицина не имеет, границ, я в этом абсолютно уверена, вероятно, было бы очень полезно для всех наших пациентов, на каком бы языке они не говорили. Конечно, очень жаль, что этого уже не видят ни Зарифа Азизовна, ни Гейдар Алиевич – два дорогих для меня человека. Спасибо им, спасибо за счастье соприкоснуться с этими великими личностями. Задача здравствующих помнить их и передать память нашим ученикам.

Я хочу пожелать благополучия, процветания, как медик, здоровья азербайджанскому народу и Вам, Президент Азербайджана Ильхам Алиев. Спасибо большое!

***

Академик Российской академии медицинских наук, доктор медицинских наук, профессор, заведующая кафедрой Медицинской академии последипломного образования

Алевтина БРОВКИНА:

– Дамы и господа!

Мне хотелось бы сегодня обратиться к вам так: дорогие друзья! Вот такое обращение больше было свойственно Зарифе Азизовне. Очень много сегодня говорили о научном вкладе Зарифы Азизовны и както упустили один очень маленький нюанс. В то далекое советское время в Баку был завод кондиционеров. Зарифа Азизовна обратила внимание на некоторые офтальмологические симптомы, которые наблюдались у пациентов, работавших на этом предприятии. Неслучайно, что она начала заниматься вопросами нарушения слезоотведения, болезни слезоотводящих органов. Очень долго невозможно было понять: что

и как? И только сегодня мы знаем, есть такой синдром – синдром сухого глаза. В те годы мы о нем ничего не слышали. Но это – способность ученого предвидеть, это присуще именно тем, кто творчески работает в любом направлении.

Подчеркнув то значение, которое академик Зарифа Алиева придавала деятельности Института глазных болезней, и поделившись своими воспоминаниями об этом институте, Алевтина Бровкина сказала:

– В этот свой приезд я увидела институт. Вы знаете, мне даже не хочется говорить: Зарифа Азизовна была. Она там есть! Сегодня в этом Институте офтальмологии Зарифа Азизовна есть, она присутствует! Это очень важный момент.

Отметив, что Зарифа ханум Алиева была очень интеллигентным человеком, Алевтина Бровкина особо подчеркнула ее скромность. Она сказала, что Зарифа ханум очень тепло и искренне относилась к людям, была заботливой и чутко"й матерью:

– Здесь очень много говорилось слов, Ильхам Гейдарович, и в Ваш адрес, и в адрес Вашей семьи. Я вообще считаю, что Вы очень счастливый человек, потому что у Вас были такие мама и папа. Спасибо.

BÖYÜK İNSAN, UNUDULMAZ ALİM

2013-cü il aprelin 28-də görkəmli oftalmoloq-alim, akademik, əməkdar elm xadimi, tibb elmləri doktoru, professor Zərifə Əziz qızı Əliyevanın 90 yaşı tamam olur. Görkəmli alim, Azərbaycanın məşhur dövlət və ictimai-siyasi xadimi, tibb təhsili və səhiyyəsinin qurucularından biri olan professor Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevin ailəsində dünyaya göz açmışdır.

Atasının keçdiyi qeyri-adi həyat yolu Zərifə xanım üçün tarixin bir hissəsi idi. Əziz Əliyevin ömür yoluna nəzər salsaq, görərik ki, Zərifə xanım necə mürəkkəb bir dövrdə həyata qədəm qoyub. Ailənin yaşadığı bütün çətinliklər onun təbiətində öz əksini tapmış və ona bu anlarda iradəli olmağı öyrətmişdir.

Zərifə Əliyeva üçün insan, vətəndaş və alim anlayışları bölünməz bir vəhdət təşkil edirdi. O, bənzəri olmayan işıqlı bir şəxsiyyət idi. Çünki onun yanında atası Əziz Əliyev və ömür-gün yoldaşı, sadiq dostu, sonralar həyatında böyük rol oynamış, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əlirza oğlu Əliyev kimi şəxsiyyətlər vardı.

Zərifə xanımın elmə gəlməyi gözlənilən idi. Şübhəsiz ki, onun həkim-oftalmoloq peşəsini seçməsində elmə bağlı olan atanın və ailənin böyük təsiri olmuşdur.

Zərifə xanımın həyat fəlsəfəsinin kökünü hər şeydən öncə, onun uşaqlıq çağlarında axtarmaq lazımdır. Ana olduqdan sonra o, həmişə deyirdi ki, uşaqlıq çağları insanın həyatında ən vacib dövrdür və o dövrü heç nə əvəz edə bilməz. Uşaq olarkən insan xeyirxahlığın, şəfqətin nə olduğunu dərk edir və onu başa düşəndə sevincin hədsiz-hüdudsuz olduğunu anlayır.

Zərifə xanım fədakar ana idi. O, uşaqlarına xüsusi qayğı göstərirdi. Onları İlahidən verilən bir mükafat, həyatın hədiyyəsi kimi qəbul edirdi.

Zərifə xanım Əliyevanın ailəsi o dövrün qabaqcıl fikirli ziyalı təbəqəsinə aid idi. Azərbaycanın elm və mədəniyyət xadimləri onların evlərinin daimi qonaqları olardı. Dövrün görkəmli şəxsiyyətləri ilə ailəvi və mənəvi yaxınlıq, onların humanist dəyərlərlə bağlı diqqətəlayiq söhbətləri uşaqların milli ruhda formalaşmasında böyük rol oynayırdı.

Zərifə xanım, eyni zamanda, müxtəlif mədəniyyət sahələri ilə maraqlanırdı. Azərbaycan və rus dillərində gözəl danışır, elmi əsərlər yazır, dünya mədəniyyətini dərindən bilirdi.

Onun ədəbiyyat sahəsində bilikləri, incəsənət, xüsusilə təsviri sənət, rəsm əsərləri haqqında mülahizələri adamı heyrətləndirirdi. Musiqi istedadı, musiqiyə olan məhəbbəti ilə seçilirdi. Azərbaycan xalq mahnılarını

çox sevirdi, klassik və Azərbaycan bəstəkarlarının əsərlərini yüksək qiymətləndirirdi.

Maraqlıdır, Zərifə xanım kimi geniş dünyagörüşlü insan həyatın kiçik töhfələrinə sevinir, hər şeyi olduğu kimi qəbul edirdi. Amma öncə Zərifə xanım böyük oftalmoloq alim, gözəl pedaqoq idi. Bu insanın həyat fəlsəfəsi, mənəvi dünyası, oftalmologiya elminin inkişafındakı xidmətləri o qədər zəngin və çoxcəhətlidir ki, onun fəaliyyətinə nəzər salarkən bu dahi insanın geniş diapozonlu şəxsiyyət olduğunu hər an görmək olurdu. Zərifə xanımın fitri istedada malik novator alim, pak və nadir bir insan kimi yaşadığı dərin mənalı ömrü, keçdiyi şərəfli həyat yolu hər bir Azərbaycan vətəndaşı, hər bir alim və həkim üçün həyat, mənəviyyat dərsi, kamillik və müdriklik məktəbidir. Onun elmi, tibbi və pedaqoji fəaliyyəti, hər kəs üçün örnək olan yüksək mənəvi keyfiyyətləri haqqında çoxsaylı məqalə, kitab və əsərlər yazılıb və yazılacaqdır. Zərifə xanım Əliyevanın zəngin elmi irsi, oftalmologiyanın müxtəlif sahələri üzrə apardığı tədqiqatlar, qazandığı nailiyyətlər, yaratdığı fundamental əsərlər Azərbaycan tibb elminin parlaq bir səhifəsini təşkil edir.

Akademik Zərifə Əliyeva oftalmologiyanın aktual problemlərinə həsr olunmuş çoxprofilli tədqiqatlar aparmış, fədakar həkim kimi bir sıra göz xəstəliklərinin müalicəsində, o cümlədən Azərbaycanda traxomanın kökü-

nün kəsilməsində böyük əmək sərf etmiş, xəstəliyin müxtəlif mərhələlərinin öyrənilməsi və müalicə metodlarının axtarılması yollarında dəyərli elmi araşdırmalar aparmışdır.

Alimin elmi fəaliyyətinin istiqamətlərindən biri gözün oftalmoloji, histomikroskopik və histokimyəvi tədqiqinə həsr edilmişdir. Bu istiqamətdə apardığı elmi-tədqiqat işlərinin nəticələri onun bir sıra monoqrafiyalarında geniş və ətraflı şəkildə öz əksini tapmışdır.

Zərifə xanımın elmi fəaliyyətinin digər sahələrindən biri klinik diaqnostik istiqamətdə həyata keçirdiyi tədqiqatlardır ki, onların da nəticələri həkimlər üçün yazılmış dəyərli dərs vəsaiti və monoqrafiyalarda cəmləşmişdir. Onlar oftalmoloji elmi-ictimaiyyət və praktik həkimlər tərəfindən böyük rəğbətlə qarşılanmışdır. Alim göz yaşı aparatının xəstəliklərinin öyrənilməsinə xüsusi diqqət yetirmiş, bu sahəyə həsr etdiyi əsərləri ilə Azərbaycan lakrimologiyasının əsasını qoymuşdur.

Bunlarla yanaşı, Zərifə xanım Əliyeva nadir sahə olan iridodiaqnostika və iridoterapiya problemləri ilə ciddi məşğul olmuş, bu sahəyə dair iki monoqrafiya hazırlamışdır. Bu monoqrafiya Moskva şəhərində nəşr edilmişdir. Xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, dünya miqyasında iridodiaqnostikaya aid kitabları ilk dəfə akademik Zərifə Əliyeva yazmışdır.

Görkəmli alimin elmi fəaliyyətinin əsas istiqamətlərindən biri də peşə oftalmologiyasına həsr edilmişdir.

Zərifə xanım sözün əsl mənasında, bu sahənin ilk tədqiqatçısı olmuşdur. Alim dünyada ilk dəfə olaraq, görmə orqanının peşə patologiyasını araşdıran elmi-tədqiqat laboratoriyası yaratmış və praktik olaraq elm aləmində yeni bir istiqamətin "peşə oftalmologiyası"-nın əsasını qoymuşdur. Oftalmologiyada peşə xəstəlikləri problemi Zərifə xanımın adı ilə bağlıdır. Oftalmologiyanın sənaye ilə bağlı problemlərinin öyrənilməsinə həsr etdiyi fundamental tədqiqatları alimə böyük şöhrət gətirmiş və onu dünya oftalmologiyası məkanında məşhurlaşdırmışdır. Zərifə xanım uzun illər respublikanın ondan artıq iri sənaye müəssisələrində geniş miqyaslı elmi-tədqiqat işləri aparmışdır. Görmə orqanının peşə patologiyası sahəsində reallaşdırdığı elmi-tədqiqat işlərinin uğurlu nəticələrinə görə akademik Zərifə Əliyeva keçmiş SSRİ-nin oftalmologiya sahəsində ən mötəbər mükafat olan SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının M.İ.Averbax adına mükafatına layiq görülmüşdür. Qeyd olunmalıdır ki, Zərifə xanım Əliyeva həmin mükafata layiq görülən ilk alim-qadın idi. Məşhur oftalmoloq, akademik M.Krasnov alimin görmə orqanının peşə patologiyasının öyrənilməsinə həsr etdiyi tədqiqatları yüksək qiymətləndirərək qeyd etmişdir ki, əcəl Zərifə Əziz qızına bir neçə il də möhlət versəydi, o, oftalmologiya elmi sahəsində yeni kamil bir məktəbin rəhbəri ola bilərdi.

Azərbaycan oftalmologiyasını dünya səviyyəsində tanıdan akademik Zərifə xanım Əliyeva təbabətdə öz dəst-xətti olan novator bir alim idi. O, elmi-pedaqoji fəaliyyətində təkcə çoxşaxəli elmi-tədqiqat işləri aparmaqla kifayətlənməmiş, yüksək ixtisaslı gənc alim kadrların yetişdirilməsinə və oftalmoloq-həkimlərin ixtisaslarının artırılması işinə də xüsusı diqqət yetirmişdir.

Akademik keçmiş SSRİ-nin Sülhü Müdafiə Komitəsinin üzvü, Azərbaycan Sülhü Müdafiə Komitəsi sədrinin müavini, "Bilik" Cəmiyyəti İdarə Heyətinin üzvü və keçmiş SSRİ Oftalmoloqlar Elmi Cəmiyyəti İdarə Heyətinin üzvü olaraq böyük ictimai işlər görmüşdür. Alim həmçinin "Oftalmologiya xəbərləri" jurnalının da redaksiya heyətinin üzvü olmuşdur.

Zərifə Əliyeva elmi, yaradıcı, ictimai sahələrdə göstərdiyi xidmətlərə görə orden və medallarla təltif olunmuşdur. Azərbaycanın əməkdar elm xadimi kimi yüksək ada layiq görülmüşdür.

Zərifə xanımın sadəliyi təkrarolunmaz idi: akademik, əməkdar elm xadimi, professor, müxtəlif mükafatlar laureatı olmağına baxmayaraq o, əlçatmaz deyildi. İşinin çoxluğuna baxmayaraq, hamının köməyinə gəlir, heç kəsdən yardımını əsirgəməzdi.

Görkəmli dövlət və elm xadimi, bütün bilik və bacarığını xalqa xidmətə sərf etmiş Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevin ailəsində dünyaya göz açan Zərifə xanım valideynlərinə layiqli bir övlad, məşhur alim, tanınmış həkim, istedadlı insan, sədaqətli ömür-gün yoldaşı və qayğıkeş ana idi. Zərifə xanımın mənəvi dünyasına yaxından bələd olan insanlar "sənsiz günəşsiz qaldı günlər" deyirlər.

Zərifə xanım çox böyük həyat yolu keçmişdi: həkim – oftalmoloqdan başlayaraq AMEA-nın akademiki, professoru, Əziz Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun göz xəstəliyi kafedrasının müdiri vəzifələrinə qədər yüksəlmişdir.

Bir təşkilatçı kimi rəhbərlik etdiyi kollektivin gücünü lazımi istiqamətə yönəldirdi. İşinə olan münasibəti, qəlbən təmizliyi hər kəs üçün nümunə idi. Zərifə xanım çox istedadlı insan idi və o bütün işlərində bu istedadı büruzə verə bilirdi.

Ömrünün son günlərinə qədər elmi tədqiqatlarını davam etdirirdi. Zərifə xanım Heydər Əliyevin layiqli həyat yoldaşı, sadiq dostu və məsləkdaşı olmuşdur.

Akif ƏLİZADƏ,
Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının prezidenti, akademik

AKADEMİK Z.Ə.ƏLİYEVANIN ELMİ-PEDAQOJİ VƏ İCTİMAİ FƏALİYYƏTİ HAQQINDA QISA OÇERK

Zərifə Əziz qızı Əliyeva 1923-cü il aprelin 28-də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Şərur rayonunun Şahtaxtı kəndində Azərbaycanın görkəmli dövlət və elm xadimi Əziz Məmmədkərim oğlu Əliyevin ailəsində anadan olmuşdur.

O, 1942-ci ildə orta məktəbi bitirmiş, elə həmin ildə Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun müalicə-profilaktika fakültəsinə daxil olmuş, 1947-ci ildə oranı bitirmiş və iki il Moskva şəhərində Ümumittifaq Mərkəzi Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda oftalmologiya üzrə ixtisaslaşma kursu keçdikdən sonra vətənə qayıdaraq 1949-cu ildən etibarən 18 il ərzində Azərbaycan Respublikası Səhiyyə Nazirliyinin Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda həkim-ordinator, elmi işçi və böyük elmi işçi vəzifələrində çalışmışdır.

1950-1953-cü illərdə Z.Ə.Əliyeva həmin institutda aspiranturada təhsilini davam etdirmişdir. O illərdə SSRİ-nin başqa cənub regionlarında olduğu kimi, Azərbaycanda da gözün konyunktivini və buynuz qişasını zədələyən, ağır nəticələrə, hətta tam korluğa səbəb olan xlamidiya etiologiyalı infeksion traxoma xəstəliyi geniş yayılmışdı. O zaman bu infeksiya və onun ağır nəticələri

ilə səmərəli mübarizə üsulları hələ aşkar edilməmişdi. Bu xəstəliklə mübarizə isə nəinki oftalmologiya elmi üçün, həm də bütövlükdə Azərbaycan Respublikası üçün mühüm səhiyyə probleminə çevrilmişdi.

Doğma xalqının sağlamlığı uğrunda mübarizəyə atılmış gənc göz həkimi Zərifə Əliyeva yalnız institut daxilində müalicə və profilaktik tədbirlərin təşkilində fəal iştirak etməklə kifayətlənməyərək, dəfələrlə Azərbaycanda traxoma xəstəliyi ən çox yayılmış rayonlara getmiş, praktik oftalmoloq-həkimlərə mühazirələr oxumuş, traxoma və başqa göz xəstəlikləri olan xəstələri müayinə və müalicə etmiş, əhali ilə çoxsaylı söhbətlər aparmış, onların arasında səhiyyə maarifini yaymışdır.

Təbiətən elmi axtarışlara, çətin problemlərin həllinə meyilli olan Zərifə xanım çoxsaylı insanların əziyyət çəkdiyi traxomaya qarşı elmi-intellektual üsullarla mübarizəyə başladıqdan sonra özünün tədqiqat işlərini traxomanın müalicəsi ilə bağlı məsələlərə, habelə traxomanın və onun ağır nəticələrinin müalicəsi zamanı o dövrdə yeni olan və nəinki geniş antibakterial, həm də xlamidiyaya qarşı aktiv mübarizə spektrinə malik olan sintomitsin antibiotikinin imkanlarından səmərəli istifadə etməyin öyrənilməsinə həsr etmişdir.

Bu tədqiqatların nəticələri Z.Ə.Əliyevanın 1959-cu ildə "Traxomanın digər terapiya üsulları ilə birlikdə

sintomitsinlə müalicəsi" mövzusunda uğurla müdafiə etdiyi namizədlik dissertasiyasının əsasını təşkil etmişdir.

Traxoma ilə bağlı işləri başa çatdırdıqdan sonra Zərifə Əliyeva oftalmologiyanın başqa ağrılı problemlərinin elmi araşdırmaları ilə məşğul olmuşdur. O, vərəm, şəkərli diabet və qlaukoma kimi xəstəliklər nəticəsində gözün zədələnmə xüsusiyyətlərinin öyrənilməsinə həsr olunmuş bir sıra tədqiqatların müəllifidir. Bu tədqiqatların nəticələri üzrə nəşr etdirdiyi əsərlər göz xəstəlikləri klinikasının bu mühüm sahələrini elmi tutumca zənginləşdirmişdir.

1963-cü ildə SSRİ Ali Attestasiya Komissiyasının qərarı ilə Zərifə Əliyevaya "oftalmologiya" ixtisası üzrə böyük elmi işçi elmi adı verilmişdir. O, 1967-ci ildə Ə.Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun göz xəstəlikləri kafedrasına dosent vəzifəsinə dəvət olunmuşdur.

Elmi-pedaqoji işlərlə yanaşı, Zərifə Əliyeva praktik tibbi fəaliyyətini davam etdirirdi. O, xəstələri təkcə öz klinikasında deyil, onun hüdudlarından kənarda da qəbul edib, məsləhətlər verir və onların üzərində cərrahi əməliyyatlar aparırdı. Zəngin təcrübəyə və elmi-nəzəri səviyyəyə malik olan Zərifə xanım öz bilik və bacarığını klinik və nəzəri oftalmologiyanın bir sıra aktual məsələlərinə həsr edərək yeni, uğurlu işlərin başlanğıcını qoyur.

Onlardan qlaukoma və görmə orqanının bir sıra xəstəlikləri nəticəsində gözün zədələnməsinin müayinə və müalicəsini və s. göstərmək olar. Bu məsələlərin aktuallığı Azərbaycanda kimya sənayesinin genişlənməsi və inkişafı ilə bağlı olaraq görmə üzvünə kimyəvi maddələrin təsiretmə mexanizminin praktik olaraq aşkar edilməsi zərurətindən doğurdu.

1968-ci ildən başlayaraq Z.Ə.Əliyeva peşə oftalmologiyası məsələləri ilə məqsədyönlü şəkildə və uğurla məşğul olmağa başlayır. Qeyd etmək lazımdır ki, qarşıda duran həlli vacib elmi problemlərin dairəsinin çox geniş olmasına baxmayaraq, bunların öhdəsindən bacarıqla gələn Zərifə Əliyeva əsas diqqətini gözün peşə xəstəlikləri probleminə yönəldərək bu sahədə dərin və çoxsahəli fəaliyyətini bütün həyatı boyu davam etdirmişdir.

Bununla yanaşı, o, yod, rezin və neft-kimya sənayesi müəssisələrində işləyənlərdə görmə orqanı və onun köməkçi aparatının funksiyasına, biokimyasına, mikro və ultramikrostrukturuna zərərli peşə faktorlarının təsirinə dair çoxsaylı problemlərin həlli ilə də məşğul olmuşdur.

Bu məsələləri araşdırarkən, Zərifə Əliyeva klinikada və kafedranın laboratoriyalarında işləməklə yanaşı, aylarla sənaye müəssisələrinin tibb məntəqələrində və sexlərdə olurdu. İşçilərlə bilavasitə təmasda olaraq, xəstələri müayinə edib, qeydlər aparır, sonra isə öz elmi

təhlil süzgəcindən keçirirdi. Bununla yanaşı, elmi qənətlərini dəqiqləşdirmək üçün o, heyvanlar üzərində müxtəlif təcrübələr aparmış, hətta bu təcrübələri bir çoxunu Bakı və Sumqayıt şəhərlərinin yod və şin zavodlarının və digər sənaye müəssisələrinin sexlərində həyata keçirmişdir.

Bu genişmiqyaslı və müxtəlif yönlü klinik müşahidələrin və eksperimental tədqiqatların köməyi ilə alim nəinki əsas, həm də ikinci dərəcəli peşə faktorlarının görmə orqanına və onun köməkçi aparatına bilavasitə təsirini aşkar etməyə nail olmuşdur. Bundan başqa, onun əldə etdiyi eksperimental məlumatlar həmin faktorların oxşar – incə biokimyəvi təsir mexanizmlərinin bir çox sahələrini aydınlaşdırmağa imkan vermişdir.

Uzunmüddətli müşahidələrin və tədqiqatların nəticələri alimin "Azərbaycanın bəzi kimya sənayesi müəssisələri işçilərində görmə orqanının vəziyyəti" mövzusunda doktorluq dissertasiyasının əsasını təşkil etmişdir. 1976-cı ildə Q.Helmhots adına Moskva Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunda həmin dissertasiyanın müdafiəsi zamanı, Sovet İttifaqının aparıcı alimləri Z.Ə.Əliyevanın elmi əsərini çox yüksək qiymətləndirdilər və ona tibb elmləri doktoru elmi adı verildi.

1977-ci ildə Z.Ə.Əliyeva müsabiqə yolu ilə Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun göz xəstəlikləri kafedrasının professoru vəzifəsinə seçil-

mişdir. Bu dövrdən başlayaraq, Zərifə Əliyevanın pedaqoji fəaliyyəti daha da genişlənmişdir. Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutu həmin dövrdə Sovet İttifaqında ən böyük və nüfuzlu institutlardan biri idi. Bura Azərbaycanın şəhər və kəndlərindən başqa, SSRİ-nin digər respublikalarından və bölgələrindən həkimlər gəlir, ixtisaslaşma kursu keçirdilər. Kafedrada hazırlıq keçən həkimlərin çoxu Zərifə Əliyevanın dərin məzmunlu və anlaşıqlı mühazirələrini yaxşı xatırlayırlar.

1977-ci ildə professor Z.Ə.Əliyevanın təklifi və təşəbbüsü ilə Bakıda ilk dəfə Ümumittifaq Oftalmoloqlar Cəmiyyəti İdarə Heyətinin plenumu keçirildi. Plenum Azərbaycanda görmə orqanının peşə patologiyasının öyrənilməsi üzrə ilk ixtisaslaşdırılmış elmi-tədqiqat laboratoriyasının yaradılması barədə professor Z.Ə.Əliyevanın irəli sürdüyü təklifi bəyəndi.

Doktorluq dissertasiyasının müdafiəsindən sonra da elmi axtarışlarını intensiv surətdə davam etdirən Z.Ə.Əliyeva bir çox görkəmli alimləri və cavan oftalmoloq həkimləri bu işə cəlb edərək həmin istiqamətdə elmi-tədqiqat işləri aparır, öz elmi məktəbini formalaşdırırdı.

Onun təşəbbüsü ilə Bakı məişət kondisionerləri zavodunda gözün peşə patologiyasının unikal laboratoriyası açılmışdı. Orada klinik, funksional-diaqnostika şöbələrilə yanaşı, dünyada yeganə olan istehsalatda cərrahiyyə şöbəsi fəaliyyətə başladı.

Ekzogen faktorların görmə orqanının fəaliyyətinə təsirinin qanunauyğunluğunu tədqiq edən Z.Ə.Əliyeva belə elmi qənaətə gəlmişdir ki, həmin faktorların gözün həyat fəaliyyətinə təsirinin mahiyyətini dərindən dərk etmək üçün onun fiziologiyası haqqında təsəvvürü genişləndirmək lazımdır. Zərifə xanımın bu sahədə tədqiqatları alimin gələcək elmi fəaliyyətinin yeni səmərəli istiqamətini müəyyən etdi.

Belə ki, Zərifə Əliyevanın təklifi ilə 1979-cu ildə Azərbaycan EA A.Qarayev adına Fiziologiya İnstitutunda görmə orqanının peşə patologiyası və fiziologiyası problemləri laboratoriyası yaradıldı.

Bu institutun divarları arasında gözün və onun köməkçi aparatının həm normada, həm də rezin və neft-kimya sənayesi müəssisələrində uzun müddət işləyənlərdə inkişaf edən peşə intoksikasiyası şəraitində funksiyaların həyata keçməsinin fizioloji biokimyəvi mexanizmlərinin öyrənilməsinə dair bir sıra ciddi uğurlu tədqiqatlar aparılmışdır. Bu tədqiqatların gedişində alınan materiallar əsasında Z.Ə.Əliyeva bir sıra elmi məqalə və fundamental monoqrafiyalar çap etdirmişdir: "Göz yaşının axmasının fiziologiyası", "Gözün və görmə siniri yolunun yaşla əlaqədar dəyişiklikləri", "Gözün hidrodinamik sisteminin anatomik-fizioloji təbiəti" və s. bunlardandır. Alimin bu əsərlərini təkcə fizioloqlar, peşə patoloqları və oftalmoloqlar deyil, həm də başqa

ixtisas sahibi olan həkimlər də yüksək qiymətləndirmişlər.

Onun bir sıra monoqrafiyaları, o cümlədən "Şin istehsalatında gözün peşə patologiyası", "Xroniki yod intoksikasiyası zamanı oftalmopatologiya", "Yod sənayesində peşə xəstəliklərinin profilaktikası" kitabları nəinki Azərbaycanda, onun hüdudlarından çox-çox uzaqlarda da tanınmışdır. Ona görə də təəccüblü deyil ki, 1981-ci ildə görmə orqanının peşə patologiyası sahəsində elmi tədqiqatlar silsiləsinə görə oftalmologiyanın inkişafında böyük əməyi olan professor Z.Ə.Əliyeva bu sahədə ən yüksək mükafata – SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının akademiki M.İ.Averbax adına mükafata layiq görülmüşdür. Əlamətdardır ki, Z.Ə.Əliyeva bu yüksək mükafata layiq görülmüş və oftalmologiya elmində tanınmış ilk qadın – alimdir.

Etiraf etmək lazımdır ki, Z.Ə.Əliyevanın elmi maraqları yalnız peşə oftamologiyası ilə məhdudlaşmırdı. O, intensiv şəkildə bilavasitə görmə orqanının virusla zədələnməsi ilə bağlı olan məsələləri araşdırır, sadə herpes virusunun törətdiyi infeksiyaları tədqiq edirdi. Onun bu sahədə yazdığı əsərlər bu xəstəliklərin differensial diaqnostikasını və onların konservativ terapiyasını yaxşılaşdırmağa və gücləndirməyə imkan verdi. Alimin həkim-oftalmoloqlar üçün nəzərdə tutduğu dərs vəsaitlərindən "Herpetik göz xəstəliyi", "Ağır virus konyunktivitləri" və s. əsərləri məhz bu məsələlərə həsr olunmuşdur.

Onun əsərlərinin bir çoxu yaşlı adamlarda görmə qabiliyyətinin zəifləməsinə səbəb olan katarakt xəstəliyinin cərrahi üsullarla müalicəsinin təkmilləşməsinə həsr edilmişdir.

Z.Ə.Əliyevanın bir sıra tədqiqatları müasir oftalmologiyanın ən mühüm problemlərindən hesab edilən qlaukoma xəstəliyinin etimologiyası, diaqnostikası və müalicəsinə həsr edilmişdir. Onun tədqiqatlarından birinin nəticəsində gözdaxili təzyiqi ölçmə üsulunun təkmilləşdirilməsi bu ağır xəstəliyin vaxtında aşkar edilməsində böyük praktik əhəmiyyət kəsb etmişdir. Alim apardığı tədqiqatlar nəticəsində bir sıra əsərlər, o cümlədən "Gözün hidrodinamik sisteminin anatomo-fizioloji xarakteristikası", "Gözün yaşla əlaqədar dəyişiklikləri və görmə-sinir yolları" adlı iki monoqrafiya çap etdirmişdir.

Z.Ə.Əliyeva göz travmatizminin profilaktikası və onunla mübarizə imkanlarını da öyrənirdi. Bir sıra əsərlərində o, göz travmasının ağır nəticələrinin cərrahi üsullarla müalicəsinə mövcud metodik yanaşmaları təhlil edir və bu üsulların təkmilləşdirilməsinə dair bir sıra faydalı məsləhətlər verir ki, bu da gözün və onun köməkçi aparatının travmatik zədələrinin müalicəsinin yaxın və uzaq nəticələrini yaxşılaşdırmağa imkan verir.

Göz xəstəlikləri klinikasında fizioterapevtik üsullardan istifadənin perspektivləri də onun diqqətindən kənarda qalmamışdır. Z.Ə.Əliyevanın həmmüəlliflərlə birgə qələmə aldığı fundamental "Terapevtik oftalmologiya" adlı metodik rəhbərlik bu gün də hər bir oftalmoloqun istifadə etdiyi dəyərli əsərlərdəndir.

Alimin bir sıra əsərləri görmə orqanının bədxassəli şişlərinin diaqnostikası və müalicəsinə həsr edilmişdir. Xüsusi halda, onun araşdırmalarında göz melanoması gedişinin bəzi xüsusiyyətləri öyrənilmişdir. Bu əsərlərin nəticəsində göz qişasını zədələyən melanomanın biokimyasına aid çox maraqlı məlumatlar əldə edilmişdir.

Nəhayət, Z.Ə.Əliyeva ölkəmizdə diaqnostik təbabətin yaranmaqda olan yeni bir istiqamətinin – iridodiaqnostikanın əsasını qoyanlardan biri olmuş və elmi əsərlərinin bir çoxunu bu sahəyə həsr etmişdir. Təsadüfi deyil ki, Z.Ə.Əliyeva bu günə qədər də iridodiaqnostların stolüstü kitabı olan "İridodiaqnostikanın əsasları" adlı nadir elmi əsərin müəlliflərindən biridir.

Görkəmli alim, praktik səhiyyə üçün kadr hazırlığına və həkimlərin ixtisasının artırılmasına da ürəkdən səy göstərir, çox vaxt sərf edirdi. Bilavasitə onun rəhbərliyi altında çoxlu sayda gənc alimlər və həkim-oftalmoloq qrupları hazırlanmışdır.

Zərifə Əliyeva öz tələbələrinə dərin biliklə yanaşı, ürək hərarətini, diqqətini və zəngin həyat təcrübəsini də səxavətlə bəxş edirdi.

Həkim etikası və tibbi deontologiya ilə bağlı məsələlər Zərifə Əliyevanı həmişə düşündürür, gənc həkimlərin yetişdirilməsinə çox böyük əhəmiyyət verərək, onların cəmiyyətdə rolu və yeri, peşə fəaliyyəti və mənəvi keyfiyyətləri ilə bağlı problemlərin öyrənilməsinə və araşdırılmasına çox vaxt sərf edirdi. Onun tibb işçilərinin, həkimlərin mənəvi tərbiyəsinə, deontologiya, tibb etikası və mənəviyyat məsələlərinə həsr edilmiş "Yüksək etimad" adlı dəyərli kitabının və digər əsərlərinin həkim şəxsiyyətinin formalaşmasında böyük rolu vardır.

Zərifə Əliyeva böyük həvəs, inad və ilhamla işləyirdi. O öz fədakarlığı, yüksək vətəndaşlığı, heyrətamiz səmimiliyi və insanlara qarşı xeyirxahlığı ilə, çoxyönlü fəal işləri ilə xəstələrin, iş yoldaşlarının və tələbələrinin dərin və layiqli hörmətini və məhəbbətini qazanmışdı.

Bu cür hərtərəfli və aktiv fəaliyyəti ilə Zərifə Əliyeva təkcə peşə oftalmologiyasının deyil, həmçinin göz xəstəlikləri klinikasının bir çox mühüm elmi-praktik məsələlərinin inkişafına öz layiqli töhfəsini vermişdir. Zərifə Əliyeva öz həmkarları arasında böyük nüfuza malik idi.

Elə ona görə də o, "Вестник офтальмологии" jurnalının redaksiya heyətinin və Ümumittifaq Oftalmoloqlar Elmi Cəmiyyəti Rəyasət Heyətinin üzvü seçilmişdi.

Zərifə Əliyevanın Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü seçilməsi onun elmi xidmətlərinin Vətəndə qanuni təsdiqi olmuşdur. Bu böyük alimin Vətən və xalq qarşısında göstərdiyi misilsiz xidmətlər nəsillərə örnək olacaqdır.

Əhliman ƏMİRASLANOV,
akademik, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı, Milli Məclisin deputatı

КРАТКИЙ ОЧЕРК НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ И ОБЩЕСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АКАДЕМИКА З.А.АЛИЕВОЙ

Зарифа Азиз кызы Алиева родилась 28 апреля 1923 года в селе Шахтахты Шарурского района Нахичеванской Автономной Республики в семье ученого медика и впоследствии видного государственного деятеля Азербайджана, профессора Азиза Мамедкерим оглу Алиева.

В 1942 году она поступила в лечебный факультет Азербайджанского государственного медицинского института.

После окончания Института, в 1947 году она прошла курсы специализации по офтальмологии во Всесоюзном Центральном институте усовершенствования врачей в г.Москве.

Начиная с 1949 году на протяжении 18 лет она работала в Азербайджанском научно-исследовательском институте офтальмологии, пройдя здесь путь от врача-ординатора до старшего научного сотрудника.

С 1950 год по 1953 год З.А.Алиева училась в аспирантуре и после ее окончания работала до 1957 года научным сотрудником НИИ офтальмологии.

В те годы в Азербайджане, как и во многих южных регионах Советского Союза имела широкое распространение трахома – инфекционное заболевание хламидийной этиологии, поражающее коньюнктиву и оболочки глаза и оставляющего после себя тяжелые осложнения, вплоть до полной слепоты. Эффективные методы борьбы с этой инфекцией и ее осложнениями тогда еще не были разработаны, а борьба с этим заболеванием приобрело важное значение не только для офтальмологии, но и для здравоохранения Республики в целом.

Зарифа Алиева приняла активное участие в организации лечебных и профилактических мероприятий не только в стенах родного института. Она неоднократно выезжала в районы Азербайджана, где заболеваемость трахомой была особенно велика, читала лекции практическим врачам-офтальмологам, осматривала и лечила больных трахомой и многими другими заболеваниями глаз, проводила многочисленные беседы с населением.

Кроме того, она упорно работала над собой и несмотря на необычайную загруженность практической работой не оставила научную работу.

Тема ее первых научных изысканий была продиктована самой жизнью – свою исследовательскую работу она посвятила кругу вопросов, связанных с

лечением трахомы, а именно изучению возможностей эффективного использования при лечении трахомы и ее осложнений нового в то время антибиотика синтомицина, обладающего не только широким спектром антибактериальной, но и антихламидийной активностью.

Результаты этих исследований легли в основу кандидатской диссертации З.А.Алиевой “Терапия трахомы синтомицином в комбинации его с другими методами лечения”, которую она успешно защитила в 1960 году.

К этому времени она имела трехлетний стаж работы младшего научного сотрудника Института офтальмологии. В том же году она была избрана по конкурсу старшим научным сотрудником этого института.

Завершив работу по трахоме, Зарифа Алиева занялась исследованиями в других важных для офтальмологии направлениях. Так, она выполнила ряд исследований, посвященных изучению особенностей поражения глаза при туберкулезе, сахарном диабете и глаукоме. Единолично опубликованные ею работы по результатам этих исследований способствовали пополнению знаний в этих важных областях клиники глазных болезней.

В 1963 году Высшая аттестационная комиссия СССР присвоила ей ученое звание старшего научного сотрудника по специальности "офтальмология". В 1967 году З.А.Алиева была приглашена на должность доцента кафедры глазных болезней Азербайджанского института усовершенствования врачей, который к этому времени уже носил имя ее отца – профессора А.М.Алиева, руководившим этим институтом в последние годы своей жизни.

Этот период своей жизни Зарифа Алиева продолжала заниматься активной врачебной деятельностью: она много оперирует, консультирует больных не только в своей клинике, но и за ее пределами. К этому прибавилась большая педагогическая работа с курсантами, с которыми она щедро делилась своими знаниями и опытом. Но и в это время она продолжает интенсивно заниматься наукой.

В это время проявился ее интерес к целому ряду актуальных вопросов клинической и теоретической офтальмологии, среди которых диагностика, лечение глаукомы и некоторых воспалительных заболеваний органа зрения, его травмы и др.

Но в особенности научные интересы З.А.Алиевой сконцентрировались на проблемах профессиональной патологии органа зрения – нового, в то время, направления в офтальмологии. Актуальность этих

вопросов диктовалась не только значительным расширением и развитием химической промышленности, но и тем, что множество вопросов, касающихся механизма воздействия на орган зрения целого ряда химических веществ оставались практически неизвестными.

Вопросами профессиональной офтальмологии З.А.Алиева начала целенаправленно заниматься с 1968 года. Надо подчеркнуть, что несмотря на значительный круг вопросов, которыми она занималась, глубокий и многосторонний интерес к проблеме профессиональных заболеваний глаз Зарифа Алиева пронесла через всю свою жизнь.

При этом главное внимание она уделила широкому кругу разноплановых вопросов, касающихся влияния на микро- и ультрамикроструктуру, функцию и биохимию органа зрения и вспомогательного аппарата неблагоприятных профессиональных факторов, связанных с работой человека на промышленных предприятиях йодовой, резиновой и нефтехимической промышленности.

Разрабатывая эти вопросы, З.А.Алиева работала не только в клинике или лаборатории кафедры, но многие месяцы проводила в медпунктах и цехах промышленных предприятий, где в непосредствен-

ной близости к работающим, обследовала больных, вела свои записи, которые потом, на протяжении долгих часов анализировала уже у себя в институте. Нельзя не отметить, что ею были поставлены сотни различных экспериментов на животных, причем большая их часть была проведена прямо в цехах йодного, шинного заводов и ряда других промышленных предприятий Баку и Сумгаита.

Благодаря этим широкомасштабным и разноплановым клиническим наблюдениям и экспериментальным исследованиям ученому удалось не только выявить важнейшие, но и ряд второстепенных профессиональных факторов, способных оказывать неблагоприятное воздействие как непосредственно на орган зрения, так и его вспомогательный аппарат. Более того, накопленные ею экспериментальные данные, полученные с помощью глубокопродуманных и тщательно выполненных экспериментов позволили уяснить многие стороны тонких биохимических механизмов реализации подобного воздействия этих факторов.

Результаты этих многолетних наблюдений и исследований в конечном итоге легли в основу докторской диссертации ученого на тему: "Состояние органа зрения у работников некоторых предприятий химической промышленности Азербайджана". На ее

защите, которая состоялась в 1976 году в Московском институте глазных болезней им. Г.Гельмгольца, ведущие ученые Советского Союза дали весьма высокую оценку научному труду исследовательницы, которая стала одним из пионеров отечественной профессиональной офтальмологии. В 1977 году З.А.Алиевой была присуждена ученая степень доктора медицинских наук.

В 1977 году З.А.Алиева была по конкурсу избрана профессором кафедры глазных болезней Азербайджанского института усовершенствования врачей. Спустя еще 5 лет, она избирается на должность заведующего этой кафедрой.

Расширилась ее преподавательская деятельность, к которой она относилась с большой ответственностью, понимая, что в Азербайджанский институт усовершенствования врачей, являвшийся одним из крупных и авторитетных институтов во всем Союзе, приезжают курсанты не только из городов и сел Азербайджана, но и врачи из многих республик и регионов бывшего СССР. Ее глубокие по содержанию и блестящие по форме лекции наверняка помнят многие из врачей, проходивших подготовку на кафедре, где она работала.

Защита диссертации, которая подвела итог целенаправленной работы ученого, однако, не стала за-

вершением ее работы в этой области. Более того, З.А.Алиева продолжала по-прежнему активно работать в этом направлении, привлекая к нему многих видных ученых и молодых врачей-офтальмологов.

По ее инициативе на Бакинском заводе бытовых кондиционеров была открыта уникальная лаборатория профессиональной патологии зрения, где наряду с клиническим, функционально-диагностическим отделениями, начала работать единственное в мире хирургическое отделение на производстве.

Изучая закономерности влияния экзогенных факторов на функционирование органа зрения и его вспомогательного аппарата З.А.Алиева пришла к убеждению, что для глубокого осмысления характера воздействия этих факторов на жизнедеятельность глаза необходимо углубить наши представления о его физиологии. Ее исследования в этой области в дальнейшем определили еще одно из плодотворных направлений научной деятельности ученого.

Так, по ее предложению в 1979 г. в Институте физиологии им А.И.Караева АН Азербайджанской Республики была создана проблемная лаборатория физиологии и профессиональной патологии органа зрения, в стенках которой был успешно проведен ряд серьезных исследований, посвященных изучению физиологических и биохимических механизмов

реализации функций глаза и его вспомогательного аппарата как в норме, так и в условиях профессиональной интоксикации, развивающейся при длительной работе на предприятиях резиновой и других видов нефте-химической промышленности.

По материалам, полученным в ходе этих исследований З.А.Алиева опубликоавала целый ряд научных статей и фундаментальные монографии. “Физиология слезоотделения”, “Возрастные изменения глаза и зрительно-нервного пути”, “Анатомофизиологическая характеристика гидродинамической системы глаз” и некоторые другие. Эти труды ученого получили высокую оценку не только физиологов, профпатологов и офтальмологов, но и широкой врачебной читательской аудитории.

Ряд ее монографий и, в частности “Профессиональная патология глаз в шинном производстве”, “Офтальмопатология при хронической йодовой интоксикации” и “Профилактика профессиональных заболеваний в йодной промышленности” хорошо известны не только в Азербайджане, но и далеко за его пределами. И потому, не удивительно, что в 1981 г. за цикл научных исследований в области профессиональной патологии органа зрения, внесший большой вклад в развитие офтальмологии профессор З.А.Алиева была удостоена высшей награды для

офтальмологов – премии Академии медицинских наук СССР имени академика М.И.Авербаха. Примечательно и то, что З.А.Алиева была первой ученой-женщиной, удостоенной столь высокой награды и признания офтальмологической науки.

Ради справедливости, необходимо подчеркнуть, что научные интересы З.А.Алиевой не замыкались только на проблемах профессиональной офтальмологии.

Она интенсивно изучала вопросы, непосредственно касающиеся проблемы поражения органа зрения при вирусной инфекции, вызванной вирусом простого герпеса, которая до сих пор выступает в числе ведущих причин поражения органа зрения. Результаты её работ в этой области позволили улучшить дифференциальную диагностику этих заболеваний и повысить эффективность их консервативной терапии.

Немало её работ было посвящено совершенствованию хирургических методов лечения катаракты, являющейся основной причиной снижения зрения у лиц пожилого и старческого возраста.

Немало её исследований было посвящено вопросам, касающимся диагностики и лечения глаукомы, заболевания, считающимся одной из важных проблем современной офтальмологии. Одно из этих исследований, в результате которого был усовершеенствован метод измерения внутриглазного давления, имело большое практическое значение в деле своевременной диагностики этого тяжёлого заболевания.

З.А.Алиева изучала также возможности борьбы и профилактики глазного травматизма. В ряде своих работ она проанализировала существующие методические подходы к хирургическому методу лечения последствий глазной травмы и дала ряд полезных рекомендаций по совершенствованию этого метода, что позволило улучшить непосредственные и отдалённые результаты лечения травматических повреждений глаз и вспомогательного аппарата.

Не остались вне её интереса и вопросы касающиеся перспектив использования в клинике глазных болезней физиотерапевтических методов лечения.

Ряд работ учёного был посвящён диагностике и лечению некоторых злокачественных опухолей глаз. В частности она, в своих изысканиях, изучила некоторые особенности течения меланомы глаза. В результате этих работ были получены весьма интересные данные, касающиеся оболочки глаза.

И, наконец, З.А.Алиева стала у истоков развития нового в нашей стране направления диагностической

медицины – иридодиагностики, развитию которого она посвятила целый ряд своих научных статей. Примечательно, что З.А.Алиева была в числе авторов первого отечественного руководства по иридодиагностике, которое до сегодняшнего дня остаётся в числе настоятельных руководств иридодиагностов.

Много сил и времени она уделяла делу подготовки кадров для практического здравоохранения и повышению квалификации врачей.

Под её непосредственным руководством подготовлена большая группа молодых учёных и преподавателей, врачей-офтальмологов, организаторов здравоохранения. Всем своим ученикам Зарифа ханум щедро дарила тепло своего сердца, внимание и свой богатый жизненный опыт.

Зарифа Алиеву всегда волновали вопросы врачебной этики и медицинской деонтологии. Придавая большое значение воспитанию молодых врачей, она много времени отдавала изучению и разработке проблем, связанных с ролью и местом врача в обществе, нравственными началами и его профессиональной деятельностью. Её труд “Нравственное воспитание советского врача, вопросы деонтологии, медицинской этики и морали” вносит значительный вклад в формирование личности врача.

Зарифа Алиева работала упорно, вдохновенно и увлечённо. Её врачебная самоотверженность, высокая гражданственность, необычайная душевность и отзывчивость к людям, многогранная и активная деятельность снискали ей заслуженное уважение и любовь пациентов, коллег и учеников.

Всё это даёт полное основание считать, что З.А.Алиева внесла весомый вклад в развитие не только профессиональной офтальмологии, но и многих других важных научно- практических проблем клиники глазных болезней. З.А.Алиева пользовалась большим профессиональным авторитетом, что выразилось в избрании её членом президиума Всесоюзного научного общества офтальмологов и членом редакционной коллегии журнала “Вестник офтальмологии”.

Закономерным признанием её научных заслуг на Родине стало избрание З.А.Алиевой действительным членом АН Азербайджана.

Большие заслуги этого видного учёного перед Родиной и народом, станет примером для многих поколений.

Ахлиман АМИРАСЛАНОВ,
академик, лауреат госпремии СССР,
депутат Милли Меджлиса

THE SUMMARY OF THE SECIENTIFIC – EDUCATIONAL AND PUBLIC ACADEMICIAN Z.A.ALIYEVA

Zarifa Aziz gizi Aliyeva was born on April 28, 1923 in Shakhtakhty village, Sharur region in the Autonomous Republic of Nakhichevan in the family of a doctor and a future prominent statesman of Azerbaijan – Professor A.M.Aliyev.

In 1924 she entered the medical faculty of the Azerbaijan State Medical Institute.

After graduation from the Institute she attended ophthalmology specialization courses at the Central Medical Refresher Institute in Moskow.

Begining from 1949 for 18 years she had been working at the Azerbaijan Refresher Institute of Ophthalmology where she followed a path from attending physician to senior staff scientist.

From 1950 to 1953 Z.A.Aliyeva took a postgraduate course and when finished she worked as a research officer at Ophthalmology Research Institute till 1957.

At that time in Azerbaijan as well as in many other Southern regions of the Soviet Union, a wide spread of trachoma (infectious disease of chlamidia etiology, affecting conjunctiva and choroids, causing complications down to complete blindness) was detected. Since that time there were no effective methods against this infection and its complications, the fight against it was of great importance not only for ophthalmology, but also for the Public Health of the whole Republic.

Zarifa Aliyeva took an active part in the organization of medical and prophylactic activities not only at her Institute, but also in the regions of Azerbaijan, where this disiase was widely spread; she gave lectures to practical ophthalmologists, checked up and cured patients with trachoma and with many other eye diseases and talked to people.

Besides that she had been constantly working on selfimprovement and not looking at the fact that she had a lot of practical work she didn't put aside her scientific researches.

The theme of her first scientific survey was determined by life – her first research work was devoted to the quations of trachoma treatment, namely to the study of possibility of trachoma and its complications treatment by means of new antibiotic – synthomycin that had antibacterial and antichlamydial activity.

The result of these researches served as a basis of Z.A.Aliyeva's Ph.D. thesis "Trachoma Therapy with Synthomycin in the Combination with order Methods of Treatment", that was successfully defended in 1960.

By that time she had 3 years' seniority as a junior research officer of the Ophthalmology Institutte. At the same time she was elected on competitive basis as a senior research officer of that Institute.

Having finished the work on trachoma, Zarifa Aliyeva began researches in other directions important for ophthalmology. She conducted a number of researches devoted to the peculiarities of eye lesion under tuberculosis, pancreatic diabetes and glaucoma. She Personally published works on the basis of these research results, helped to enrich the knowledge in these important spheres of eye diseases clinical picture.

In 1963 the Highest Certifying Commission of the USSR gave her a rank of a senior research officer specializing in "ophthalmology". In 1967 Z.A.Aliyeva was invited to the position of senior lecturer of eye diseases department of the Azerbaijan Medical Refresher Institute that had been already named after her father – Prof. A.M.Aliyev, who headed that Institute for the last years of his life.

Z.A.Aliyeva continued her medical activity: she operated, consulted patients not only at the hospital but also outside it. In addition she gave lectures to the students; she shared with them her knowledge and her experience. But even then she continued her researches.

At that time a great interest was shown to the questions of clinical and theoretical ophthalmology, such as diagnosis and treatment of glaucoma and some other inflammatory diseases of organ of vision as well as treatment of traumas.

But scientific interests of Aliyeva were concentrated mostly on the problems of occupational pathology of organ of vision – new for that time direction of ophthalmology. The actuality of those questions was dictated not only by the expansion and development of chemical industry, but also by the fact that a whole series of questions related to the chemical agents effect on the organ of vision were unknown.

In 1968 Z.A.Aliyeva began a purposeful study of occupational ophthalmology. It should be pointed out that despite a wide circle of questions Z.A.Aliyeva dealt with, she devoted all her life to a deep and manysided interest to the problem of occupational diseases.

But with all that, the essential attetion was paid to the questions of the effect of negative occupational factors, related to the work at the factories of oidine, rubberprocessing and petrochemical industries on the micro and ultramicrostructure, function and biochemistry of organ of vision.

Studying these questions Z.A.Aliyeva worked not only at the hospital or at the laboratory of the Department but she also spent several months at first-aid posts and workshop of the plant where, in immediate proximity to the workers she examined the ill, kept her records and then analyzed them at the Institute. One can't avoid the fact that she made a number of experiments on animals, the biggest part of which was made in the workshops of iodine, tire and other industrial plants of Baku and Sumgait.

Owing to those wide – raning clinical observations and experimental researches the scientits managed to discover the most important as well as secondary occupational factors capable of affecting directly the organ of vision and also its auxiliary organ. Beside, the the stored knowledge obtained with a help of thought – out thoroughly made experiments allowed to understand many sides of delicate mechanisms of the realization of the effect of these factors.

The results of many years' observations and researches underlay the doctoral thesis: "The State of Organ of Vision of Chemical Industry Workers in Azerbaijan". During the defense of the thesis that took place in 1976 in Moscow Institute of Eye Diseases after G.HELMHOLZ, the leading scientits of the Soviet Union evaluated greatly the scientific work of the

scholar, who was one of the native occupational ophthalmology.

In 1977 Z.A.Aliyeva was given a rank of Doctor of Medicine.

In 1977 on a competitive basis Z.A.Aliyeva was elected as a Professor of Eye Disceases department of the Azerbaijan Medical Refereshed Institute. Five years later she was elected the head of that department.

Her pedagogical activity was also expanding. She was very responsible for her pedagogical activities understanding that the Azerbaijan Medical Refereshed Institute, being one of the largest and most authoritative Institutes in the Soviet Union had been attended by students from the cities and villages of Azerbaijan and also by doctors from many Republic and regions of the country. A lot of doctors, who had been trained at the department where she worked, remember her deep by content and bright by form lectures. The defence of the thesis summed up, but didn't complete her work in this direction. Besides she continued to work in that sphere, involving many prominent scientists and young ophthalmologists.

A unique laboratory of eyesight occupational pathology was opened on her intiative at the factory of airconditioners in Baku. There along with clinical and

function – diagnostic divisions the first in the world factory surgical department began operating.

While studying the regularity of effect of the exogenous factors on the fuctioning of organ of vision an its auxiliary organ, Z.A.Aliyeva made a conclusion that in order to comprehend more deeply the nature of the effect of these factors on the vital activity of an eye, one needed to extend his knowledge of its physiology.

Her researches in this sphere determined another resultative direction of the scientific effort of the scholar.

Thus, at her suggestion a problem laboratory of physology and occupational pathology of the organ of vision was founded in 1979 attached to the Institute of Physiology after A.I.Karayev. a number of serious researches were successfully conducted in this laboratory. These researches were devoted to the study of physiological and biochemical mechanisms of eye and its auxiliary organ function realization both in normal conditions and in the conditions of occupational intoxication, developed as a result of long – term work at the factories of rubber – processing and other types of petrochemical industry.

On the basis of the materials, obtained during these researches, Z,A,Aliyeva published a whole series of scientific articles and fundamental monographs: "Physiology of Epiphora", "Age – related Changes of an Eye and Optic – neural Tract", "Anatomico – physiological Characteristic of Hydrodynamie System of Eye" and some others. These works of the scientist were highly estimated not only by physiologists and ophthalmologists, but also by a wide circle of medical audience.

Some of her monographs, particularly "Occupational Pathology of Eye in the Tire Industry", "Ophthalmology under Chronic Iodide Poisoning" and "Prophylaxis of Occupational Diseases in the Iodide Industry" are well known not only in Azerbaijan, but also abroad. That is why there is no wonder that in 1981 for the cycle of scientific researches in the sphere of occupational pathology of the organ of vision that contributed greatly to the development of ophthalmology, Prof. Z.A.Aliyeva was given, the highest award for ophthalmologists – a purse of the Academy of Medical Sciences of the USSR after acad. M.I.Averbakh. It should be noted, that Z.A.Aliyeva was the first woman – scientist who obtained such a high recognition of the ophthalmologic science.

It is necessory to highlight, that scientific interests of Z.A.Aliyeva were not limited to the problems of occupational ophthalmology.

She intensively studied the questions related to the problems of organ of vision affection under the viral

infection, brought on by mere herpes that till now is considered one of main reasons of organ of vision lesion.

The results of her work in this sphere made it possible to improve the differential diagnosis of these diseases and to raise the effecttiveness of their conservative therapy.

A lot of her works were devoted to the perfection of surgical methods of cataract treatment, being the main reason of old people's eyesight worsening.

Some of her works dealt with the diagnostics and treatment of glaucoma, the disease that is considered to be one of the most important problems of modern ophthalmology. One of these researches that lead to the improvement of the intraocular pressure measurement method was of great practical importance for the well – timed diagnosis of this serious diseases.

Z.A.Aliyeva also studied the possibilities of prophylaxis and fight against eyetraumatism. In some works she analyzed the existing technical approaches to the surgical method of eye trauma conesequences treatment and gave useful recommendations for the reflection of this method. These recommendations allowed to improve direct and remote results of the treatment of eye and subsidiary organ traumatic injuries. The questions concerning the prospects of physiotherapy methods of

treatment usage in the clinical picture of eye diseases didn't remain without attention.

In some of her works the scientist paid attention to the diagnosis and treatment of malignant tumors of an eye. In particular she studied some peculiarities of eye melanoma course.

As a result of these researches she got very interesting facts concerning the choroids.

And finally Z.A.Aliyeva was at the cradles of a new direction of diagnostic medicine in our country – iridodiagnostics to the development of which she devoted a number of her works. It should be noted that Z.A.Aliyeva was one of the authors of the first manual on iridodiagnostics that until now is a handbook of iridodiagnosticians in our country.

She made much effort for training of the personnel for practical public health and raising the level of doctors' skills.

Under her direction a big group of young doctors – ophthalmologists and health professionals were trained. Zarifa khanum shared the warmness of her heart, attention and her rich life experience with her students.

Zarifa Aliyeva was always concerned about the questions of medical ethics and medical deontology.

Paying much attention to the young doctors' training, she spent a lot of time studying and solving the problems related to the role and place of a doctor in the society, moral principles and his professional activity. Her work "Moral Upbringing of Soviet Doctor, Issues of Deontology, Medical Ethics and Morality" contributed greatly to the information of the personality of a doctor.

Zarifa Aliyeva worked hard, with inspiration and enthusiasm. Her medical selflessness, high civil consciousness, extraordinary heartfullness and tenderness and many – sided activity gained her merited respect and love of the patients, colleagues and students.

Academician Z.A.Aliyeva combined her big scientific – pedagogical activity with an active public work. She was a member of the Soviet World Protection Committee.

This all gives us the opportunity to think that Z.A.Aliyeva contributed a lot into the development of not only occupational ophthalmology, but also a lot of other important scientific and practical problems of eye diseases clinical picture. Z.A.Aliyeva had a big professional authority that became apparent in her election as a member of the presidium of All – Union Scientific

Society of Ophthalmologists as well as a member of editorial board of "Ophthalmology Bulleten".

The natural acknowledge of her scientific merits in the homeland, was the election of Z.A.Aliyeva as a full member of the Azerbaijan Academy of Sciences.

Ahliman AMIRASLANOV,

academician, the laureate of gospremia of the USSR, deputy of Millie Medzhlis

GÖRKƏMLİ DÖVLƏT, ELM VƏ MƏDƏNİYYƏT XADİMLƏRİ AKADEMİK ZƏRİFƏ ƏLİYEVA HAQQINDA

...Gənc yaşlarımdan mənim həyatım dövlət işi ilə bağlı olubdur. Mən bütün həyatımı buna sərf etmişəm və bu gün də bu yolda çalışıram. Bu yolda mənim həmişə səmərəli, müvəffəqiyyətlə çalışmağımda hesab edirəm ki, ailə vəziyyətimin çox böyük rolu olub. Zərifə xanım kimi həyat yoldaşım olduğuna və o, ailəmdə çox yüksək mənəvi mühit yaratdığına görə mən xoşbəxt olmuşam. Həyatımın bütün dövrlərində işlə məşğul olduğuma görə ailə məsələlərinə fikir verməyə vaxtım olmayıb. Bunların hamısı Zərifə xanımın üzərinə düşüb və o da bu vəzifəni şərəflə, sədaqətlə, çox böyük məharətlə yerinə yetirib.

Zərifə xanım çox böyük alim olub. Mən hələ onunla həyat quranda o, artıq elm yolunda idi, elmlə məşğul idi. Onun elmi fəaliyyəti məlumdur. O, çox istedadlı, çox xeyirxah, çox sadə insan idi. Mən bu barədə çox danışa bilərəm, ailəmin yaşaması, bu günlərə çatması, övladlarımın tərbiyəsi üçün və həyatımda onun əvəzsiz rolu üçün mən bu gün Zərifə xanımın məzarı qarşısında baş əyirəm. On il keçsə də, onu bir dəqiqə belə unutmuram və unutmayacağam. Mənim övladlarım da bu əhval-ruhiyyədədirlər. Onlar bu əhval-ruhiyyə ilə tərbiyələniblər, formalaşıblar. Ona görə də bu gün bizim üçün müqəddəs gündür...

...Bu gün xoşbəxt gündür. Çünki bu gün Zərifə xanım kimi böyük bir insan Yer üzünə gəlib, mənim həyatımı xoşbəxt edib, mənə gözəl övladlar bəxş edib. Eyni zamanda, qəmli gündür. On il keçsə də, mən bu qəmdən ayrıla bilmirəm.

Heydər ƏLİYEV,
Azərbaycanın ümummilli lideri
1995-ci il

***

Akademik Zərifə Əliyeva üçün insan, vətəndaş və alim anlayışları bölünməz bir vəhdət təşkil edir. O, bənzəri olmayan işıqlı bir şəxsiyyət idi. Çünki onun yanında atası Əziz Əliyev və ömür-gün yoldaşı, sadiq dostu, sonralar həyatında böyük rol oynamış, görkəmli dövlət xadimi Heydər Əlirza oğlu Əliyev kimi şəxsiyyətlər vardı.

Akademik Zərifə Əliyeva oftalmologiyanın aktual problemlərinə həsr olunmuş çoxprofilli tədqiqatlar aparmış, fədakar həkim kimi bir sıra göz xəstəliklərinin müalicəsində, o cümlədən Azərbaycanda traxomanın kökünün kəsilməsində böyük əmək sərf etmiş, xəstəliyin müxtəlif mərhələlərinin öyrənilməsi və müalicə metodlarının axtarılması yollarında dəyərli elmi araşdırmalar aparmışdır.

Zərifə xanım çox böyük həyat yolu keçmişdi: həkim-oftalmoloqdan başlayaraq o, AMEA-nın akademiki, professor, Əziz Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun göz xəstəliyi kafedrasının müdiri vəsifələrinə qədər yüksəlmişdir.

Akif ƏLİZADƏ,
AMEA-nın prezidenti, akademik
2013-cü il

***

Akademik Zərifə Əliyeva gənc nəslin təlim-tərbiyəsində, yüksək səviyyəli tibb işçilərinin, layiqli vətən övladlarının hazırlanmasında, həkim-oftalmoloqların ixtisaslarının ilbəil artırılmasında, professional elmi kadrların yetişdirilməsində böyük xidmətlər göstərmişdir.

Akademik Z.Əliyeva Vətənini, xalqını, bütün insanları səmimi və sədaqətli bir məhəbbətlə sevmiş, peşəsinin, sənətinin vurğunu olmuşdur. Onun qəlbində vətən övladlarını qorumağa, vətənin keşiyini çəkməyə hər zaman hazır olan müqəddəs bir ana ürəyi, sıravi bir vətəndaş ürəyi, çətinliklərdən keçib oddan-alovdan adlayaraq ulduzlara doğru irəliləyən, elmin qızıl tacına yiyələnən möhtəşəm bir alim ürəyi döyünürdü.

Zərifə xanım Əliyeva özünün yazıb-yaratdığı monumental əsərləri ilə, qoyub getdiyi elmi nailiyyətləri ilə, pedaqoqluq səriştəsi, təvazökarlıq və yüksək səviyyəli mədəni irsi ilə ideal bir həkim, alim, insan kimi daim yaşayır və yaşayacaqdır. O, həmişə bizimlədir, bizim aramızda, bizim sıramızdadır. Zərifə xanım gözlərinə işıq verdiyi, nur bəxş etdiyi minlərin, milyonların qəlbində, işığında, nurunda əbədi yaşayır.

Ə.ƏMİRASLANOV,
akademik, SSRİ Dövlət mükafatı laureatı,
Milli Məclisin deputatı

M.CAVADZADƏ,
akademik
2003-cü il

***

Zərifə xanım müxtəlif peşə zərərlərinin, o cümlədən şin və yod istehsalının, toz, talk, his, kanifol, yod buxarları, turşular, qələvilər, karbohidrogenlər kimi toksik amillərin, respublikada inkişaf etmiş kimya istehsalının digər toksik maddə və məhsullarının görmə orqanına zədələyici təsirinin biokimyəvi mexanizmini tədqiq edərək, bu təsirin qanunauyğunluqlarına daha bir çox yeni elmi faktlar aşkar etmişdir. Dünya ədəbiyyatında belə fundamental tədqiqatların analoqu yoxdur.

Zərifə xanım Əliyevanın apardığı tədqiqatlardan sonra istehsalatda əmələ gələn zərərli maddələrin görmə orqanına mənfi təsirinin qarşısını almaq üçün müxtəlif profilaktik tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bir sıra kimya

sənayesi müəssisələrində Zərifə xanım işçilərin peşə zədələnmələri ilə əlaqədar olan göz xəstəliklərinə qarşı kompleks sanitar-gigiyenik, texnoloji tədbirlər planının müəyyənləşdirilməsinə və həyata keçirilməsinə nail olmuş, əmək şəraitinin yaxşılaşdırılması, hava hövzəsinin təmizlənməsi, zavod və ona bitişik ərazilərdə çirklənmə və qazla zəhərlənmənin aşağı salınmasında misilsiz işlər görmüşdür.

Kimya istehsalında görmə orqanının profilaktikasına dair orijinal elmi əsərlər silsiləsinin çap olunması ilə əlaqədar olaraq, 1981-ci ildə Z.Ə.Əliyeva keçmiş Sovet İttifaqının Tibb Elmləri Akademiyasının oftalmoloqlar üçün təsis edilmiş akademik M.İ.Averbax adına mükafatla təltif edilmişdir. Zərifə xanım bu yüksək mükafata layiq görülmüş ilk alim qadın olmuşdur.

Zərifə xanım Əliyevanın ilk elmi fəaliyyətinin ən maraqlı və perspektiv istiqamətlərindən biri – iridodiaqnostika və iridoterapiya problemlərinin işlənilməsi olmuşdur. Bu tədqiqatların əhəmiyyəti oftalmologiya çərçivəsindən kənara çıxır və hal-hazırda bir çox dünya alimlərinin diqqətini cəlb edir.

Zərifə xanımın praktik həkimlik fəaliyyətini xüsusi qeyd etmək lazımdır. Məntiqli zəka, aydın təfəkkür sahibi olan Zərifə xanım çox gözəl, diqqətli, xəstəliyin gözə çarpmayan əlamətlərinin axtarışında yorulmaz bir

diaqnost və klinisist olmuşdur. O, müşahidələrini bir anda ümumiləşdirməyi bacarır və yeganə düzgün olan qərara gələ bilirdi. Zərifə xanımın praktik oftalmologiya üzrə geniş bilikləri, bir çox dərman preparatlarının xüsusiyyətlərinə əla bələd olması xəstələrin müalicəsini yüksək səviyyədə aparmağa imkan verirdi.

E.M.QASIMOV,
akademik Zərifə Əliyeva adına
Milli Oftalmologiya Mərkəzinin
direktoru, tibb elmləri doktoru, professor
2007-ci il

***

Zərifə xanım elə güclü şəxsiyyət idi ki, mənliyində qalmaq şərti ilə bir kimsənin xətrinə dəyməzdi. Hamı bilirdi ki, Zərifə xanım ona üz tutanların hamısına imkanı daxilində kömək etməyə hazırdır.

Onun elmi fəaliyyətində həyat reallığı ilə əməli tələblər arasında necə də sıx əlaqə var. Onun bütün elmi son nəticədə birbaşa əməli təcrübəyə əsaslanır və üstəlik tətbiq olunur. Belə bir lətifə söylənilir ki, bizim günlərdə ciddi elmi kəşf etmək ən adi səmərələşdirici təklifi istehsalata tətbiq etməkdən qat-qat asandır. Amma güclü, istedadlı və haqq işinə inamı olan şəxsiyyət kimi Zərifə xanıma bütün bunlar müyəssər olurdu. Şübhə

etmirəm ki, əcəl Zərifə Əziz qızına bir neçə il də möhlət versəydi, o, elm aləmində yeni bir istiqamətin "peşə oftalmologiyası", yaxud "sosial oftalmologiya"nın yaradıcısı və rəhbəri ola bilərdi.

M.M.KRASNOV
Rusiya Tibb Elmləri Akademiyasının həqiqi üzvü
2013-cü il

***

Biz Zərifə Əziz qızı ilə tez-tez ailəlikcə görüşür, müxtəlif problemləri müzakirə edirdik. Qeyd etmək lazımdır ki, o olduqca maraqlı həmsöhbət idi. Hissiyyatlı və hazırcavab, habelə öz mülahizələrində prinsipial idi, siyasətdən, ədəbiyyatdan və incəsənətdən yaxşı baş çıxarırdı. Mübahisəli məsələlərdə həmsöhbətini dinləməyi bacarır, onun mövqeyini başa düşürdü. Əgər fikrinin doğruluğuna qəti inanırdısa, öz nöqteyi-nəzərini arqumentlərlə və inamla müdafiə edirdi. Xüsusən, tibb elmi və səhiyyə ilə bağlı problemlərin müzakirələri daha çox yadda qalıb.

Zərifə Əziz qızının ölümündən xeyli vaxt keçir. Onu bir daha görməyəcəyimizə, enerjili və doğma səsini bir daha eşitməyəcəyimizə inanmaq çətindir. On ilə yaxın bir vaxt ərzində bizi sıx dostluq telləri bağlayırdı. Biz ömrümüzün kamillik illərində qaynayıb-qarışmışdıq.

Həmin illər ərzində Zərifə xanım qadın cazibədarlığı, zərifliyi, ətrafdakıların dərdinə şərik olmaq bacarığı, öz işi, ailəsinə, dostlarına sadiqliyi ilə bizim hamımızı valeh edirdi. Bir yerdə qərar tutmayan, bəstəboy, iri qara gözlərindən, baxışlarından daim xeyirxahlıq yağan bu qadını heç vaxt unutmaq mümkün deyil.

A.P.NESTEROV,
Rusiya Tibb Elmləri Akademiyasının həqiqi üzvü, əməkdar elm xadimi, Dövlət mükafatı laureatı

A.F.BROVKİNA
professor, Dövlət mükafatı laureatı
1995-ci il

***

Zərifə xanım, hər şeydən əvvəl, görkəmli alim-oftalmoloqdur. Təkcə oftalmoloqmu?! O, eyni zamanda, böyük filosof, gözəl pedaqoq və natiq idi. Onun elmdə məqsədyönlü fəaliyyəti indi də insanı valeh edir. Axı onun elmi fəaliyyətinin əsas istiqamətini görmə orqanının peşə patologiyası müəyyənləşdirirdi. Bu problemin həllinə çoxları girişə bilmirdi. Çünki elmin bu sahəsi olduqca ağırıdır və onun araşdırılması təkcə dərin oftalmoloji savad yox, həm də fundamental təcrübi bilgilər tələb edir. Üstəlik yüksək-təşkilatçılıq bacarığı da vacibdir. Məhz bütün bu keyfiyyətlər Zərifə xanım Əliyevaya xas idi.

Zərifə xanım peşə patologiyası sahəsində görkəmli oftalmoloq, geniş profilli mütəxəssis həkim olmaqla yanaşı, həm də gözəl pedaqoq idi. Azərbaycanın Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun göz xəstəlikləri kafedrasında oxuduğu mühazirələr bunu bir daha sübut edir.

K.V.TRUTNEVA,
Helmqolts adına Moskva Elmi-Tədqiqat Göz Xəstəlikləri İnstitutunun direktoru
2013-cü il

***

Офтальмологической общественности известно, что З.А.Алиева была пионером и ведущим профпатологом в области заболеваний органа зрения, т.к. именно ею было изучено влияние действия на орган зрения неблагоприятных факторов в шинном производстве и при производстве йода.

В области профпатологии Зарифа Азизовна установила не только ранние признаки поражения, их клиническую картину, но наметила и осуществила на практике обоснованные пути профилактики возможной интоксикации.

Ее труды были всегда оригинальными, новыми. Своих сотрудников кафедры и лаборатории она привлекала к активному решению вопросов глазной профпатологии.

Два фактора определяли убедительность ее сообщения. Это, во-первых, четкая логическая аргументация, представленные материалы, свидетельствующие об обоснованности излагаемого ею. Касались ли выступления профпатологической темы или деонтологических вопросов, всегда они сопровождались фактическими данными. Это были не голословные выступления в пользу или не в пользу тех или иных взглядов, как порой бывает в докладах некоторых ученых. Во-вторых, пленяло умение донести до слушателя суть излагаемого простым, доходчивым языком.

Зарифа Азизовна всегда пыталась убедить собеседника фактами, аналогиями с присущей ей деликатностью и уважением к собеседнику. Эти личные качества, конечно, были заложены с детства, воспитанием в семье, укладом домашней обстановки. При большой занятости на работе, порой даже на совещаниях, она успевала в ущерб своему времени оказать внимание окружающим коллегам, помочь словом и делом.

Многогранная одаренность Зарифы Азизовны проявилась и в искусстве: она получила музыкальное образование по классу фортепиано.

В игре на рояле Зарифа Азизовна выражала внутренние чувства, полную передачу содержания музы-

кальной вещи. Это было не "сухое" исполнение задуманных автором аккордов и мелодий, а самое глубокое понимание произведения, в сочетании с личным чувством исполнителя.

Зарифа Азизовна правомерно считает, что жизненная позиция врача определяется отношением к больному: "Только тот истинный врач, для которого страдания больного – собственные страдания... Для такого врача каждый прием, каждая беседа с человеком, пораженным недугом – моральная ответственность и перед больным, и перед обществом. И главное – перед собственной совестью."

А.Н.ДОБРОМЫСЛОВ,
профессор, заведующий кафедрой глазных болезней Ленинградского санитарно-гигиенического института
1985 г.

***

Как и многим из друзей и соратников безвременно ушедшей Зарифы Азизовны, мне судьба щедро даровала возможность ощущать тепло ее дружбы, испытывать радость общения с ней: я продолжаю работать над нашими совместными монографиями, которые мы вместе задумывали и разрабатывали. Я

и сегодня на страницах рукописи встречаюсь с ее мыслями и будто вижу ее добрые, умные, проницательные глаза. Мне кажется, она и сегодня где-то за сотни километров – в Баку или Москве – продолжает самозабвенно трудиться, и вот-вот зазвонит телефон, и я услышу ее призывающие и ободряющие слова: все будет хорошо, мы должны успеть в срок...

Много сил и энергии затратили организаторы, в их числе и профессор Зарифа Азизовна, чтобы конференция прошла успешно, а ее участники смогли бы ознакомиться с достопримечательностями Азербайджана, его культурой и искусством. На организованном для участников конференции приеме группу профессоров приветствовал Гейдар Алиевич Алиев.

Началась конференция. Из всех заслушанных докладов более других запомнилось выступление профессора З.А.Алиевой о профессиональном характере поражения глаз у работников в шинном производстве Азербайджана. С профессиональной заинтересованностью я слушала и отмечала про себя, что такие работы встречаются не часто.

Зарифа Азизовна была прекрасным докладчиком, очень убедительно и увлекательно излагала интересные результаты своих оригинальных научных исследований. Отмечу еще раз – в основе доклада лежала

государственная значимость исследуемой проблемы – профессионального поражения органа зрения в условиях химической промышленности.

Я хорошо знаю, как много сил и энергии затратила профессор З.А.Алиева на постановку и разработку новой проблемы – проблемы профессионального характера поражений органов зрения, наступающих при длительном воздействии на глаза комплекса производственных факторов шинного предприятия. Характеристика клиники поражения глаз у наблюдавшихся рабочих дополнялась исследованиями, направленными на выяснение стойкости функциональных и органических изменений, наступающих в органе зрения.

Научная деятельность профессора З.А.Алиевой является примером того, как медицина должна тесно увязывать свою деятельность с практическими задачами. Зарифа Азизовна внимательно изучала нужды республики.

В кругу друзей и коллег разного звания и возраста Зарифа Азизовна была исключительно проста, жизнерадостна. Она с большим чувством исполняла на фортепиано мелодии различных песен и танцев, увлекая в общий круг веселья присутствующих. По дороге домой Зарифа Азизовна выразила сожаление,

что производственные, общественные и другие дела мало времени оставляют, например, для музыки, которую она очень любит.

Как истинная дочь своего края Зарифа Азизовна по-прежнему жила Азербайджаном, занималась исследованиями, касающимися профессиональной офтальмопатологии ведущей отрасли хозяйства.

З.М.СКРИПНИЧЕНКО,
доктор медицинских наук,
профессор
2013 г.

***

Я буду говорить о ней, как о человеке, потому что главное и для академика, и для любого из нас – это человеческие качества. Зарифа Азизовна обладала многими качествами, которые высоко ценятся в человеке. Главное из них – предельная доброжелательность к людям. Я помню, как во время одного из съездов офтальмологов, в организации которого она принимала самое активное участие, один из его участников повредил ногу, и Зарифа Азизовна приняла огромное участие в устройстве его в лечебное учреждение, в организации консультаций и его лечении.

Один факт известен мне, ярко иллюструющий ее доброе отношение к людям. Зарифа Азизовна в свое время познакомилась с одной молодой девушкой, приехавшей из маленького городка поступать в институт, и приняла горячее участие в ее судьбе. Дело в том, что на экзаменах абитуриентка не получила необходимых для поступления баллов и не была принята в институт. Ее горе было таким безутешным, каким оно может быть только в ранней юности. Зарифа Азизовна сумела убедить ее, что не все потеряно, что нужно готовиться к экзаменам и поступать через год. Она помогла устроиться ей на работу в общежитие, и время от времени следила за ее подготовкой к предстоящим экзаменам. И через год эти усилия завершились успехом, определили линию молодой жизни. Такое действенное, активное внимание, направленное на оказание реальной помощи очень ценно в людях, и этим качеством Зарифа Азизовна обладала в полной мере.

Н.А.ПУЧКОВСКАЯ,
Действительный член Академии медицинских наук, Председатель Украинского научного общества офтальмологов
1985 г.

***

Великая Женщина XX века – мудрая, образованная, красивая, воспитанная, интеллигентная – Зарифа Азизовна была крупным ученым-офтальмологом, и при этом оставалась простым и доступным человеком.

Я благодарна судьбе за то, что мне дозволено было соприкоснуться и пройти определенный отрезок жизни рядом с Зарифой Азизовной.

Непосредственное знакомство с Зарифой Азизовной послужило в дальейшем научному сотрудничеству… К сожалению, жизнь Зарифы Азизовны оборвалась слишком рано. Прошли годы, но заложенные добрые отношения офтальмологов Азербайджана и России приобрели новые качества: совместно готовятся научные кадры, проводятся научные конференции и практические консультации. Азербайжанский институт усовершенствования врачей достойно носит имя академика Зарифы Алиевой.

Спасибо Зарифе Азизовне и Гейдару Алиевичу за счастье соприкоснуться с великими личностями.

Л.К.МОШЕТОВА,
Ректор Российской медицинской академии последипломного образования Минздрава России, академик РАМН, д.м.н., профессор, заслуженный врач Российской Федерации
1985 г.

***

Зарифа Азизовна была не только видным ученым, талантливым педагогом и воспитателем, активным общественным деятелем, но и человеком прекрасной души, заботливой и любящей женой, матерью, бабушкой. Ее личность – это ансамбль общественного и самостоятельного, индивидуального. В своих воспоминаниях мне хочется остановиться главным образом на характеристике Зарифы Азизовны как Человека и как Женщины.

Вся жизнь Зарифы Азизовны была отдана работе и семье. Постоянное беспокойство об организации научных исследований, о работе лаборатории – почти в каждом письме. Кроме лаборатории много времени отнимала у нее педагогическая работа. Все надо успеть сделать, все время проблемы, проблемы. Об этом она писала так: "... педагогическая работа отнимает много времени. Ведь надо серьезно готовиться. Да и в лаборатории много нерешенного. Помощники слабые, да и их очень мало. Вот обещают дать еще два научных сотрудника. Посмотрим, что будет дальше? Целый день я на ногах. А по вечерам работаю дома. Пишу кое-что. Интересно получается. Вы мое учебное пособие получили или нет? Скоро выйдет из печати другое".

Зарифа Азизовна разделяла все невзгоды и сложности ответственной государственной деятельности мужа. Она была его единомышленницей, а ее политическая, научная и культурная компетентность помогали его работе. Его дело было ее делом, его достижения – ее достижениями, его радости – ее радостями.

Зарифа Азизовна была нежной любящей матерью и бабушкой. Она близко к сердцу принимала все события жизни детей и внуков, переживала вместе с ними их неудачи, радовалась их успехам.

Зарифа Азизовна была не только врачом-офтальмологом, но и физиологом, ученым с глубоко научным мышлением. Как физиолог, Зарифа Азизовна была членом оргкомитета XIV съезда физиологического общества. Эта общность научных интересов сближало нас еще больше.

О.П.ДОБРОМЫСЛОВА,
профессор
2013 г.

***

Zərifə Əziz qızının pedaqoji ustalığının zirvəsi isə onun iştirakı ilə 1985-ci ildə "Meditsina" nəşriyyatı tərəfindən 40 çap vərəqi həcmində buraxılan "Terapevtik oftalmologiya" kitabıdır. Burada dünya oftalmoloji təcrübənin yenilikləri öz əksini tapmışdır. Həmin nadir nəşr Moskvada, Azərbaycanda, Novokuznetskdə və Xarkovda oftalmologiyada terapevtik problemləri araşdıran Həkimləri Təkmilləşdirmə institutlarının göz xəstəlikləri kafedrasının professor-müəllim heyətinin birgə gərgin zəhmətinin məhsulu idi.

Professor Z.Ə.Əliyeva və səhiyyəyə təkcə görkəmli pedaqoq kimi şöhrət tapmamışdı. Eyni zamanda, o, fundamental elmi araşdırmaların müəllifi olan, tibb elminə nəhəng töhfələr vermiş, böyük erudisiyaya malik görkəmli alim kimi də geniş tanınırdı. Onun tədqiqatları geniş miqyası ilə seçilirdi. Alimin "Yaşla əlaqədar olaraq gözün və görmə-əsəb yollarının dəyişikliyi" adlı monoqrafiyası bunu bir daha sübut edir.

Sənaye oftalmologiyası üzrə professor Z.Ə.Əliyevanın yaratdığı silsilə əsərlər akademik M.İ.Averbax adına mükafat qazanmışdır. Zərifə xanım elmi-pedaqoji fəaliyyətinə görə "Azərbaycanın əməkdar elm xadimi" adına layiq görülmüşdür.

N.B.ŞULPİNA,
professor, əməkdar elm xadimi
1998-ci il

***

Həyatda mənim bəxtim gətirib. Belə ki, tale mənə qeyri-adi bir insanla ünsiyyətdə olmaq imkanı verib. Zərifə Əziz qızı Əliyeva ömrünün son günlərinədək mənim yaddaşımda məhz həyatda olduğu kimi qeyri-adi insan olaraq qalacaq. Zərifə xanım, hər şeydən əvvəl, həyat sevgisi və maraq dairəsinin böyüklüyü ilə fərqlənirdi: o, həkim-oftalmoloq sənətinin vurğunu idi, elmi tədqiqatlara çox vaxt sərf edirdi, o, oftalmologiyada yeni, çox çətin və az öyrənilən bir sahəni araşdırmış, bu tipli xəstəliklərin profilaktikasına və müalicəsinə böyük töhfə vermişdir. Zərifə Əziz qızı həyatda olduğu kimi, elmdə də özünə tapdanmış yol seçməmiş, elmin az öyrənilən, lakin inkişafı günün tələbi olan sahələrini araşdırmışdır.

Bir insan kimi Zərifə xanım haqqında xatirələri qələmə alarkən başa düşdüm ki, ötəri olaraq onun elmi fəaliyyəti ilə kifayətlənmək mümkün deyil. Həm insan, həm də alim kimi Zərifə xanımın ömrünün hər iki tərəfini ahəngdarlıq, uyarlıq təşkil edirdi. O hər şeydə istedadlı idi.

Zərifə Əziz qızı zəngin elmi irs qoyub getmişdir. "Şin istehsalında gözün patologiyası" monoqrafiyasına görə isə Zərifə xanım Tibb Elmləri Akademiyasının akademik Averbax adına mükafata layiq görülmüşdür.

V.V.ŞMELYEVA,
akademik Filatov adına mükafatın laureatı
2006-cı il

***

Zərifə Əliyeva həkimlik etikasının nümayişçisi idi. Akademik bütün fəaliyyəti boyu pasiyentlə tibbi etika anlayışlarını dialektik vəhdətdə götürmüşdür. Bu dialektikanın nüvəsini bir həqiqət təşkil edirdi: insan sağlamlığı ictimai sərvətdir. İnsanların gözünə nur vermək isə bəşəri humanizmdir.

Zərifə xanım öz həmkarlarına da həmişə tövsiyə edirdi ki, insana tibbi yardım göstərmək, sağlamlığı uğrunda mübarizə aparmaq həm də onu özünə qaytaran əsl humanist xidmətdir. Bu, Zərifə xanımın təbabət fəlsəfəsinin başlıca qayəsi idi – insanı sağaltmaqla onu öz məninə qaytarmaq.

Zərifə Əliyeva insanlara xoş əməlləri ilə lazım olan mənalı həyat yaşayıb. Bu sözləri dahi Səməd Vurğun sanki Zərifə xanım barədə deyib: "Mən, sadəcə, istəyirəm ki, hər şey bizdə iz qoysun, istəyirəm ki, yüz yaşa qədər yaşaya bilməyənlər bir gününü on il kimi yaşasınlar". Zərifə xanımın insanlara nur bəxş edən hər mənalı günü xoş əməl naminə sərf olunmuşdur.

Vaqif ABDULLAYEV,
siyasi elmlər doktoru

***

Xeyirxahlıq, qayğıkeşlik, qarşılıqlı hörmət hökm sürən bir ailədə dünyaya gəlmişdi Zərifə xanım. Atası Azərbaycan səhiyyəsinin təşkilində böyük xidmətləri olmuş professor Əziz Əliyev böyük nüfuz sahibi idi. Anası Leyli xanım İrəvanın ən əsilli-nəcabətli ailəsindən çıxmışdı. Belə bir ailədə tərbiyə aldığı Zərifə xanımın bütün hərəkətlərində, mülayim baxışında, insanlara qayğılı münasibətində özünü büruzə verirdi. Xalqa xidmət, imkansıza əl tutmaq, yıxılana arxa durmaq bu ailənin üzvləri üçün nəcib bir xidmət sayılırdı. Bu, daxili bir tələbat, adicə həyat tərzi idi. Ailə quranda da bu prinsiplərlə yaşayırdı. Tale elə gətirmişdi ki, elə özü kimi fədakar, ömrünü xalqına həsr etmiş bir adamla rastlaşmışdı. Özündən razılıq, xudbinlik ona tamam yad idi. Üzərində əməliyyat apardığı, gözlərinə işıq verdiyi xəstələr mehriban həkimlərinin şəfalı əllərindən çox onun məhəbbət dolu ürəyinə, qayğı dolu gözlərinə inanır, talelərini tərəddüdsüz Zərifə xanıma etibar edirdilər. Qazandığı hər müvəffəqiyyət, başqasına bəxş etdiyi səadət onun üçün tükənməz sevinc mənbəyinə, enerji qaynağına çevrilirdi. Orta boylu, zərif qamətli bu qadında əsl həkim üçün çox vacib olan başqasının ağrısını, kədərini duymaq, onu öz ürəyindən keçirmək bacarığı vardı...

S.NƏCƏFOVA,
Respublikanın əməkdar jurnalisti
2003-cü il

***

Zərifə Əliyeva kimya sənayesində göz zədələnmələrinin öyrənilməsi və profilaktikasına dair silsilə orijinal əsərlərinə görə M.İ.Averbax adına mükafata layiq görülmüşdü. O, respublikamızda Tibb Elmləri Akademiyasının belə yüksək bir mükafatına layiq görülmüş ilk qadın oftalmoloq idi.

Zərifə xanım bir alim kimi olduqca məhsuldar çalışırdı: tez-tez nitqlər, məruzələr, məlumatlar, məqalələrlə çıxış edirdi. Mən Zərifə xanımın çıxışlarını həmişə heyranlıq və fəxrlə dinləyirdim. Demək olar ki, bütün çıxışları yaddaşıma həmişəlik həkk olunub.

Zərifə xanım insanları çox sevirdi. Onların xeyirxahlığını, qayğıkeşliyini, qəlb hərarətini yüksək qiymətləndirirdi. Bu sevgisini insanlara paylamaqda da heç zaman xəsislik etmirdi. O, oftalmoloq həmkarlarının, həkimlərin, iş yoldaşlarının yaxınlaşması üçün təşəbbüslər göstərirdi. Həmin təşəbbüslərdən doğan ənənələr bu gün yaşayır.

Zərifə xanım qeyri-adi bir qadın idi. O heç də hamıya qismət olmayan böyük bir qabiliyyətin də sahibi idi. Bu, sevə bilmək qabiliyyəti idi. Həyatda nə edərdisə, sevgilə edərdi. Onun sevgisinin qüvvəsi öz ailəsinin hüdudlarında daha parlaq əks olunur, daha artıq duyulurdu. O, uşaqlarına, sonra isə nəvələrinə sevgisində

özünü unudurdu. Zərifə xanım Azərbaycan xalqının böyük oğlu Heydər Əliyevin ləyaqətli ömür-gün yoldaşı, sədaqətli dostu, sevimli qadını və əqidə yoldaşı idi.

Z.T.QULİYEVA,
professor
2003-cü il

***

Zərifə xanım işgüzarlığı, xeyirxahlığı, qayğıkeşliyi, nəcibliyi, istiqanlılığı və qeyri-adi nikbinliyi ilə min adamın içində seçilirdi. Çexovun təbirincə desək, bu adamda hər şey gözəl idi – “həm zahiri, həm batini”. O əsl dost idi və yalnız şad günümüzdə deyil, həm də qəmli anlarımızda Zərifə xanım bizim hamımıza öz kömək əlini uzadırdı. O, nadir adamlara məxsus olan natiqlik qabiliyyətinə və söz duyğusuna malik idi.

Zərifə xanımın elmi fəaliyyəti, ilk növbədə, onun düzgün klinik düşüncəsinə və hakim intuisiyasına əsaslanırdı. O, çox oxuyur və həmişə tibbi yeniliklərdən, təbabətə dair təzə çap olunan ədəbiyyatlardan xəbərdar olurdu və istər alim, istərsə də həkim kimi düşüncələri də məhz dərin savadına əsaslanırdı.

Zərifə xanım xəstələrə qarşı olduqca diqqətli idi, onları səbrlə dinləyir, xahişlərinə, şikayətlərinə axıra qədər qulaq asırdı. O deyirdi: “Gərək həmişə özünü

xəstənin yerinə qoyasan, gərək xəstə həmişə həkimin yanından xoş duyğularla getsin".

Zərifə xanım özünəxas qayğıkeşliyindən əl çəkmir, insanların ehtiyaclarını başa düşür və həmişə özünü onların köməyinə çatdırırdı. Kim olmasından asılı olmayaraq, ondan ötrü insanın taleyi, xoşbəxtliyi hər şeydən irəli sayılırdı. O, insanın ruhunu tuta bilir, hər kəsin ürəyinə açar tapır, məsələlərin mahiyyətini anlamağı bacarırdı. Yüksək peşəkarlığı, hərtərəfli biliyi, sadəliyi və xeyirxahlığı oftalmoloqlar içərisində Zərifə xanıma dərin hörmət və nüfuz qazandırmışdı.

N.M.ƏFƏNDİYEV,
professor
1993-cü il

***

Zərifə Əliyeva böyük bir həyat yolu keçmiş, həkim-oftalmoloqdan Azərbaycan EA-nın akademiki, professor, Ə.Əliyev adına Azərbaycan Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun göz xəstəlikləri kafedrasının müdirliyinə qədər yüksəlmişdi. O bütün bunlarla bərabər, həm də gözəl ictimai xadim idi.

Cazibədar, heyrətamiz insanlara xas olan sadəlik, genişürəklilik, xeyirxahlıq kimi keyfiyyətlər Zərifə xanımın şəxsiyyətində ahəngdar şəkildə qovuşmuşdu. İnsanlara intəhasız sevgi, onlarla ünsiyyətdə qeyri-adi sadəlik, yüksək mədəniyyət və ziyalılıq, həqiqətpərəstlik və doğruluq kimi xüsusiyyətləri sayəsində Zərifə xanım hər yerdə özünə dərin hörmət və məhəbbət duyğuları doğura bilirdi.

Zərifə xanımın şəxsiyyəti çoxcəhətli idi. O yalnız yüksək ixtisaslı həkim, hərtərəfli alim, görkəmli pedaqoq və ictimai xadim deyildi. Eyni zamanda, dərin musiqi savadına da malik idi, gözəl fortepiano çalır, oxuyurdu, incə yumor hissi vardı, hazırcavab və maraqlı müsahib idi. Yüksək müşahidə qabiliyyəti də vardı.

O yalnız təbabəti sevmirdi, incəsənətə və mədəniyyətə böyük sevgiylə yanaşar, teatrların bir premyerasını da buraxmaz, filarmoniyada keçirilən konsertlərdə iştirak edərdi. O, ahəngdar, hərtərəfli inkişaf etmiş nadir insanlarımızdan idi.

O mənim üçün yüksək mədəniyyət, ziyalılıq, düzlük, öz işinə sadiqlik, bütün bilik və bacarığını xalqına xidmət işinə yönəldən böyük bir İnsan obrazıdır.

Q.M.NƏSRULLAYEVA,
professor
1998-ci il

***

Zərifə xanım hamıya eyni dərəcədə diqqət və qayğı ilə yanaşırdı. Beynəlmiləlçilik onun səciyyəvi cəhəti idi. Zərifə xanım bir elmi rəhbər kimi əməkdaşların qarşısında konkret, yerinə yetirilə bilən, praktik əhəmiyyət daşıyan və perspektivli vəzifələr qoymaq bacarığı ilə fərqlənirdi. O özünə və tabeçiliyindəkilərə qarşı ciddi, tələbkar olmaqla yanaşı, həm də qayğıkeş və diqqətcil idi, işçilərin rəyinə hörmətlə yanaşır və onların işgüzar təşəbbüslərini hər vəchlə müdafiə edirdi.

Zərifə xanım həmişə təmkinli və səbirli olardı. Hətta nəyə görə isə qəzəblənəndə belə o heç zaman kobudluq etməzdi.

Zərifə xanımın başqa bir səciyyəvi və mənim üçün əziz olan cəhəti də sadəliyi, təvazökarlığı idi. Bəzən bu təvazökarlıq o yerə çatırdı ki, Zərifə xanım başqalarının yanında özünün qazandığı elmi, əqli və əxlaqi üstünlükləri üzə vurmazdı.

Xaraktercə mehriban və təmkinli olan bu insanın bir başqasına ən kəskin mənfi münasibəti onun zərif, xeyirxah yumoru və təbəssümündə öz ifadəsini tapırdı. Həmçinin o, əməksevər və təvazökar adamlara çox mehribanlıq göstərər, həmişə onların köməyinə çatmağa çalışardı. Zərifə xanımı fərqləndirən başqa bir cəhət də onun müxtəlif adamlarla ünsiyyətdə sadəliyi idi – dinləyiciləri ilə, həkimlərlə, əməkdaşlarla, professorlarla, akademiklərlə söhbətlərində Zərifə xanım onların ictimai mövqeyindən asılı olmayaraq, bütün adamlarla eyni dərəcədə nəzakət və hörmətlə davranırdı.

O, insanları çox yaxşı tanıyırdı. Bu keyfiyyət kadrların seçilməsində, eləcə də müxtəlif məsələlərlə əlaqədar ona müraciət edən adamlara münasibətində daha dəqiq təzahür edirdi. Əməkdaşlıq illərimiz onu mənim üçün unudulmaz bir insana çevirdi.

M.Y.SULTANOV,
professor, Ə.Əliyev adına Azərbaycan Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutu göz xəstəlikləri kafedrasının müdiri
1998-ci il

***

Zərifə Əliyeva göz xəstəlikləri Elmi-Tədqiqat İnstitutunda (ETİ) aspiranturaya girəndə mən artıq orada çalışırdım. Elə ilk tanışlığımızdan həm atasının layiqli qızı kimi, həm də bir dost kimi ona qəlbən bağlanmışdım.

Həmişə şən və həyatsevər olan Zərifə xanım bu şəraitdə də nikbinliyini qoruyub saxlayır, bizdən yaşca cavan olsa da, hamımıza ruhi qüvvə verirdi.

Zərifə xanımı diqqətcil və yüksək ixtisaslı həkim kimi çox sevirdilər. O özünün xeyirxah münasibəti ilə ümidsiz xəstələrin də ruhunu oxşaya bilirdi.

O, göz xəstəlikləri institutunun gözü idi. Zərifə xanımda olan ilahi istedad, ona xüsusi səy göstərmədən də kollektivdə xeyirxahlıq və qarşılıqlı anlaşma atmosferi yaratmağa imkan verirdi.

Zərifə Əliyevanın çap etdirdiyi monoqrafiyalar onun elmi fəaliyyətinin çoxcəhətliliyini nümayiş etdirir. Yaradıcılığının bu mərhələsi, yəqin ki, həmin kitabların həmmüəllifləri olan alimlərin xatirələrində hərtərəfli əks olunacaqdır. Mən bir şeyi dəqiq bilirəm ki, Zərifə xanımın şəxsində bizim oftalmologiya elmimiz insan sağlamlığının qorunması işində böyük töhfələr verən ən istedadlı bir alim qazanmışdı.

Zərifə xanım xəstələrə hədsiz diqqət göstərirdi, onlar da bunu anladıqlarından ona müdrik bir insan və qayğıkeş həkim kimi böyük hörmət bəsləyirdilər. Zərifə xanım bu sadəliyini və qayğıkeşliyini ömrünün axırına qədər qoruyub saxlamışdı.

Zərifə xanım bizi tərk etməklə nəinki yaxınlarını, doğmalarını (onsuz da onlar həmişə bu əziz qadının, ananın, bacının itkisini hiss edəcəklər), həm də bizi xeyirxah, həmişə qayğıkeş bir dost və yoldaşdan məhrum etdi. Onun əziz xatirəsi qəlbimizdə əbədi yaşayacaq və biz çalışacağıq ki, sonrakı nəsillər onun başladığı bu xoşməramlı işləri davam etdirsinlər və oftalmologiyaya zəngin töhfələr vermiş bir insanı daim xatırlasınlar.

Q.Ə.ADIGÖZƏLOVA-POLÇAYEVA,
professor
1998-ci il

***

Zərifə Əliyeva məndən ötrü əlçatmaz dərəcədə böyük idi. O, oturuşu-duruşu ilə, görünüşü, davranışı ilə bizim üçün nümunə, örnək idi. O heç vaxt başqa böyüklər kimi kiçiklərə etinasızlıq göstərməzdi. Əksinə, bizimlə ünsiyyətdə sanki yaşını unudar və bizimlə həmyaşıd kimi davranardı. Bu da bizə qürur verərdi, hər şeyi onunla məsləhətləşər, həmişə onunla bir yerdə olmağa çalışardıq.

Zaman bütün hallarda öz həqiqi mahiyyətini qoruyub saxlayan əsl İnsanı dəyişdirməkdə acizdir. Zərifə Əliyeva belə insan idi – dərin zəkalı, eyni zamanda sadə və xeyirxah. Bir-birini əvəz etmiş illər onu dəyişdirmək qüdrətində deyildi – nə zahiri görünüşünü, nə zəngin daxili aləmini.

T.Z.MAHMUDOVA,
Azərbaycanın xalq artisti

***

Zərifə xanım elmin Olimpinə gedən yolda əvvəllər olduğu kimi sadə, təvazökar, qayğıkeş və xeyirxah idi. Burada, ilk növbədə, onun öz valideynlərindən aldığı tərbiyə, yüksək mədəniyyət və ziyalılıq keyfiyyətləri böyük rol oynayırdı.

Zərifə xanım da təbabət sahəsini özünə sənət seçəndən bu xarakteristikanı bütün ömrü boyu, adi həkim-ordinatordan akademikliyə qədər uzanan ağır və şərəfli yolda daim doğrultmuşdu. Bir xüsusiyyəti həmişə dəyişməz qalmışdı: heç zaman, heç bir yerdə şəxsiyyətini gözə soxmazdı. Mən bu barədə ona görə belə qəti əminliklə danışıram ki, Zərifə xanımı həm həmkarlarının dar çərçivəsində, həm xəstələr arasında, həm konfranslarda, plenumlarda, göz həkimlərinin qurultaylarında rəsmi şəraitdə dəfələrlə müşahidə etmək imkanım olub. O nəinki məni, bütün müraciət edənləri gülərüzlə dinləyib, yola salıb. Mənə təsir eləyən o idi ki, Zərifə xanım insanları yalnız dinləməklə qalmırdı, həm də onları eşitməyi bacarırdı. Nadir insanlara xas olan bu keyfiyyət də Zərifə xanıma atasından keçmişdi.

Filosoflardan hansısa deyib: "İnsanın xarakteri onun taleyini müəyyənləşdirir". Zərifə Əliyevanın taleyindən gileylənməyə haqqı yox idi. Çünki onun xarakteri də heyrətamiz idi. Onu yüksək vətəndaşlıq və peşəkar prinsipiallıq səciyyələndirirdi. İstər söhbətlərində, istərsə də məqalələrində – həmişə həkim və oftalmoloq düşüncəsinin təmizliyindən danışır, təəssübkeşliklə bu yolu müdafiə edirdi. O dönə-dönə bildirirdi ki, elmi-texniki tərəqqi dövründə həkimlərin mənəvi-əxlaqi keyfiyyətləri nəinki aşağı düşməməli, əksinə, daha da artmalıdır. Hər cür mənəviyyatsızlıq, ruhi eybəcərlik ona yabançı idi, belə hallar Zərifə xanımın gözünün düşməni idi.

Nisbətən qısa müddət ərzində Z.Ə.Əliyeva tibb elmi dairələrində geniş şöhrət qazanmışdı. Adama elə gəlirdi ki, bu artıq zirvədir. İndi daha sakitləşib istirahət etmək olar. Yox. O, əvvəlki kimi yenə də ideyalar, planlarla yaşayırdı. Həmişə elmi tədqiqatlara hərisliyi və gələcəyə baxmaq qabiliyyəti ilə seçilirdi. O bununla nəfəs alırdı.

B.İ.VAYNŞTEYN,
tibb elmləri doktoru,
tibb xidməti polkovniki
1998-ci il

***

Ölməzlik özündən sonra xoş xatirə qoyub getmək bacarığıdır. İnsan ümumbəşəri dəyərlərin tükənməz xəzinəsinə verdiyi töhfə ilə, sülhün, xeyirxahlığın, gözəlliyin və etibarın təntənəsinə qəti inamı ilə ölməzliyə qovuşur. Zərifə Əziz qızı Əliyevanın həyatı xalqa və insana xidmətin parlaq nümunəsidir.

Zərifə xanımın unudulmaz obrazını xatırlayarkən biz inanırıq ki, bu gözəl insan onu tanıyanların, sevənlərin və ona hörmət bəsləyənlərin xatirində əbədi yaşayacaqdır.

A.Y.NƏCƏFOV,
professor
1998-ci il

***

Doğrudur, Zərifənin xarakteri elə deyildi ki, hamını bir ucdan sevsin, hamıya lütf göstərsin. O, dostu düşməndən ayırmağı bacardığı kimi, adamların yaxşı və pis əməllərini də dəqiq fərqləndirirdi. Onun şəxsi düşmənləri yox idi, çünki o, ünsiyyət bağladığı, köməyə ehtiyac duyan hər bir kəsin qəlbinə yol tapmağı bacarırdı. O öz xarakterinə və ətrafındakılara mənəvi təsirinə görə adamlar arasında böyük nüfuza malik idi. Ancaq bu nüfuzundan sui-istifadə etməz, özünü gözə soxmaz, lovğalanmaz, mühakimələrini başqalarına zorla qəbul etdirməzdi. Cəsarətlə demək olar ki, onun başlıca düşməni biganəlik idi. Və Zərifə buna qarşı yorulmadan mübarizə aparırdı.

Zərifə deyirdi: "Xəstələr həkimin yanına pənah gətirəndə, onunla görüşmək istəyəndə, ona ərklə müraciət eləyəndə adam başa düşür ki, sən insanlara lazımsan, onlara köməyin dəyə bilər." Mən Zərifə xanım Əliyevanın özünü də belə diqqətcil, qayğıkeş, canıyanan, həssas bir həkim kimi tanıyırdım. O bizim xatirimizdə belə də qalmışdır.

Zərifə xanım bir alim kimi heç vaxt istehsalatla əlaqələrini qırmamışdı, həmişə öz elmi nəticələrini təcrübədə sınaqdan keçirərdi. O, tez-tez respublikanın iri sənaye müəssisələrində fəhlə və qulluqçular qarşısında çıxışlar edərdi. Buna görə də istehsalçılar arasında yaxşı tanınırdı.

Ölməzlik arzusu, ölməzlik düşüncəsi hər bir insana xasdır. Biz də istisna deyilik. Ancaq mənə elə gəlir ki, babalarımız "o dünyadakı" ömürdən, insanın ikinci həyatından danışanda onun fiziki mövcudluğunu deyil, mənəvi-ruhi yaşayışını nəzərdə tutublar. Yəni, mərhumlar da bizim yaddaşımızda buraxdıqları izlərlə, gördükləri əməllərlə, fikir və düşüncələri ilə bizim xatirimizdə yaşayırlar.

A.S.İMAMƏLİYEV,
professor, tibb elmləri doktoru
1998-ci il

***

Zərifə xanımla hər görüş onu tanıyanlara həqiqi sevinc gətirirdi. Elə birinci görüşdən insanlarda yaratdığı xoş təəssürat uzun illərin ünsiyyəti boyunca sabit qalar, dəyişməzdi. Çünki o, insanlara münasibətində sabitqədəm idi. Həmsöhbətini dinləmək, yerinə çatmamış hər hansı bir məsələdə nəticə çıxarmağa tələsməmək bacarığı, imdad istəyənlərin taleyində şüurlu və xeyirxah rol oynamaq onun şəxsiyyətinin səciyyəvi xüsusiyyətlərindən sayılırdı. O elə bir qadın idi ki, bütün müsbət keyfiyyətləri öz şəxsində ahəngdar bir tərzdə cəmləşdirə bilmişdi. Mənən o qədər zəngin idi ki, yüksək erudisiyası, mənəvi məziyyətləri, gözəllik duyğusu ilə hər kəsi heyrətə sala bilərdi. "İnsanda hər şey gözəl olmalıdır – qəlbi də, sifəti də, fikri-düşüncəsi də, geyimi də". Bu

məşhur kəlam sanki ondan ötrü deyilmişdi. İrili-xırdalı bütün görüşlərimiz ərzində mən bir şeyi dəqiq müəyyənləşdirmişdim ki, Zərifə xanımın gördüyü bütün işlərdə Xeyir başlanğıc nöqtəsi, əsas istinadgah idi. Onun təbiətinə xas olan ən mühüm cəhətlər xeyirxahlıq və humanizm, insanlara sevinc bəxş etmək arzusu idi.

Həddən artıq nizam-intizamlı, ciddi və özünə qarşı tələbkar idi, başqalarından da bunu umurdu. Mənəvi borc və məsuliyyət duyğuları onu bircə an da tərk etmirdi. Vədinə xilaf çıxmaq ona yad idi. Kifayət qədər nüfuzlu bir şəxsiyyət kimi, ətrafındakıların böyük hörmət və ehtiramını qazansa belə, həmişə özünü sadə və təvazökar tutardı. Başqalarının vaxtına qiymət verməyi da bacarırdı, ünsiyyətdə olduğu insanlarda yalnız yaxşı keyfiyyətləri görməyi də.

Mən Zərifə xanımı ölkənin görkəmli qadın alimləri arasında da müşahidə etmişdim. O, söhbəti peşəkar səviyyədə aparmağı da, sözün ən yüksək mənasında qadın olaraq qalmağı da bacarırdı.

Bu lətafətli qadın mənim yaddaşımda həm də ən çətin məqamlarda insana kömək əli uzada bilməsi ilə həkk olunub. O, insan kimi ömrünün mənasını bunda görürdü.

T.Q.HÜSEYNOVA,
professor
2011-ci il

***

Жизнь и деятельность академика Зарифы ханум Алиевой – целая эпоха, характеризующаяся значительными событиями, явлениями в офтальмологической науке. Она автор большого числа научных работ, монографий. Ее уникальный опыт клинициста, ученого, педагога был высоко оценен в Азербайджане и СССР. Она была избрана действительным членом Академии наук Азербайджана, почетным членом национальных ассоциаций офтальмологов многих стран, была удостоена премии имени М.М.Авербаха АМН СССР. Она пользовалась уважением и любовью офтальмологов Советского Союза.

Зарифе ханум было присуще чувство “нового” – все, что она видела во время своих зарубежных поездок, старалась внедрить в Азербайджане (методы экстракции катаракты и имилинтации иол, факоэмульсификации, антиглаукоматозные операции, новые микрохирургические операции и др.).

Зарифа ханум была житейски мудрым человеком. Основными принципами своего отношения к жизни она считала утверждения: старайся быть справедливым, приноси пользу людям, будь беско-

рыстным, доброжелательным к больному и человеку вообще, больной всегда прав, ставь себя на место больного, больной не должен видеть спешку.

К.ТАГИБЕКОВ,
доцент кафедры офтальмологии Азербайджанского государственного института усовершенствования врачей им. А.Алиева
2013 г.

***

Onun özünə, başqalarına, xidməti vəzifəsinə bəslədiyi saf, tərtəmiz münasibəti, nadir insani məziyyətləri, istənilən mürəkkəb vəziyyətlərdə düzgün nəticələr çıxarmağa, hər hansı informasiyanı ani olaraq təhlil etməyə qadir qeyri-adi dərəcədə iti fəhmi və ağlı, fədakar vətənsevərliyi və bir sıra digər yüksək keyfiyyətləri hamını valeh edirdi. Biz – Zərifə xanımı yaxından tanıyanlar, yer üzündə belə gözəl insanlarla bizi rastlaşdırdığı üçün taleyimizə minnətdar olmalıyıq.

O, insanlara inam, nikbinlik təlqin edir, səmimi bir müdrikliklə faydalı məsləhətlər verir, böyük nəzakət və nəvazişlə onları yanlış yoldan çəkindirir, pis fikirlərdən daşındıra bilirdi. O, ağlagəlməz bir lütfkarlıq və səbirlə

həmsöhbətini dinləyərək, söylənənlərin əhəmiyyətsiz tərəflərini nəzakətlə qulaqardına vurar, diqqətini ən əsas və vacib məqamlara cəmləşdirərdi. İşinin həddindən artıq olmasına baxmayaraq, məsələləri ən xırda təfərrüatlara qədər yadda saxlayır, hadisələrin gedişini düzgün hesablamağı bacarırdı.

Onu xalqımızın fəxri olan görkəmli, məşhur Azərbaycan qadınlarının simvolu hesab edirəm. Bu ən gözəl, ən parlaq və ən böyük insan obrazıdır.

A.M.MİRQASIMOV,
Azərbaycanın xalq rəssamı
1998-ci il

AKADEMİK ZƏRİFƏ ƏLİYEVANIN HƏYATI, ELMİ-PEDAQOJİ VƏ İCTİMAİ FƏALİYYƏTİNİN ƏSAS TARİXLƏRİ

Zərifə Əziz qızı Əliyeva 1923-cü il aprelin 28-də Naxçıvan Muxtar Respublikasının Noraşen (indiki Şərur) rayonunun Şahtaxtı kəndində anadan olmuşdur.

1932-1942-ci illər – Orta məktəbin şagirdi

1942-1947-ci illər – N.Nərimanov adına Azərbaycan Dövlət Tibb İnstitutunun tələbəsi.

1949-1950-ci illər – Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Oftalmologiya İnstitutunda ordinator.

1950-1953-cü illər – Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Oftalmologiya İnstitutunun aspirantı.

1953-1957-ci illər – Azərbaycan Elmı-Tədqiqat Oftalmologiya İnstitutunda həkim-elmi işçi.

1957-1960-cı illər – Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Oftalmologiya İnstitutunda kiçik elmi işçi.

1960-cı il – "Traxoma xəstəliyinin sintomisinlə və onun başqa terapiya metodları ilə əlaqəli müalicəsi" mövzusunda dissertasiya müdafiə edərək tibb elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almışdır.

1960- 1967-ci illər – Azərbaycan Elmi-Tədqiqat Oftalmologiya İnstitutunun böyük elmi işçisi.

1967-ci ildən – Ə.Əliyev adına Azərbaycan Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunda göz xəstəlikləri kafedrasının dosenti, professor, görmə orqanının peşə patologiyasını öyrənən laboratoriyanın müdiri.

1976-cı il – H.Helmqolts adına Moskva Göz Xəstəlikləri Elmi-Tədqiqat İnstitutunda "Azərbaycanın bir sıra kimya müəssisələri işçilərinin görmə orqanının vəziyyəti" mövzusunda doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir.

1977-ci il – SSRİ AAK-ın qərarı ilə tibb elmləri doktoru elmi dərəcəsi verilmişdir.

1977-1979-cu illər – Ə.Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun göz xəstəlikləri kafedrasında əvəzedici professor.

1979-cu il	– Azərbaycan SSR EA A.İ.Qarayev adına Fiziologiya İnstitutunun görmə üzvünün peşə patologiyası və fiziologiyası problemləri laboratoriyasının elmi rəhbəri.
	– AAK-ın qərarı ilə göz xastəlikləri kafedrası üzrə professor elmi adı verilmişdir.
	– Oftalmoloqların Ümumittifaq Elmi Cəmiyyəti İdarə Heyəti və Sovet Sülhü Müdafiə Komitəsinin üzvü seçilmişdir.
1979-1982-ci illər	– Ə.Əliyev adına Azərbaycan Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun göz xəstəlikləri kafedrasının professoru.
1981-ci il	– Kimya istehsalatında çalışanların görmə orqanının peşə patologiyası sahəsində tədqiqatlar silsiləsinə və "Şin istehsalında gözün peşə patologiyası" monoqrafiyasına görə SSRİ Tibb Elmləri Akademiyasının qərarı ilə akad. M.A.Averbax adına mükafata layiq görülmüşdür.

1982-ci il	– Ə.Əliyev ad. Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun göz xəstəlikləri kafedrasının müdiri.
	– "Əmək veteranı" medalı ilə təltif olunmuşdur.
	– Ümumittifaq "Вестник офтальмологии" jurnalının redaksiya heyətinin üzvü.
	– Ümumittifaq Oftalmoloqlar Elmi Cəmiyyəti Rəyasət Heyətinin üzvü.
	– Azərbaycan Sülhü Müdafiə Komitəsi sədrinin müavini.
	– Ə.Əliyev adına Dövlət Həkimləri Təkmilləşdirmə İnstitutunun Geniş Elmi Şurasının və Baş Cərrahlar Elmi Şurasının üzvü.
	– Azərbaycan SSR-in Əməkdar elm xadimi fəxri adına layiq görülmüşdür.
	– Qırmızı Əmək Bayrağı ordeni ilə təltif edilmişdir.
1983-cü il	– Azərbaycan SSR EA-nın həqiqi üzvü seçilmişdir.

1985-ci il – Moskva şəhərində vəfat etmişdir.

1994-cü il – Cənazəsi Moskvanın Novo-Deviçye qəbristanlığından Bakıya gətirilərək Fəxri xiyabanda dəfn olunmuşdur.

ОСНОВНЫЕ ДАТЫ ЖИЗНИ, НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ И ОБЩЕСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АКАДЕМИКА ЗАРИФЫ АЛИЕВОЙ

Зарифа Азиз гызы Алиева родилась 27 апреля 1923 года в селе Шахтахты Норашенского района (ныне Шарур) Нахичеванской АССР.

1932-1942 гг. – Ученица средней школы.

1942-1947 гг. – Студентка Азербайджанского государственного медицинского института им. Н.Нариманова.

1950-1950 гг. – Ординатор Азербайджанского научно-исследовательского института офтальмологии.

1949-1953 гг. – Аспирантка Азербайджанского научно-исследовательского института офтальмологии.

1953-1957 гг. – Врач – научный сотрудник Азербайджанского научно-исследовательского института офтальмологии.

1957-1960 гг. – Младший научный сотрудник Азербайджанского научно-исследовательского института офтальмологии.

1960 г. – Защитила диссертацию на соискание ученой степени кандидата медицинских наук на тему "Терапия трахомы синтомицином в комбинации его с другими методами лечения".

1960-1967 гг. – Старший научный сотрудник Азербайджанского научно-исследовательского института офтальмологии.

1967 г. – Доцент кафедры глазных болезней Азербайджанского государственного института усовершенствования врачей им. А.Алиева.

1976 г. – Защитила докторскую диссертацию в Научно-исследовательском Институте глазных болезней им. Гельмгольца в г. Москве на тему: "Состояние органа зрения у работников ряда химических предприятий Азербайджана".

1977 г. – Решением ВАКа СССР присуждена ученая степень доктора медицинских наук.

1977-1979 гг. – И.о. профессора кафедры глазных болезней Азербайджанского государственного института усовершенствования врачей им. А.Алиева.

1979 г. – Научный руководитель Лаборатории физиологии и профессиональной патологии органа зрения Института физиологии им. А.И.Караева АН Азерб. ССР.

– Решением ВАКа СССР от 23 марта 1979 г. присвоено ученое звание профессора на кафедре глазных болезней.

1979-1982 гг. – Профессор кафедры глазных болезней Азербайджанского государственного института усовершенствования врачей им. А.Алиева.

1981 г. – Указом Президиума Академии медицинских наук СССР присуждена премия им. акад. М.А.Авербаха за цикл научных исследований в области профессиональной патологии органа зрения, внесших большой вклад в развитие офтальмологии и за монографию “Профессиональная патология глаз в шинном производстве”.

1982 г. – Заведующая кафедрой глазных болезней Азербайджанского государственного института усовершенствования врачей им. А.Алиева.

– Награждена медалью “Ветеран труда”.

– Член редакционной коллегии Всесоюзного журнала “Вестник офтальмологии”.

– Член Всесоюзного научного общества офтальмологов.

– Член Президиума Всесоюзного научного общества офтальмологов.

– Награждена медалью “Отличник здравоохранения”.

– Член расширенного общего ученого Совета Азербайджанского государственного института усовершенствования врачей им. А.Алиева и главного хирургического ученого Совета.

– Присуждено почетное звание “Заслуженный деятель науки Азербайджанской ССР”.

– Заместитель председателя Азербайджанского Комитета Защиты мира.

– Награждена Орденом Трудового Красного знамени.

1983 г. – Избрана действительным членом АН Азербайджанской ССР.

1985 г. – Скончалась в г. Москве.

1994 г. – Прах ученого из Новодевичьего кладбища Москвы был перевезен в Баку и захоронен в Аллее почетного Захоронения.

ƏSƏRLƏRİNİN BİBLİOQRAFİYASI

БИБЛИОГРАФИЯ ТРУДОВ

Kitablar, broşyurlar
Книги, брошюры

1970

1. Профилактика профзаболеваний в йодной промышленности. – Баку: Азернешр, 1970. – 21 с.

1976

2. Профилактика повреждений глаз у рабочих резиновой промышленности. – Баку, 1976. – 11 с.

3. Профилактика профзаболеваний в йодной промышленности. – Баку: Азернешр, 1976. – 19 с.

1978

4. Герпетические заболевания глаз. – Баку, 1978. – 15 с.

5. Острые вирусные конъюнктивы. – Баку, 1978. – 17 с.

6. Профилактика профессиональных заболеваний в йодной промышленности. – Баку: Азернешр, 1978. – 44 с. – Совместно с И.И.Алекперовым, А.И.Замчаловым.

1979

7. Герпетическая болезнь глаз: учеб. пособие для врачей офтальмологов. – Баку: Азернешр, 1979. – 17 с.

8. Острые вирусные конъюнктивиты: учеб. пособие для врачей офтальмологов. – Баку: Азернешр, 1979. – 18 с.

1980

9. Анатомо-физиологическая характеристика гидродинамической системы глаза. – Баку: Азернешр, 1980. – 38 с. – Совместно с Н.Б.Шульпиной.

10. Возрастные изменения глаза и зрительно-нервного пути: морфогистохимические исследования. – Баку: Азернешр, 1980. – 124 с. – Совместно с П.С.Мелик-Аслановой.

11. Профессиональная патология глаз в шинном производстве. – Баку: Азернешр, 1980. – 128 с.

1981

12. О моральном облике врача. – Баку: О-во “Знание” АзССР, 1981. – 16 с.

13. Офтальмопатология при хронической йодовой интоксикации. – Баку: Азернешр, 1981. – 132 с.

1982

14. Əgər sizdə kəskin konyunktivitdirsə: yaddaş. – Bakı, 1982.

15. Sovet həkiminin mənəvi siması haqqında: "Sov. İKP XXVI qurultayı və tibb biliklərinin təbliğinin təkmilləşdirilməsi" mövzusunda Respublika elmi-praktiki konfransında oxunmuş məruzə. – Bakı: Azərb.SSR Bilik Cəmiyyəti, 1982. – 16 s.

16. Высокое призвание: о врачебной этике, чистоте души и помыслов советского врача / О-во "Знание" АзССР. – Баку, 1982. – 57 с.

17. Заболевание глаз при сахарном диабете / под. ред. Т.А.Алиева – Ташкент: Медицина, 1982. – 36 с. – Совместно с Н.Б.Шульпиной, М.Г.Марголис, Л.Н.Нудьга, И.В.Писарской.

18. Об электронно-морфологических и гистохимических методах лечения злокачественных внутриглазных опухолей: метод. рек. – Баку, 1982. – Совместно с П.С.Мелик-Аслановой, С.А.Бадаловым. С.М.Магомедовой.

19. Основы иридодиагностики / под. ред. Е.С.Вельховер, Н.Б.Шульпиной – Баку: Азернешр, 1982. – 189 с. – Совместно с Е.С.Вельховер, Н.Б.Шульпиной, Ф.Н.Ромашовым.

1983

20. Актуальные проблемы офтальмологии / под общ. ред. проф. Н.Б.Шульпиной. – Баку: Азернешр,

1983. – 341 с. – Совместно с Н.Б.Шульпиной, Л.К.Мошетовой.

21. Конъюнктивиты и современные методы лечения. – Баку: Азернешр, 1983. – 31 с.

22. Современные методы хирургического лечения слезотечения: метод. рек. – Баку: Азернешр, 1983. – 53 с. – Совместно с М.Ю.Султановым.

23. Физиология слезоотведения. – Баку: Азернешр, 1983. – 60 с. – Совместно с М.Ю.Султановым.

1984

24. Современные аспекты туберкулеза органа зрения. – Баку, 1984. – Совместно с Н.Б.Шульпиной, Н.С.Гонтуар.

1985

25. Терапевтическая офтальмология / под. ред. М.Л.Краснова, Н.Б.Шульпиной. – М.: Медицина, 1985. – 560 с. – Совместно с Н.Б.Шульпиной, В.И.Боришполец, В.М.Гасилиной, Н.С.Гонтуар, Г.В.Грачевой.

1986

26. Профилактика и лечение повреждений глаз при хроническом воздействии на организм паров стирола и тетрахлорэтилена: метод. рекомендации / М-во здравоохр. АзССР; АН АзССР. – Баку, 1986. – 15

с. – Совместно с М.Ю.Султановым, С.А.Талышской, Т.А.Мирзоевым, Н.С.Тагизаде.

1987

27. Щадящая хирургия слезоотводящих путей. – Баку: Азернешр, 1987. – 61 с. – Совместно с М.Ю.Султановым.

1988

28. Иридодиагностика. – М.: Медицина, 1988. – 288 с. – Совместно с Н.Б.Шульпиной.

29. Профессиональная патология органа зрения. – М.: Медицина, 1988. – 287 с. – Совместно с А.П.Нестеровым, З.М.Скрипниченко.

1997

30. Интенсификация ртутью и её неорганическими соединениями: метод. разр. к практич. зянятиям по проф. болезням для студ. 5 курса леч.фак-тов. – Баку, 1997. – 26 с.

1998

31. İridodiaqnostika. – Bakı: Azərbaycan Universiteti, 1998. – 172 s. – R.F.Təhməzova ilə birlikdə.

32. Сборник научных трудов академика З.А.Алиевой / отв. ред. Кулиева З.Т. – Баку: Азербайджан, 1998.

– 455 с.; табл.- На обл. загл.: Академик Зарифа ханум Алиева.- Библиогр. в огл.

2001

33. Туберкулез органа зрения. – Баку: Азербайджан, 2001. – 168 с. с илл. – Совместно с Б.Шульпиной.

2003

34. Yüksək əqidə: həkimlik etikası, həkimin ürəyinin və fikirlərinin paklığı. – Bakı: Azərbaycan. – 2003. – 102 s.

2011

34*. Seçilmiş əsərləri: komplekt. 12 kitab. – Bakı: "Şərq-Qərb", 2011.

İçindəkilər:

Elmi əsərlər məcmuəsi. 2 cilddə / məsul red. Z.T.Quliyeva.

C. 1. – 216 s.; C. 2. – 208 s.

Görmə orqanının peşə patologiyası 2 hissədə. – A.P.Nesterov, Z.M.Skripniçenko ilə birlikdə.

H.1. – 264 s.; H.2. – 252 s.

Görmə orqanlarının vərəmi. – 208 s. – N.B.Şulpina ilə birlikdə.

Gözün və görmə siniri yolunun yaşla əlaqədar dəyişiklikləri. -192 s.; şək.

Xroniki yod intoksikasiyası zamanı oftalmopatologiya. – 128 s.

Şin istehsalında gözün peşə patologiyası. – 120 s.

İridodiaqnostikanın əsasları. – 272 s. – N.B.Şulpina, Y.S.Velxover, F.N.Romaşov ilə birlikdə.

Oftalmologiyanın aktual problemləri: 3 hissədə. – N.B.Şulpina, L.K.Maşetova ilə birlikdə.

1-ci hissə. – 228 s.; 2-ci hissə. – 192 s.; 3-cü hissə. – 240 s.

34. Избранные труды:** комплект.12 кн. – Баку: Şərq-Qərb, 2011.

Содержание:

Актуальные проблемы офтальмологии: в 3-х ч. – Совместно с Н.Б.Шульпиной, Л.К.Мошетовой. Ч. 1. – 252 с.; Ч. 2. – 216 с.; Ч. 3. – 268 с.

Возрастные изменения глаза и зрительно-нервного пути: морфогистохимические исследования. – 200 с. – Совместно с П.С.Мелик-Аслановой.

Основы иридодиагностики / под. ред. Е.С.Вельховер, Н.Б.Шульпиной. – 288 с. – Совместно с Е.С.Вельховер, Н.Б.Шульпиной, Ф.Н.Ромашовым.

Офтальмопатология при хронической йодовой интоксикации. – 128 с.

Профессиональная патология глаз в шинном производстве. – 128 с.

Профессиональная патология органа зрения: в 2-х ч. – Совместно с А.П.Нестеровым, З.М.Скрипниченко. Ч. 1. – 272 с.; Ч. 2. – 272 с.

Сборник научных трудов: в 2-х т. / отв. ред. Кулиева З.Т.

– Т.1. – 240 с.; табл.; Т.2. – 224 с.; табл.

Туберкулез органа зрения. – 224 с. с рис. – Совместно с Б.Шульпиной.

ELMİ MƏQALƏLƏR

НАУЧНЫЕ СТАТЬИ

1957

35. Влияние синтомицина на наслоенные на трахому инфекции // Научная конференция глазных врачей Азербайджанской, Армянской, Грузинской ССР, Дагестанской и Северо-Осетинской АССР, посвящ. 40-летию Великой Октябрьской социалистической революции: тезисы докладов / АзНИИ офтальмологии. – Баку, 1957. – С. 38.

1958

36. Влияние синтомицина на содержание телец Провачека // Сб. науч. тр. АзНИИ офтальмологии. 1958. – Т. 2, ч. 1. – С. 38-41.

37. Терапия трахомы синтомицином в комбинации с другими методами лечения // Сб. науч. тр. / АзНИИ офтальмологии. – 1958. – Т. 2, ч. 1. – С. 42-44.

1959

38. Состояние флоры конъюнктивального мешка до и после лечения чистым синтомицином и в комбинации с другими медикаментами // Микроэлементы и их значение для организма.Трахома и борьба с нею. Ревматизм и его лечение: тез. докл. – Баку, 1959. – С. 70-74.

1960

39. Влияние синтомицина на флору конъюнктивального мешка при трахоме // Сб. тр. / АзНИИ офтальмологии. – 1960. – Т. 3. – С. 28-30. – Рез.: азерб.

40. Опыт применения под конъюнктивальных инъекций стекловидного тела при рубцовых изменениях конъюнктивы и различных поражениях роговицы, вызванных трахомой // Сб. тр. АзНИИ офтальмологии. – 1960. – Т. 3. – С. 31-34. – Рез.: азерб.

41. Сравнительная оценка применения при трахоме синтомицина в чистом виде и в комбинации его с общей терапией // Матер. 4-ой выезд. науч. конф. Азерб. науч.-исслед. ин-та офтальмологии в Маштагах. – Баку, 1960. – С. 12-15.

1962

42. Общее и местное лечение при туберкулезном поражении переднего отрезка глаза // Тез. науч. докл. 3-го респ. совещ. по борьбе с туберкулезом. – Баку, 1962. – С. 32-33.

1964

43. Состояние некоторых функций глаза при диабете // Тр. АзНИИ офтальмологии. – 1964. – Т. 4. – С. 78-81.

1965

44. К медикаментозному лечению глаукомы // Матер. науч. конф., посвящ. 90-летию со дня рождения В.П.Филатова. 8-10 июня 1965 года: сб.тр. / АзНИИ офтальмологии. – Киев, 1965. – Т. 5. – С. 83-91. – Совместно с К.А.Адыгезаловой-Полчаевой.

1970

45. Изучение распределения туберкулезных поражений глаз в различных возрастных группах и по

отдельным климатическим зонам Азербайджана // Сб. тр. АзНИИ офтальмологии. – 1970. – Т. 5. – С.135-137. – Совместно с Г.М.Насруллаевой, А.Д.Алекперовой, Т.Х.Сафаровой.

46. К медикаментозному лечению глаукомы // Сб. тр. АзНИИ офтальмологии. – 1970. – Т. 5. – С. 83-91. – Совместно с К.А.Адигезаловой-Полчаевой.

1971

47. Дифференциальная диагностика острого синдрома живота при тупой травме // Матер. докл. 13-й Всесоюз. конф. науч. студ. кружков при кафедре детской хирургии. – Донецк, 1971. – С. 24-24. – Совместно с А.Алиевой и А.Рзаевой.

1972

48. О состоянии переднего отдела глаз у работников йодового завода г. Баку // Азерб. мед. журн. – 1972. – № 4. – С. 43-47. – Рез.: азерб. – Библиогр.: 5 назв.

1973

49. Волосковая чувствительность роговицы у работников шинного завода // Азерб. мед. журн. – 1973. – № 6. – С. 12-17. – Рез.: азерб. – Библиогр.: 29 назв.

50. Гистохимические исследования нуклеиновых кислот в ткани глазного яблока нормальных кроликов и кроликов, находящихся в цехах йодового

завода г. Баку // Сб. тр. АзНИИ офтальмологии. – Баку, 1973. – Т. 7. – С. 11-15.

51. Заболевания переднего отрезка глаз у рабочих йодового завода // Вопросы гигиены труда, промышленной токсикологии и профессиональной патологии в отдельных отраслях промышленности Азербайджана. – Баку, 1973. – Вып. 8. – С. 46-49.

52. Изменения аргирофильного межуточного вещества глаз животных, находившихся в цехах йодового завода // Вопросы гигиены труда, промышленной токсикологии и профессиональной патологии в отдельных отраслях промышленности Азербайджана. – Баку, 1973. – Вып. 8. – С. 38-45. – Библиогр.: 6 назв.

53. Клинико-гистоморфологические исследования глаз кроликов, находившихся в цехах йодового завода гор. Баку // Азерб. мед. журн. – 1973. – № 4. – С. 13-22. – Рез. азерб. – Библиогр.: 13 назв. – Совместно с В.М.Абдуллаевым.

54. Состояние остроты зрения у работников шинного завода города Баку // Матер. выезд. науч. сессии Азерб. ин-та усовершенствования врачей. – Махачкала, 1973. – Ч. 2. – С. 31-32.

1974

55. Гистохимические исследования тканей глаза у экспериментальных животных, находившихся в различных цехах шинного завода // Матер. 3-й науч. конф. офтальмологов Грузии. – Тбилиси, 1974. – С. 377-380.

56. К вопросу о биохимических изменениях переднего отрезка глаз у работников-шинного завода // Вопр. гигиены труда пром. токсикологии и проф. патол. в отд. отраслях пром-ти Азербайджана / Тр. АзНИИ гигиены труда и проф. заболеваний. – 1974. – Вып. 9. – С. 106-109.

57. Применение диадинамических токов при различных глазных заболеваниях // Матер. 3-й науч. конф. офтальм. Грузии. – Тбилиси, 1974. – С. 166-169. – Совместно с У.Н.Самедовой, Х.А.Раджабли, Р.Х.Мовлазаде.

58. Состояние поля зрения у работников шинного завода // Вопросы гигиены труда, пром. токсикологии и проф. патологии в отд. отраслях пром-ти Азербайджана / Тр.АзНИИ гигиены труда и проф. заболеваний. – 1974. – Вып. 9. – С.102-105.

59. Характеристика некоторых гистохимических показателей в тканях глаз подопытных животных, находившихся в различных условиях цехов шинного завода г. Баку // Азерб. мед. журн. – 1974. – №4. – С. 28-32. – Рез.: азерб.

1975

60. Изменения глаз у кроликов при воздействии ряда химических производственных вредностей // Вестник офтальмологии. – 1975. – №3. – С. 78-81.

61. Иммунобиологическая активность организма при хроническом действии малых концентраций бензола // Матер. 3-го съезда гигиенич. и санит. врачей Аз-на. – Баку, 1975. – С. 204.

1976

62. Состояние органа зрения у работников некоторых предприятий химической промышленности Азербайджана: автореф. дисс… д-ра мед. наук. 14.00.08. – М., 1976. – 30 с.

63. Влияние факторов шинного производства на глаз и его некоторые функции // Азерб. мед. жур. – 1976. – № 9 – С. 47-52. – Рез. азерб. – Библиогр.: 5 назв.

64. Иммунологическая реактивность организма при хроническом действии повышающихся малых концентраций бензола // Учен. зап. АМИ им. Н.Нариманова. – 1976. -Т.39. – С. 88-90.

65. Морфологические исследования некоторых органов экспериментальных животных (кроликов), находившихся в условиях химических вредностей шинного производства // Матер. науч. сессии, посвящ. 40-летию Азерб. ин-та усовер. врачей им. А.Алиева. – Баку, 1976. – С.55-56.

66. Привычный вывих глазного яблока // Азерб. мед. журнал. – 1976. – № 6. – С. 58-60.

67. Эффективность инъекции рибофлавина на зрительные функции глаза при глаукоме // Съезд оф-

тальмологов республик Закавказья: сб. науч. тр. – С. 13-15. – Совместно с У.Н.Самедовым, Х.А.Раджабли, С.Джавадовой.

68. Эффективность криоэкстракции при различных видах катаракт // Матер. науч. сессии, посвящ. 40-летию Ин-та усовер. врачей им. А.Алиева. – Баку, 1976. – С. 54-56. – Совместно с У.Н.Самедовым, Х.А.Раджабли, О.И.Абагян, М.Ф.Ниязовой.

69. Эффективность подкончюнктивальных инъекций рибофлавина мононуклеотида на зрительные функции глаза при глаукоме // Глаукома: сб.науч. тр. I съезда офтальмологов Закавказья. – Тбилиси, 1976. – С. 13-16.

1977

70. Гидродинамические и гемодинамические показатели при контузиях глазного яблока // Актуальные проблемы офтальмологии: тез.докл. науч. конф. АзНИИ офтальмологии, посвящ. 60-летию Великой Октябрьской социалистической революции (октябрь 1977 года, г.Баку). – Баку, 1977. – Ч. 1 – С. 77-79. – Совместно с Ш.И.Исмаилзаде.

71. Гидродинамические исследования при проникающих ранениях области цилиарного тела // Актуальные проблемы офтальмологии: тез. докл. науч. конф. АзНИИ офтальмологии, посвящ. 60-летию Великой Октябрьской социалистической революции (октябрь 1977 года). – Баку, 1977. – Ч. 1. – С. 15-17.

72. Гистохимические особенности гликогена и мукополисахаридов в злокачественных меланомах сосудистого тракта // Азерб.мед.жур. – 1977. – № 10. – С.15-19. – Рез.азерб. – Библиогр.: 8 назв. – Совместно с П.С.Мелик-Аслановой.

73. Деятельность клиники глазных болезней ГИУВ им. А.Алиева и глазного отделения Республиканской Клинической больницы им. акад. Мир-Касимова за 10 лет // Актуальные проблемы офтальмологии: тез. докл. науч. конф. АзНИИ офтальмологии, посвящ. 60-летию Великой Октябрьской социалистической революции (октябрь, 1977 г.). – Баку, 1977. – Ч. 1. – С. 190-192. – Совместно с У.Н.Самедовой, Е.Н.Абагян.

74. Использование показаний функционального состояния организма для изучения влияния факторов окружающей среды на здоровье населения // Всесоюз. совещ. по гигиене окруж. среды и гигиены труда. – М., 1977. – Ч. 1. – С.129-135. – Совместно с А.И.Бокиной.

75. Йод как промышленный яд // Гигиена и санитария. -1977. – №12. – С.90-92. – Совместно с А.В. Рощиным и А.В.Бегищевым.

76. К вопросу изучения некоторых ферментов в злокачественных меланомах сосудистой оболочки // Актуальные проблемы офтальмологии: тез. докл. науч. конф. АзНИИ офтальмологии, посвящ. 60-летию Великой Октябрьской социалистической революции (октябрь,

1977 г.). – Баку, 1977. – Ч. 1. – С.145-148. – Совместно с П.С.Мелик-Аслановой, Т.М.Мамедовой, С.А.Бадаловым, С.И. Ибрагимовой.

77. Морфологические изменения внутренних органов экспериментальных животных, находившихся в условиях шинного завода // Актуальные проблемы офтальмологии: тез. докл. науч. конф. АзНИИ офтальмологии, посвящ. 60-летию Великой Октябрьской социалистической революции (октябрь, 1977 г., г. Баку). – Баку, 1977. – Ч. 1. – С. 12-15.

78. Морфологические исследования некоторых органов экспериментальных животных (кроликов), находившихся в условиях повышенной концентрации йода // Докл. АН Азерб.ССР. – 1977. – Т. 33. – № 1. – С. 52-58 – Рез.: азерб., англ. – Библиогр.: 14 назв. – Совместно с П.С.Мелик-Аслановой.

79. Некоторые показатели адаптационных сдвигов организма при повторных острых интоксикациях бензолом // Азерб. мед.журн. – 1977. – № 4. – С. 46-50. – Рез.: азерб. – Совместно с Н.Б.Шульпиной и Б.А.Шехтманым.

80. Офтальмологическая помощь населению Республиканской клинической больницей им. акад. Мир-Касимова за 10 лет // Актуальные проблемы офтальмологии: тез. докл. науч. конф. АзНИИ офтальмологии, посвящ. 60-летию Великой Октябрьской социалистической революции (октябрь, 1977 г., г. Баку). – Баку, 1977. – Совместно с У.Н.Самедовой, Е.И.Абагян.

81. Причины энуклиации по материалам Республиканской клинической больницы им. акад. Мир-Касимова // Матер. науч.-практ. конф., посвящ. 15-летию Республиканской клинической больницы. – Баку, 1977. – Совместно с У.Н.Самедовой, Х.А.Раджабли, Е.И.Абагян.

82. Профессиональные заболевания в условиях химического производства и мера их профилактики // Материалы VII пленума Всесоюзного научного общества офтальмологов. – Баку, 1977. – С. 35-40.

83. Распространение глаукомы в различных климатогеографических зонах Азербайджанской ССР // Матер. выезд. науч.-практ. сессии в Геокчае, посвящ. 60-летию Великой Октябрьской социалистической революции (октябрь, 1977 г., г. Баку). – Баку, 1977. – С. 49-51. – Совместно с У.Н.Самедовой, Р.Х.Салимовой, Р.З.Мовлазаде.

84. Реографические исследования при проникающих ранениях области цилиарного тела // Актуальные проблемы офтальмологии: тез. докл. науч. конф. АзНИИ офтальмологии, посвящ. 60-летию Великой Октябрьской социалистической революции (октябрь, 1977 г.). – Баку, 1977. – Ч. 1. – С. 18-20.

85. Современные методы лечения вирусных заболеваний глаз // Матер. науч.-практ. конф., посвящ. 15-летию Респ. клинич. больницы. – Баку, 1977. – С. 26-29. – Совместно с У.Н.Самедовой, Е.И.Абагян.

86. Сравнительная оценка хирургических методов обработки проникающих ран области цилиарного тела // Актуальные проблемы офтальмологии: тез. докл. науч. конф. АзНИИ офтальмологии, посвящ. 60-летию Великой Октябрьской социалистической революции (октябрь, 1977 г., г. Баку). – Баку, 1977. – Ч. 2. – С. 258-260.

87. Фагоцитарная активность лейкоцитов при хроническом действии бензола // Учен. зап. Азерб. мед. ин-та. – Баку, 1977. – Т. 41. – С.73-78.

88. Эозинофилобазофильная диссоциация-показатель опасных для организма сдвигов при хроническом действии производственных факторов // Учен. зап. Азерб. мед.ин-та. – Баку, 1977. – Т. 41. – С. 45-49. – Совместно с Б.А. Шехтманом.

1978

89. Гистохимическая характеристика активности некоторых ферментов в злокачественных меланомах сосудистой оболочки // Респ. сб. науч. тр.: Актуальные вопросы офтальмологии. – М., 1978. – С. 19-21. – Совместно с П.С.Мелик-Аслановой.

90. Глаукома и ее признаки // Бакинский рабочий. – 1978. – 23 декабря.

91. Дифференциальная диагностика вирусных конъюнктивита и конънктивитов профессиональной этилогии // Тез. докл. 5-го Всесоюз. съезда офтальмологов. – М., 1979. – Т. 4. – С.91-93.

92. Изменения некоторых гуморальных факторов естественного иммунитета при действии бензола // Матер. конф. АМИ им. Н.Нариманова по итогам науч.-исслед. работ, вып. в центр. науч. – исслед. лаб. – Баку, 1978. – С. 203-208.

93. Криоэкстракция при различных видах катаракт // Азерб. мед. журн. – 1978. – № 4. – С. 15-17. – Рез. азерб. – Совместно с У.Н.Самедовой, Р.А.Раджабли, Е.И.Абагян, М.Ф.Ниязовой.

94. Организация профилактики офтальмопатологии на йодовом заводе // Тез. докл. I съезда офтальмологов Средней Азии и Казахстана. – Ашхабад, 1978. – Т. 1. – С. 29-32.

95. Основные организационные формы профилактики патологии органа зрения в шинном производстве // Тез. докл. 6-го съезда офтальмологов УССР. – Одесса, 1978. – С. 30.

96. Офтальмопатология в химическом производстве // Вестник офтальмологии. – 1978. – № 1. – С. 43-46. – Рез.: англ. – Библиогр.: 10 назв.

97. Профессиональные заболевания органа зрения, вызываемые йодом и их профилактика // Гигиена труда и проф. заболеваний. – 1978. – № 4. – С. 16-20.

98. Фагоцитарная активность лейкоцитов при хроническом действии колеблющихся концентрации бензола // Матер. конф. Азерб. мед. ин-та по итогам науч.-исслед. работ, выполненных в Центр. науч.-исслед. лаборатории. – Баку, 1978. – С. 203-208.

1979

99. Гистохимическая характеристика активности некоторых ферментов в злокачественных меланомах сосудистой оболочки // Офтальмологический журнал. – 1979. – № 2. – С. 107-109. – Совместно с П.С.Мелик-Аслановой, С.А.Бадаловым.

100. Деонтология в практической офтальмологии // Матер. науч.-прак. конф. АзИУВ, посвящ. актуальным вопр. мед. этики и деонтологии. – Баку, 1979. – С.35-37. – Совместно с У.Н.Самедовым, М.М.Мамедовым, Х.А.Раджабли.

101. Деятельность глазных болезней ГИУВ им. А.Алиева и глазного отделения республиканской клинической больницы им. акад. Мир-Касимова за 10 лет // Актуальные проблемы офтальмологии. – Баку, 1977. – Т.1. – С. 190-192. – Совместно с У.Н.Самедовой

102. Дифференциальная диагностика вирусных конъюнктивитов и конъюнктивитов профессиональной этиологии // V Всесоюзный съезд офтальмологов: тез. докл. (25-29 сентября 1979 г., г. Ташкент). Т. 4: Иммунологические и аллергические реакции в патологии органа зрения вирусных заболеваний глаз: работы зарубежных гостей съезда. – М., 1979. – С. 91-93.

103. Некоторые вопросы нравственного воспитания врача // V Всесоюзный съезд офтальмологов: тез. докл. (Ташкент, 25-29 сент. 1979 г.). Т. I.: Организация офтальмологической помощи населению Миопия. – М., 1979. – С. 19-23.

104. Привычный вывих глазного яблока // Азерб. мед. журн. – 1979. – № 6. – С. 58-60. – Рез. азерб. – Совместно с Р.Раджабли.

105. Ультраструктурное строение сетчатой оболочки глаза человека // Азерб. мед. журн. – 1979. – № 3. – С. 3-9. – Совместно с П.С.Мелик-Аслановой, С.А.Бадаловым.

106. Фаригоконъюнктивальная лихорадка у ребенка // Матер. науч.-практ.конф.по актуальным вопр. детской уронефрологии, посвящ. междунар. году ребенка. – Баку, 1979. – С. 8-12.

107. Электронно-микроскопические исследования сетчатой оболочки глаза человека // Азерб. мед. журн.- 1979. – Совместно с П.С.Мелик-Аслановой, С.А.Бадаловым.

1980

108. Антимикробные действия новых химических веществ, синтезированных в АПИ им. Ленина // Материалы 5-го сьезда эпидемиологии, микробиологии и паразитологии Аз-на. – Баку, 1980 – С. 155-156. – Совместно с Р.А.Байрамовой.

109. Герпетические кератиты в нашей практике // Матер. выезд. сессии в г. Кировабаде, посвящ. 100-летию со дня рожд. В.И.Ленина и 60-летию установления Советской власти в Азербайджане. – Баку, 1980. – С. 140-143. – Совместно с Х.А.Раджабли.

110. Йод и его влияние на темновую адаптацию глаз // Матер. Всесоюз. симпоз. “Адаптивные функции головного мозга” (20-22 октября 1980 г.). – Баку, 1980. – С. 13-14.

111. Конъюнктивиты токсической этиологии // Матер. выезд. сессии в г.Кировабаде, посвящ. 100-летию со дня рожд. В.И.Ленина и 60-летию установления Советской власти в Азербайджане. – Баку, 1980. – С. 52- 53.

112. Криоэкстракция миопических катаракт // Матер. выезд. сессии в г. Кировабаде, посвящ. 100-летию со дня рожд. В.И.Ленина и 60-летию установления Советской власти в Азербайджане. – Баку, 1980. – С. 155-157. – Совместно с У.Н.Самедовой, Х.А.Раджабли, Н.М.Гаджиевой.

113. Лейкоцитарная реакция как достаточно информативный жест при действии малой интенсивности производственных вредностей независимо от характера // Науч. тр. АМИ им. Н.Нариманова. Сер. мед.-биол. проблем. – 1980. – Т.1. – С. 81-85. – Совместно с Б.А.Шехтманым.

114. О моральном облике врача // Вестник офтальмологии. – 1980. – № 5. – С. 3-7.

115. О состоянии функции слезоотведения у работников Бакинского завода бытовых кондиционеров // Матер. выезд. сессии в г. Кировабаде, посвящ. 100-летию со дня рожд. В.И.Ленина и 60-летию установления Советской власти в Азербайджане. – Баку, 1980.

– С. 150-152. – Совместно с М.Ю.Султановым, С.А.Талышской, М.С.Тагизаде.

116. Состояние здоровья рабочих в цехах группы I Сумгаитского “Синтезкаучук” по данным периодического медосмотра // Диагностика и лечение заболеваний внутренних органов: тез. докл. 1-го съезда терапевтов Азербайджана. – Баку, 1980. – Т. 2. – С. 5-6.

117. Тонометр для тонометрии по Маклакову при проведении массовых исследований // Матер. выезд. сессии в г. Кировабаде, посвящ. 100-летию со дня рожд. В.И.Ленина и 60-летию установления Советской власти в Азербайджане. – Баку, 1980. – С.146-147. – Совместно с С.А.Талышской, М.Ю.Султановым, М.С.Тагизаде.

118. Фаринго-конъюнктивальная лихорадка у ребенка // Матер. науч.-прак. конф. по актуальным вопр. детской уронефрологии, посвящ. междунар. году ребенка. г. Баку. – Баку, 1980.

1981

119. К оценке функции слезоотведения // Азерб. мед. журн. – 1981. – № 2. – С. 17-20. – Рез.: азерб., англ. – Библиогр.: 5 назв. – Совместно с Н.С.Тагизаде.

120. Консервативные и комбинированные способы лечения дакриоциститов и непроходимости слезноносового протока // Азерб. мед. журн. – 1981. – № 1. – С. 79-85. – Библиогр.: 75 назв. – Совместно с М.Ю.Султановым, Н.С.Тагизаде.

121. Криоэкстракция диабетических катаракт // Азерб. мед. журн. – 1981. – № 5. – С. 44-47. – Рез.: азерб., англ. – Библиогр.: 2 назв. – Совместно с Х.А.Раджабли, Н.М.Гаджиевой.

122. Методика применения ручного трепана при щадящей технике дакриоцисториностомии // Азерб. мед. журн. – 1981. – № 3. – С. 67-70. – Библиогр.: 15 назв. – Совместно с М.Ю.Султановым, С.А.Талышской.

123. О месте зондирования в диагностике и лечении заболеваний слезоотводящих путей у взрослых // Азерб. мед. журн. – 1981. – № 3. – С. 7-10. – Рез.: азерб., англ. – Библиогр.: 23 назв. – Совместно с М.Ю.Султановым, Н.С.Тагизаде.

124. О моральном облике советского врача // Матер. науч. – прак. конф. "XXVI съезд КПСС и соверш. пропаганды мед. знаний". – Баку, 1981. – С. 3.

125. О целесообразности использования полиметилметакрилата для площадки тонометра Маклакова // Азерб. мед. журн. – 1981. – № 1. – С. 40-43. – Рез.; азерб., англ. – Библиогр.: 7 назв. – Совместно с М.Ю. Султановым, С.А.Талышской.

126. Об адаптационной кайме зрачка // Изв. АН Аз.ССР. Сер. биол. наук. – 1981. – № 4. – С. 119-120. – Рез.: азерб. – Совместно с Ч.С.Вельховер.

127. Острые конъюнктивиты // Бакинский рабочий. – 1981. – 13 января.

128. Полиметилметакрилатовый аппланационный тонометр для проведения массовых исследований // Новое в диагностике глазных болезней: сб. тр. АзНИИ глазных болезней. – Баку, 1981. – Т. 10. – С. 57-61. – Совместно с С.А.Талышской, М. Ю. Султановым.

129,130. Слезоотведение у человека // Изв. АН Аз.ССР. Сер. биол. наук. – 1981. – № 6. – С. 74-79. – Рез.: азерб. – Библиогр.: 2 назв. – Совместно с М.Ю.Султановым.

1982

131. Беду можно предотвратить!: о некоторых наследственных заболеваниях глаз // Бакинский рабочий. – 1982. – 13 июня.

132. Влияние фонофореза ряда сосудорасширяющих средств на кровенаполнение сосудов увеального тракта при хориоретинальной дистрофии // Азерб. мед. журн. – 1982. – № 4. – С.7-10. – Рез.: азерб., англ. – Библиогр.: 19 назв.- Совместно с Г.М.Несруллаевой. Э.А.Абдуллаевой.

133. К вопросу дифференциальной диагностики мезодермальных дистрофий радужной оболочки // Изв. АН Азерб.ССР. Сер. биол. наук. – 1982. – № 6. – С. 117-121. – Рез.: азерб. – Совместно с Н.Б.Шульпиной, Г.В.Грачевой.

134. Набор зондов для диагностики и лечения заболеваний слезоотводящих путей // Азерб. мед. журн. –1982. – № 6. – С. 72-74. – Совместио с М Ю.Султановым, Н.С.Тагизаде.

135. О частоте лечения и профилактике глаз у работников Бакинского завода бытовых кондиционеров // Тез. докл. науч.-прак. конф., посвящ. мед. обслуживанию и охране труда рабочих пром. пред. Наримановского р-на г. Баку. – Баку, 1982. – Совместно с С.А.Талышской.

136. Об эффективности операции активации нижнего слезного канальца // Азерб. мед. журн. – 1982. – № 6. – С. 20-22. – Библиогр.: 17 назв. – Рез.: азерб., англ.яз. – Совместно с Н.С.Тагизаде.

137. Профессиональные конъюнктивиты, вызванные парами стирола // Вестник офтальмологии. – 1982. – № 6. – С. 71-73. – Рез.: англ. – Библиогр.: 7 назв. – Совместно с М.Ю.Султановым.

138. Роль состояния стекловидного тела при миомии для задержки развития диабетической ретинопатии // Азерб. мед. журн. – 1982. – № 8. – С. 7-9. – Рез.: азерб., англ. – Совместно с Р.В.Гаджиевым.

139. Состояние слезоотводящих путей при хроническом воздействии на организм паров стирола // Офтальмологический журнал. – 1982. – № 2. – С. 92-93. – Совместно с М.Ю.Султановым, С.А.Талышской, Н.С.Тагизаде.

140. Сравнительная оценка пригодности некоторых синтетических материалов для площадки тонометра Маклакова // Офтальмологический журнал. – 1982. – № 5. – С. 295-297. – Совместно с М.Ю.Султановым, С.А.Талышской, Н.С.Тагизаде.

141. Ультраструктурная характеристика и активность некоторых ферментов группы фосфогидролаз в клетках злокачественной мелономы сосудистого трактата // Докл. АН Аз.ССР. – 1982. – № 4. – С. 58-65. – Рез.: азерб., англ. – Библиогр.: 6 назв. – Совместно с П.С.Мелик-Аслановой, С.П.Бадаловым, С.М.Магомедовой.

142. Эхоофтальмоскопия при внутриполостных глазных операциях // Матер. выезд. науч.-практ. конф. в г. Степанакерте (январь, 1982 г.).- Баку, 1982. – С. 12-13. – Совместно с Х.Раджабли, Р.Гаджиевым.

1983

143. Дислокация слезной точки: патология или варианты нормы // Матер. IV конф. молодых физиологов Закавказья (21-25 октября 1983 г.). – Телави, 1983. – С. 81-83. – Совместно с М.Ю.Султановым, Н.С.Тагизаде.

144. Клинико-физиологическая характеристика состояния органа зрения у лиц, работающих в условиях воздействия различных химических факторов // Матер. XIV съезда Всесоюзн. физиол. об-ва им. И.П.Павлова. (Баку, 1983 г.). – Л., 1983. – Т. I. – С.33.

145. Лечение профессионального конъюнктивита // Азерб. мед. журн. – 1983. – № 1. – С. 3-6. – Рез: азерб., англ. – Библиогр.: 18 назв. – Совместно с М.Ю.Султановым, С.А.Талышской.

146. О зависимости показателей цветной слезно-носовой пробы от пола, возраста и профессиональных вредностей // Вестник офтальмологии. – 1983. – № 3. – С. 62-64. – Совместно с М.Ю. Султановым, Н.С.Тагизаде.

147. О содержании компонентов антиоксидантной системы в тканях глаза // Азерб. мед. журн. – 1983. – № 6. – С.62-64. – Рез.: азерб. – Библиогр.: 5 назв. – Совместно с Р.В.Гаджиевым, Б.Ф. Керимовым.

148. О структуре заболеваний глаз у работников Бакинского завода бытовых кондиционеров по данным обращаемости за 1979-1981 гг. // Азерб. мед. журн. – 1983. – № 2. – С. 3-5. – Рез. азерб. англ, – Библиогр.: 5 назв. – Совместно с С.А.Талышской, Т.А.Мирзоевым, М.Ю.Султановым.

149. Повреждения глаз у работников Бакинского завода бытовых кондиционеров // Азерб. мед. журн. – 1983. – № 12. – С. 52-53. – Рез.: азерб. – Библиогр.: 11 назв. – Совместно с М.Ю.Султановым, С.А.Талышской.

150. Случай врожденной наружной фистулы слезного мешка // Вестник офтальмологии. – 1983. – № 6. – С. 72. – Совместно с М.Ю.Султановым, Н.С.Тагизаде.

151. Содержание компонентов антиоксидантной системы в тканях глаза // Азерб. мед. журн. – 1983. – № 6. – С. 62-64. – Библиогр.: 4 назв. – Рез.: азерб., англ.яз. – Совместно с Р.В.Гаджиевым и Б.Ф.Керимовым.

152. Состояние органа зрения механизаторов сельского хозяйства, контактирующих с пестицидами // Вестник офтальмологии. – 1983. – № 6. – С. 62-64. – Библиогр.: 6 назв.

153. Язвы и эрозии желудка у больных с сердечной патологией // Азерб. мед. журн. – 1983. – № 8. – С. 28-31. – Совместно с М.Б. Султановой и др.

1984

154. Polimetilmetakrilat elastotonometr // Azərbaycan tibb jurnalı. – 1984. – № 4. – С. 56-59. – Xülasə: rus. – Ədəbiyyat: 6 adda. – M.Y.Sultanov, S.A.Talışskaya ilə birlikdə.

155. Анатомия слезной точки и вертикальной части слезного канальца // Архив анатомии, гистологии и эмбриологии. – 1984. – № 9. – С. 74-79. – Рез.: англ. – Библиогр.: 12 назв. – Совместно с М.Ю.Султановым, Н.С.Тагизаде.

156. Глазные проявления при хроническом воздействии на организм малых концентраций паров стирола // Азерб. мед. журн. – 1984. – № 11. – С.27-32. – Рез.: азерб., англ. – Библиогр.: 5 назв. – Совместно с М.Ю.Султановым.

157. К технике операции активации нижнего слезного канальца по М.Ю.Султанову // Вестник офтальмологии. – 1984. – №1. – С. 42-44. – Совместно с Н.С.Тагизаде.

158. Клинические особенности и лечение хронической иридоцилиарной дистрофии // Докл.АН АзССР. – 1984. – № 3. – С.74-80. – Рез.: азерб., англ. – Совместно с Н.Б.Шульпиной, Г.В.Грачевой.

159. Об эффективности операции активизации нижнего слезного канальца по М.Ю.Султанову // Вестник офтальмологии. – 1984. – № 4. – С. 42-48. – Совместно с Н.С.Тагизаде.

160. Обучение и воспитание кадров офтальмологов // Вестник офтальмологии. – 1984. – № 5. – С. 3-7. – Совместно с Н.Б.Шульпиной, В.В.Шмелевой.

161. Особенности профосмотра глаз и медицинской реабилитации рабочих химического производства // Тез. докл. 7-го съезда офтальмологов Укр.ССР. – Одесса, 1984. – С. 216-218. – Совместно с З.М.Скрипниченко.

162. Понижение чувствительности роговицы, вызванное парами стирола и тетрахлорэтилена // Вестник офтальмологии. – 1984. – № 2. – С. 37-40. – Рез.: англ. – Библиогр.: 39 назв. – Совместно с М.Ю.Султановым, С.А.Талышской.

163. Случай упорного дакриоканаликулита с инородным телом в просвете канальца // Офтальмологический журнал. – 1984. – № 7. – С. 445. – Совместно с М.Ю.Султановым, Н.С.Тагизаде.

164. Современные представления о табачной амблиопии // Вестник офтальмологии. – 1984. – № 1. – С. 48-50. – Совместно с А.П.Нестеровым.

165. Состояние слезоотводящих путей при хроническом воздействии на организм паров тетрахлорэтилена // Азерб. мед. журн. – 1984. – № 12. – С. 11-13. – Рез.: азерб. англ.- Библиогр.: 12 назв. – Совместно с Н.С.Тагизаде, М.Ю.Султановым.

166. Ученый – производству // Здоровье. – 1984. – № 3. – С. 10-11.

167. Эластометр из полиметилметакрилата // Азерб. мед. журн. -1984. – № 4. – С.59. – Совместно с М.Ю.Султановым, С.А.Талышской.

1985

168. Способ хирургического лечения отрезии слезной точки : А.с. II 94413. – 3630690; Заявл. 6.07.83. – Совместно с М.Ю.Султановым, Н.С.Тагизаде.

169. Вирусные болезни органа зрения // Терапевт. офтальмология. – 1985. – С. 96-127. – Совместно с Н.Б.Шульпиной.

170. Влияние паров тетрахлорэтилена на возникновение профессионального коньюктива // Азерб. мед. журн. – № 4. – С. 3-6.

171. Гиперсекреция внутриглазной жидкости, вызванная парами стирола // Вестник офтальмологии. – 1985. – № 2. – С. 60-62. – Рез.: англ. – Библиогр.: 8 назв. – Совместно с М.Ю.Султановым, С.А.Талышской.

172. Глазной душ для промывания конъюнктивальной полости при химических ожогах // Офтальмо-

логический журн. – 1985. – № 1. – С. 56-57. – Совместно с М.Ю.Султановым, Т.А.Мирзоевым.

173. Глазные проявления при хроническом воздействии на организм малых концентраций паров стирола // Азерб. мед. журн. – 1985. – № 11. – С. 27-32. – Библиогр.: 5 назв. – Рез.: азерб., англ.яз.- Совместно с М.Ю.Султановым.

174. Диагностическое значение неоваскуляризации роговицы при сахарном диабете // Тез. докл. 6-го Всесоюзн. съезда офтальмологов. – М., 1985. – Т. 6. – С. 38-40. – Совместно с Г.М.Насруллаевой, Т.С.Агаевой.

175. Заболевание органа зрения при эндокринной патологии // Терапевт. офтальмология. – М., 1985. – С. 510-546. – Совместно с Н.Б.Шульпиной, Л.И.Нудьга.

176. Клинико-лабораторные критерии диагностики токсоплазмоза глаз на современном этапе // Эффективные методы диагностики и лечения при тяжелой патологии органа зрения. – Одесса, 1985. – С. 300-332. – Совместно с Н.Б.Шульпиной, В.И.Боришполец.

177. Клинические формы диагностики и лечение иридоцилиарных дистрофий // Терапевт. офтальмология. – 1985. – С. 304-322. – Совместно с Н.С.Гонтуар, Г.В.Грачевой.

178. Методика проведения и оценка результатов слезовысасывающей пробы // Воен. мед. журн. – 1985. – № 12. – С. 45-46. – Совместно с М.Ю.Султановым, Н.С.Тагизаде.

179. Методика проведения и показатели цветной слезовысасывающей пробы в норме и при различных формах патологии слезоотводящих путей // Офтальмологический журнал. – 1985. – № 6. – С. 370-372. – Совместно с М.Ю.Султановым, Н.С.Тагизаде.

180. Нарушения цветоощущения, вызванные пестицидами // Изв. АН АзССР. Сер. биол. наук. – 1985. – № 2. – С. 3-5. – Библиогр.: 10 назв. – Совместно с М.Ю.Султановым, Т.А.Мирзоевым.

181. О возможной роли антиоксидантной системы стекловидного тела в задержке развития диабетической ретинопатии // Офтальмологический журнал. – 1985. – № 3. – С. 142-145 – Рез.: англ. – Библиогр.: 17 назв. – Совместно с Р.В.Гаджиевым, М.Ю.Султановым.

182. О состоянии слезоотводящих путей у лиц, контактирующих с пестицидами // Изв. АН Азерб. ССР. Сер. биол. наук. – 1985. – № 2. – С. 65-69. – Совместно с М.Ю.Султановым, И.С.Тагизаде.

183. Об эффективиости некоторых методик активного выявления лиц, подозрительных на глаукому // Вестник офтальмологии. – 1985. – № 2. – С. 70-73. – Рез.: англ. – Библиогр.: 19 назв. – Совместно с С.А.Талышской, М.К.Султановым.

184. Понижение остроты цветоощущения, вызванное парами стирола и тетрахлорэтилена / Гигиена

труда и проф. заболевания. – 1985. – № 2. – С. 11-13. – Рез.: англ. – Библиогр.: 9 назв. – Совместно с М.Ю.Султановым, Т.А.Мирзоевым.

185. Профессиональные повреждения органа зрения // Тез. докл. 6-го Всесоюз. съезда офтальмологов. – М., 1985. – Т.4. – С.11-13.

186. Слезовысасывающая проба, методика ее проведения и показатели в норме // Воен. мед. журн. – 1985. – № 12. – С. 45-46. – Совместно с М.Ю.Султановым, И.С.Тагизаде.

187. Содержание селена и активность глутатионпероксидазных ферментов в тканях глаза человека при диабете // Вестник офтальмологии. – 1985. – № 3. – С. 35-38. – Рез.: англ. – Библиогр.: 17 назв. – Совместно с М.Ю.Султановым, Р.В.Гаджиевым, Г.М.Гусейновым, Э.Ю.Юсифовым.

188. Состояние гидродинамики глаза при хроническом воздействии на организм малых концентраций паров стирола // Тез. докл. 6-го Всесоюз. съезда офтальмологов. – М., 1985. – Т. 5. – С. 64-65. – Совместно с С.А.Талышской.

189. Состояние некоторых функций органа зрения при хроническом воздействии на организм паров стирола и тетрахлорэтилена // Тез. докл. 6-го Всесоюз. съезда офтальмологов. – М., 1985. – Т. 5. – С. 62-64. – Совместно с Т.А.Мирзоевым.

190. Состояние поля зрения при хроническом воздействии на организм паров стирола и тетрахлорэтилена // Азерб. мед. журн. – 1985. – № 3. – С. 6. – Рез.: азерб., англ. – Библиогр.: 14 назв. – Совместно с М.Ю.Султановым, С.А.Талышской, Т.А.Мирзоевым.

1986

191. Orqanizmə tetraxloretilen buxarının xroniki təsiri zamanı gözdə hidrodinamikanın vəziyyəti // Azərbaycan tibb jurnalı. – 1986. – № 6. – S. 45-46. – Xülasə: rus, ing. – Ədəbiyyat: 10 adda. – S.A.Talışskaya ilə birlikdə.

192. К клиническому действию карватона // Азерб. мед. журн. – 1986. – № 5. – С. 68-71.

193. О бактерицидном действии эфирного масла корицы // Азерб. мед. журн. – 1986. – № 1. – С. 53-56.

194. Профессиональный конъюктивит, вызванный парами тетрахлорэтилена // Азерб. мед. журн. – 1986. – № 6. – С. 26-28. – Совместно с С.А.Талышской, Т.А.Мирзоевым.

195. Расширение ретинальных сосудов, вызванное парами стирола и тетрахлорэтилена // Вестник офтальмологии. – 1986. – № 6. – С. 40-42. – Библиогр.: 17 назв. – Рез.: англ. яз. – Совместно с М.Ю.Султановым, С.А.Талышской и Н.С.Тагизаде.

196. Слезная точка: анатомо-физиологические параллели // Офтальмологический журнал. – 1986. – № 5. – С. 304-306. – Библиогр.: 5 назв. – Рез.: англ. яз. – Совместно с М.Ю.Султановым, Н.С.Тагизаде.

197. Состояние адаптации к темноте у работников различных подразделений Бакинского завода быто-

вых кондиционеров (БЗБК) // Азерб. мед. журн. – 1986. – № 3. – С. 11-14. – Рез.: азерб., англ. – Библиогр.: 10 назв. – Совместно с М.Ю.Султановым, Т.А.Мирзоевым.

198. Состояние гидродинамики в глазу при хроническом воздействии тетрахлорэтилена // Азерб. мед. журн. – 1986. – №6. – С. 45-48. – Совместно с М.Ю.Султановым, С.А.Талышской.

199. Способ формирования слезной точки при ее атрезии // Вестник офталмологии. – 1986. – № 1. – С. 49-51. – Совместно с М.Ю.Султановым и Н.С.Тагизаде.

1987

200. Stirol və tetraxloretilen buxarının təsirindən gözdə hemodinamikanın güclənməsi // Azərbaycan tibb jurnalı. – 1987. – № 4. – S. 31-33. – Xülasə: rus, ingl. – Ədəbiyyat: 12 adda. – M.Y.Sultanov, S.A.Talışskaya, T.Ə.Mirzəyev ilə birlikdə.

201. Офтальмодинамометрические показатели у лиц хронически контактирующих с парами стирола и тетрахлорэтилена // Азерб. мед. журн. – 1987. – № 8. – С. 12-15. – Совместно с М.Ю.Султановым, С.А.Талышской.

202. Случай упорного дакриоканаликулита с инородным телом в просвете канала // Офтальмологический журнал. – 1987. – №7. – С.445. – Совместно с М.Ю.Султановым, Н.С.Тагизаде.

203. Усиление гидродинамики в глазу, вызванное парами стирола и тетрахлорэтилена // Азерб. мед. журн. – 1987. – № 4. – Совместно с М.Ю.Султановым, С.А.Талышской, Т.А.Мирзоевым.

1998

204. Stirol və tetraxloretilen buxarları ilə xroniki təmasda olan şəxslərin oftalmodinametrik göstəriciləri // Сборник научных трудов академика З.А.Алиевой (с сокращениями). – Баку: Изд-во "Азербайджан", 1998. – С. 443-446.

DİSSERTANTLARA ELMİ RƏHBƏRLİK
НАУЧНОЕ РУКОВОДСТВО ДИССЕРТАНТАМИ

1986

205. Тагизаде Н.С. Патология и хирургическое лечение слезных точек и канальцев: 14.00.08. – М., 1986. – 21 с.

1988

206. Талышская С.А. Состояние органа зрения при хроническом воздействии на организм малых концентраций паров стирола и тетрахлорэтилена.: 14.00.08. – М., 1988. – 26 с.

AKADEMİK ZƏRİFƏ ƏLİYEVANIN HƏYATI, ELMİ-PEDAQOJİ VƏ İCTİMAİ FƏALİYYƏTİ HAQQINDA ƏDƏBİYYAT

ЛИТЕРАТУРА О ЖИЗНИ, НАУЧНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ И ОБЩЕСТВЕННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АКАДЕМИКА ЗАРИФЫ АЛИЕВОЙ

1977

207. Алиева З.К., **Молла-заде** и др. Клинические особенности переходящих нарушений мозгового кровообращения // Матер. выезд.науч.-практ. сессии в Геокчае, посвящ. 60-летию Великого Октября. – Баку, 1977. – С. 17-19.

208. Алиева З.М. Гидродинамические исследования при проникающих ранениях области цилиарного тела // Актуальные проблемы офтальмологии. – Баку, 1977. – Т.1. – С. 15-17.

209. Алиева З.М., Исмаил-Заде Ш.И. и др. Гидродинамические и гемодинамические показатели при контузиях глазного яблока // Актуальные проблемы офтальмологии. – Баку, 1977. – Т.1. – С. 77-79.

210. Алиева З.М. Морфологические исследования после микрохирургической обработки ран, сопровождающихся выпадением цилиарного тела // Тез. докл. 5-го Всесоюз.съезда офтальмологов. – М., 1978. – Т. 5. – С. 26-28.

211. Алиева З.М. Исходы проникающих ранений в зоне проекции цилиарного тела // Актуальные проблемы офтальмологии. – Баку, 1978. – Т.8. – С. 49-52.

212. Алиева З.К., Муталимова А.Б. Особенности белковых фракций сыворотки крови у больных с инфарктами мозга в среднем и пожилом возрасте и вопросы психоневрологии. – Баку, 1977. – Вып 7. – С. 315-318.

1980

213. Əliyeva Zərifə Əziz qızı // ASE. – Bakı, 1980. – C. 4. – S. 179-180.

214. Добромыслов А.Н. Рец. на кн.: Алиева З. Профессиональная патология глаз в шинном производстве. – Баку: Азернешр, 1980. – 128 с. // Офтальмологический журнал. – 1981. – № 6. – С. 384.

1981

215. Nəcəfova S. Həyat böyük yoldur // Azərbaycan qadını. – 1981. – № 10. – S. 5-7.

1982

216. Azərbaycan aliminə mükafat: prof. Z.Ə.Əliyeva akademik Averbax adına mükafat almışdır // Bakı. – 1982. – 27 yanvar.

217. Nesterov A. Tibb Elmləri Akademiyasınm mükafatı Azərbaycan aliminə verilmişdir: Prof. Z.Ə.Əliyevaya akademik Averbax adına mükafat verilməsi haqqında // Elm və həyat. – 1982. – № 5. – S. 8-9.

218. Академическая премия азербайджанскому ученому: (диплом лауреата премии имени акад. М.И.Авербаха вручен профес. Зарифе Азиз гызы Алиевой за научные исследования профилактики патологии органов зрения в химических производствах) // Баку. – 1982. – 15 апреля. – Совместно с А.Нестеровым.

219. Всесоюзная премия – бакинскому ученому: проф. З.А.Алиева удостоена премии им. академика М.И.Авербаха за лучшую работу по глазным болезням // Баку. – 1982. – 27 января; – Бакинский рабочий. – 1982. – 15 января.

220. Нестеров А. Академическая премия азербайджанскому ученоу: вручается диплом лауреата премии им. академика М.И.Авербаха проф. З.А.Алиевой // Бакинский рабочий. – 1982. – 15 апреля.

1983

221. Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasına seçkilər // Bakı. – 1983. – 2 iyul; Баку. – 1983. – 2 июля; Вышка. – 1983. – 2 июля.

Akademiyaya seçilənlər arasında Z.Ə.Əliyevanın adı var.

1984

222. Nəcəfova S. Həyat böyük yoldur // Azərbaycan qadını. – 1984. – № 10. – S. 5-7.

223. Полувековой путь Азербайджанского государственного института усовершествования врачей им. А.Алиева // Азерб. гос. институт усоверш. врачей им. А.Алиева (1935-1985 гг.). – Баку. – 1985. – С. 28-32.

1985

224. Алиева Зарифа Азизовна: некролог (1923-1985) // Азерб. мед. журн. – 1985. – № 4. – С. 79-80; Мед. газета. – 1985. – 17 апреля; Коммунист. – 1985. – 16 апреля.

1993

225. Görkəmli bir ömür yaşamışdı: Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 70 illiyi münasibətilə // Azərb. qadını. – 1993. – № 7. – S. 8-9.

226. Həsənəliyev N. Xatirələrdən silinməyən ömür: prof. Zərifə Əliyeva haqqında // İncəsənət. – 1993. – 8 iyun.

227. Cavadzadə M.M., Sultanov M. İnsan gözlərinin keşiyində: O, bütün həyatını bu nəcib işə həsr etmişdir // Xalq qəzeti. – 1993. – 9 iyun.

228. Джавадзаде М.М., Султанов М. Уходя, не погасила свет: к 70-летию со дня рождения профессора-офтальмолога Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 1993. – 15 июня.

1994

229. Quliyeva Z. Nəcib insan, istedadlı alim: Zərifə xanım Əliyevanı xatırlayarkən // Xalq qəzeti. – 1994. – 28 aprel.

230. Nəcəfova S. Kövrək bir xatirə: Zərifə Əliyeva haqqında // Azərbaycan. – 1994. – 27 aprel; Азербайджан. – 1994. – 30 апреля.

231. Джавадзаде М.М. Она всегда с нами: памяти акад. Зарифы Алиевой /Джавадзаде М.М., Султанов М., Джаруллазаде Ч. // Бакинский рабочий. – 1994. – 29 апреля.

1995

232. Nesterov A. Qonaqların ürək sözləri: akademik Zərifə Əliyeva haqqında xatirələr / Nesterov A. Brovkina A.B., Moşetova L. və b. // Azərbaycan. – 1995. – 29 aprel.

233. Hasilova X. Zərifə xanımı xatırlayarkən // Azərbaycan qadını. – 1995. – № 1. – S. 8-10.

234-235. Туси Ф. Зарифа ханум Алиева // Азербайджан. – 1995. – 29 апреля. – С.3.

1996

236. Görkəmli alimin xatirəsinə həsr edilmiş elmi sessiya: akademik Zərifə Əliyevanın xatirəsinə həsr olunmuş elmi sessiya haqqında // Azərbaycan. – 1996. – 29 aprel.

237. Gülcahan M. Nur paylayan həkim, şərəfli "kölgə", yaxşı rəfiqə, cəmiyyət xanımı // Panorama. – 1996. – 27 aprel.

238. Onu daha çox özünə görə tanıyırlar... // İki sahil. – 1996. – 4 may.

239. Pənah Ə. Yaşayırsan, Zərifə // Panorama. – 1996. – 27 aprel.

240. Академик Зарифа ханум Алиева / под общ. ред. акад. М.Джавадзаде. – Баку: Азербайджан, 1996. – 336 с.

241. Абдуллазаде Ф.Г. Зарифа ханум Алиева // Академик Зарифа ханум Алиева. – Баку: Азербайджан, 1996. – С. 9-17.

242. Азизбекова П.А. Талант любить людей // Академик Зарифа ханум Алиева. – Баку: Азербайджан, 1996. – С. 38-53.

243. Бровкина А.Ф. Пример благородства и душевной чистоты // Академик Зарифа ханум Алиева. – Баку: Азербайджан, 1996. – С.19.

244. Джавадзаде М.М. Ее жизнь наполнена любовью к людям: памяти акад. Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 1996. – 30 апреля.

245, 246. Джавадзаде М.Д. Жизнь и деятельность академика Зарифы ханум Алиевой // Академик Зарифа ханум Алиева. – Баку: Азербайджан, 1996. – С. 59-67.

247. Кулиева З.Т. Немеркнущая звезда науки // Академик Зарифа ханум Алиева. – Баку: Азербайджан, 1996. – С. 33-38.

248. Мелик-Асланова П.С. Нас связывала тридцатилетняя дружба // Академик Зарифа ханум Алиева. – Баку: Азербайджан, 1996. – С. 26-33.

249. Мошетова Л.К. Совершенно неординарная женщина // Академик Зарифа ханум Алиева. – Баку: Азербайджан, 1996. – С. 19-20.

250. Насруллаева Г.М. Преданный, незабываемый друг // Академик Зарифа ханум Алиева. – Баку: Азербайджан, 1996. – С. 21-26.

251. Нестеров А.П. Зарифа Азизовна образец поведения для своих коллег // Академик Зарифа ханум Алиева. – Баку: Азербайджан, 1996. – С. 17-19.

252. Салаев Э.Ю. Вступительное слово // Академик Зарифа ханум Алиева. – Баку: Азербайджан, 1996. – С. 57-58.

253. Султанов М.Ю. Основные результаты научно-исследовательской работы кафедры офтальмологии Института усовершенствования врачей по профессиональной патологии органа зрения // Академик Зарифа ханум Алиева. – Баку: Азербайджан, 1996. – С. 67-75.

254. Шульпина Н.Б. Ее богатство – это счастье ее народа // Академик Зарифа ханум Алиева. – Баку: Азербайджан, 1996. – С.20.

255. Шульпина Н.Б. Научное наследие академика З.А.Алиевой, диагностические корреляционные связи в иридологии // Академик Зарифа ханум Алиева. – Баку: Азербайджан, 1996. – С. 75-80.

1997

256. Mərmərdə əbədiləşmiş gözəl insan obrazı: Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin çıxışı // Azərbaycan. – 1997. – 22 aprel.

257. Насруллаева Г. След любви: памяти академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 1997. – 15 апреля.

258. Оруджева И. Свет судьбы: памяти академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 1997. – 26 апреля.

1998

259. Abdullazadə F. Heydər Əliyev. Siyasi portret // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 34-41.

260. Abdullazadə F. Heykəl olub daşda qayıtdı // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 265-285.

261. Abdullazadə F. Sənsiz günəşsiz qaldı günlər // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 16- 36.

262. Adıgözəlova-Polçayeva Q.Ə. Yaxşılıq, yaxşılıq, yalnız yaxşılıq // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 214-217.

263. Akademik Zərifə Əziz qızı Əliyevanın anadan olmasının 75 illiyinə həsr olunmuş elmi-praktık konfransın materialları. – Bakı: Elm, 1998. – 203 s.

264. Ana: mahnı / sözləri F.Qocanın, musiqisi S.Əliyevanındır // Zərifə xanın Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 243.

265. Azərbaycan Respublikası Prezidenti Heydər Əliyevin çıxışı // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 257-263.

Heydər Əliyevin Zərifə Əliyevanın heykəlinin açılışında çıxışı.

266. Dilbazi M. Unudulmaz Zərifə xanımın əziz xatirəsinə // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 14.

267. Dobromıslov A.N. Azərbaycanın gözəl qızı // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 81-83.

268. Dobromıslov O.R. Akademik Əliyeva və İnsan və Qadın taleyi haqqında // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 90-95.

269. Eldarov Ö. Elegiya: Zərifə Əliyevanın büstü haqqında // Yeni Azərbaycan. – 1998. – 4 oktyabr.

270. Elegiya: Zərifə Əliyevanın abidəsinin açılışı // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 244-257.

271. Əmiraslanov Ə. Təbabətin qayğıkeşi // Heydər Əliyevə səs verirəm. – Bakı, 1998. – S. 192.

Azərbaycan tibb elminin inkişafında Zərifə Əliyevanın xidmətlərindən bəhs olunur.

272. Əliyeva S., Fikrət Q. Sənsiz // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 5-7.

273. Əsədova A. O bu xalqın gözünün nurunu qoruyurdu: Zərifə Əliyeva-75 // Səs. – 1998. – 6 may.

274. Əzizbəyova P.Ə. Al, bu işığı sənə verirəm! // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 108-139.

275. Hamımız bir günəşin zərrəsiyik // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 8-9.

276. Hara baxıram, yerin görünür. Son mənzilə: Zərifə Əziz qızı Əliyevanın dəfn mərasimi // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 227-241.

277. Həsənzadə N. Əbədiyyət // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 15.

278. Hüseynzadə T.Q. Onda hər şey gözəl idi // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 194-195.

279. Xəzri N. Zərif ürəkli məğrur qadın // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 13.

280. İmaməliyev A.S. Cazibə // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 148-151.

281. İnsanov A. Nadir zəkalı alim // Oftalmologiyanın aktual problemi: akademik Zərifə Əliyevanın anadan

olmasının 75 illiyinə həsr edilmiş konfransın materialları. – Bakı: Təbib, 1998. – S. 5-7.

282. Quliyeva Z.T. Akademik Zərifə xanım Əliyevanın həyat və fəaliyyəti // Oftalmologiyanın aktual problemi: akademik Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 75 illiyinə həsr edilmiş konfransın materialları. – Bakı: Təbib, 1998. – S. 8-12.

283. Quliyeva Z.T. 40 ilin dostluğu... və bir günün yoxluğu // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 154-157.

284. Maqsudov F. Heydər Əliyev və Azərbaycan elmi // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 211-214.

285. Mirqasımov A.M. Zəriflik və böyük qüdrət // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 223.

286. Mirzəzadə R. Azərbaycanı dünyaya saydıran insan // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 311-320.

Zərifə Əliyevanın həyatı, elmi fəaliyyətindən bəhs olunur.

287. Nesterov A.R. Anılan dost Zərifə xanım Əliyeva / Nesterov A.R., Brovkina A.F. – Bakı, 1998. – S. 60-64.

288. Nəcəfov A.Y. Vicdan həkimi // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 208-211.

289. Nəsrullayeva Q.M. Ömrün gözəl illəri // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 198-201.

290. Nurdan yaranıb nura qovuşan insan // Şəfqət. – 1998. – 25 aprel.

291. Oftalmologiyanın aktual problemləri: akademik Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 75 illiyinə həsr edilmiş konfransın materialları. – Bakı, 1998. – 340 s.

292. Puskovskaya N.A. Aramızdan vaxtsız getdi // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 86-87.

293. Rəcəbli X.A. O, həmişə bizimlədir // Zərifə xanım Əliyeva.-Bakı, 1998. – S. 188-191.

294. Sadıqoğlu A. Ömürlərə nur bəxş edən insan: Zərifə Əliyeva-75 // İki sahil. – 1998. – 83 aprel.

295. Skripniçenko Z.M. Alim ömrü // Zərifə xanım Əliyeva – Bakı, 1998. – S. 52-57.

296. Sultanov M.Y. Ölməz qəlbin sadəliyi // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 204-205.

297. Şulpina N.B. Amalı, niyyəti saf olan insan // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 98-101.

298. Təhməzov R.F. İridodiaqnostika. – Bakı, 1998. – S. 4, 12, 13, 14.

299. Trutneva K.V. Alim, pedaqoq, insan // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 48-49.

300. Ürəklərdə yaşayan insan // Xalq qəzeti. – 1998. – 29 aprel; Azərbaycan. – 1998.- 29 aprel.

301. Vahabzadə B. Mərsiyə – rekviyem // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 11-12.

302. Vaynşteyn B.İ. Yanaşı yollar və yaxud portret cizgiləri // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 220-222.

303. 75 yaşın mübarək: Xatirə lövhəsi // İlham. – 1998. – 15 may.

304. Zərifə xanım Əliyeva / layihənin müəllifi və rəhbəri: Fatma Abdullazadə. – Ankara: "XXI" Yeni nəşrlər evi, 1998. – 265 s.

305. Zərifə xanım Əliyeva: ömür yolu // Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı, 1998. – S. 37-39.

306-307. Агаев Т. Блестящий ученый, исследователь, организатор: З.Алиева-75 // Элм. – 1998. – №11-12.

308. Джавадзаде М.Д. Научный вклад в медицину академика Зарифы Алиевой // Материалы научно-практической конференции, посвященной 75-летию со дня рождения академика Зарифы Азиз гызы Алиевой. – Баку, 1998. – С.3-6.

309. Зарифа ханум Алиева: книга-альбом. – Анкара: Изд-во "XXI", 1998. – 288 с.

310. Кулиева З.Т. Академик Зарифа Азизовна Алиева и развитие офтальмологии в Азербайджане // Элм. – 1998. – № 11-12. – апрель.

311. Кулиева З.Т., Насруллаева Г.М. Воспоминания о преданном друге // Академик Зарифа ханум Алиева: сб. науч. тр. – Баку, 1998. – С. 5-9.

312. Либман Е.С. Современные позиции социальной офтальмологии // Азерб. мед. журн. – 1998. – № 2. – С. 10-11.

313. Либман Е.С. Слово памяти о Зарифе Азизовне Алиевой // Элм. – 1998. – № 11-12. – апрель.

314. Нестеров А.П. Зарифа Азизовна – образец поведения для своих коллег // Академик Зарифа ханум Алиева: сб. науч. тр. – Баку, 1998. – С. 3-4.

315. Сборник научных трудов академика З.А.Алиевой (с сокращ.). – Баку: Азербайджан, 1998. – 456 с.

316. Человек, живущий в сердцах: о церемонии, посвященной открытию баральефа видного ученого офтальмолога Зарифы ханум Алиевой // Бакинский рабочий. – 1998. – 30 апреля.

1999

318. Akademik Zərifə xanım Əliyevanın xatirəsinə ehtiram // Xalq qəzeti. – 1999. – 30 aprel; Respublika. – 1999. – 29 aprel; Azərbaycan. – 1999. – 30 aprel.

319. Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin çıxışı // Azərbaycan. – 1999. – 16 aprel.

"Zərifə xanım Əliyeva" kitab-albomunun təqdimat mərasimində çıxış.

320. Cavadzadə M. Əbədi nura qərq olmuş: Zərifə Əliyeva // Xalq qəzeti. – 1999. – 28 aprel.

321. Naxçıvanda Zərifə Əliyevanın xatirə günü. Görkəmli akademikin xatirə günü // Yeni Azərbaycan. – 1999. – 1 may.

322. Выступление Президента Азербайджана Гейдара Алиева на презентации книги-альбома "Зарифа ханум Алиева" // Бакинский рабочий. – 1999. – 16 апреля.

323. Джавадзаде М. Озаренная светом вечности: Зарифа Алиева // Бакинский рабочий. – 1999. – 28 апреля.

2000

324. Akademik Zərifə Əliyeva adına istirahət parkının açılışı // Respublika. – 2000. – 29 aprel; Xalq qəzeti. – 2000. – 29 aprel.

325. Kərimov K. Akademik Zərifə Əliyeva // Respublika. – 2000. – 28 aprel.

326, 327. Qurbanov Ş. Əziz insan, unudulmaz ana, gözəl həkim // Azərbaycan. – 2000. – 28 aprel.

328. O, bu xalqın gözünün nurunu qoruyurdu // Elm. – 2000. – 4 may.

329. Paşayeva N. Dünya deyilən sənmişsən // Aida İmanquliyeva – İstanbul, 2000. – S. 12.

Kitab-albomda akademik Zərifə Əliyeva haqqında da bəhs oluıur.

330. Открытие Парка отдыха имени академика Зарифы Алиевой / В церемонии участвовал Президент Азербайджана Гейдар Алиев // Бакинский рабочий. – 2000. – 29 апреля.

2001

331. Həsənova M. Heydər Əliyev və Azərbaycan dövlətçiliyində qadın məsələsi. – Bakı: Elm, 2001. – 80 s.

Kitabda Zərifə Əliyeva haqqında da danışılır.

332. Akademik Zərifə Əliyevanın xatirəsinə dərin ehtiramla // Xalq qəzeti. – 2001. – 29 aprel.

333. Amalı saf olan insan // Azərbaycan. – 2001. – 28 aprel.

334. Azərbaycan prezidenti Heydər Əliyevin çıxışı: Zərifə Əliyevanın xatirə gecəsi // Xalq qəzeti. – 2001. – 29 aprel.

335. Əliyev E. Qoşa zirvə. – Bakı, 2001. – S. 130-131; 173-175.

336. Əliyeva Zərifə Əziz qızı // XX əsr Azərbaycan qadınları: ensiklopedik toplu. – Bakı, 2001. – S.77.

337. Qurbanov Ş. Əziz insan, unudulmaz ana, gözəl həkim // İstedadlar ocağı. – Bakı, 2001. – S. 135-146.

338. Quntu E. Əsl məhəbbət meydanı // Xalq qəzeti. – 2001. – 17 iyun.

339. Nurlu şəxsiyyətin xatirəsi: görkəmli alim, akademik Zərifə Əliyevanın xatirəsinə həsr olunmuş ədəbi-bədii gecə // Azərbaycan. – 2001. – 29 aprel.

340. Мирзоев С. Гейдар Алиев: Я был влюблен в одну женщину и эта была моя жена // Бакинский рабочий. – 2001. – 28 апреля.

341. Память о светлой личности: дань памяти академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2001. – 1 мая.

2002

342. Azərbaycan oftalmologiyasının inkişafında Zərifə Əliyevanın əvəzsiz xidmətləri olub // İki sahil. – 2002. – 18 may.

343. Əliyeva Zərifə Əziz qızı // Naxçıvan Ensiklopediyası. – Bakı, 2002. – S. 149.

344. Kəbutər. Əbədi məhəbbət nağılı: Zərifə Əliyeva haqqında // Yeni Azərbaycan. – 2002. – 27 aprel.

345. Kərimov K.T. Akademik Zərifə Əliyeva və milli oftalmologiyamız // Sağlamlıq. – 2002. – № 7. – S. 6-8.

346. Qədir A. Akademik Zərifə Əliyeva adına küçə: Ukrayna Respublikasınm İrpen şəhərində Zərifə Əliyeva adına küçə // Respublika. – 2002. – 20 noyabr.

347. Niyazov X. Bir dünya nur çeşməsi: Zərifə Əliyeva haqqında // Azərbaycan. – 2002. – 28 aprel.

348. O mənim sevdiyim ilk qadın olub: Zərifə Əliyeva haqqında // Yeni Azərbaycan. – 2002. – 13 mart.

349. Sevmək istedadı: Zərifə xanım Əliyeva // İki sahil. – 2002. – 27 aprel.

350. Zəriflik və xeyirxahlıq mücəssəməsi: Zərifə Əliyeva haqqında // İki sahil. – 2002. – 30 aprel.

2003

351. Akademik Zərifə xanım Əliyeva. – Bakı: Azərbaycan, 2003. – 156 s.

352. Akademik Zərifə xanım Əliyeva milli oftalmologiyamız və xatirələr. – Bakı: Çaşıoğlu, 2003. – 128 s.

353. Akademik Zərifə xanım Əliyeva, yüksək əqidə (həkimlik etikası, həkimin ürəyinin və fikirlərinin paklığı) / elmi red.: M.Topçubaşov. – Bakı: Azərbaycan, 2003. – 104 s.

353*. Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan: Əcəmi Nəşriyyat-Poliqrafiya Birliyi, 2003. – 69 s.

354. Ağayev T. Görkəmli alim və elm təşkilatçısı akademik Zərifə Əziz qızı Əliyeva // Elm. – 2003. – 3 aprel.

355. Ağazadə Z. Xatirələrdə yaşayan insan // Respublika. – 2003. – 6 aprel.

356. Kiyev vilayətindəki İrpen şəhərində "Akademik Zərifə Əliyeva" küçəsində Zərifə parkı salınması barədə // Xalq qəzeti. – 2003. – 6 aprel.

357. Ağazadə Z. İrpendə akademik Zərifə Əliyevanın adına küçə və park var // Respublika, Azərbaycan. – 2003. – 15 aprel.

358. Akademik Zərifə Əliyevanın xatirəsi bərdəlilərin qəlbində yaşayır // Respublika. – 2003. – 13 aprel.

359. Akademik Zərifə Əliyevanın xatirəsinə // Respublika. – 2003. – 23 mart.

Cəlilabad rayon poliklinikasında yaradılan İridologiya tibbi müayinə və müalicə mərkəzinə alimin adı verilmişdir.

360. Akademik Zərifə Əliyevanın yubileyinə həsr olunmuş konfrans: Masallı rayonu // Respublika. – 2003. – 26 aprel.

361. Akademik Zərifə Əliyevanın 80 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq konfrans // Azərbaycan. – 2003. – 29, 30 aprel; Xalq qəzeti. – 2003. – 29, 30 aprel, 1 may.

362. Akademik Zərifə Əliyevanın 80 illiyinə həsr olunmuş sərgi açılmışdır // Respublika. – 2003. – 27 aprel.

362*. Akademik Zərifə Əziz qızı Əliyevanın 80 illik yubileyi haqqında Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi sədrinin sərəncamı // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 2-3.

363. Akademik Zərifə xanım Əliyevanın 80 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq konfrans // Azərbaycan. – 2003. – 29 aprel; Respublika, Xalq qəzeti. – 2003. – 29, 30 aprel, 1 may.

364. Akifqızı Ş. Zərifə Əliyevanın 80 illik yubileyinə həsr olunmuş konfrans keçirilmişdir // Respublika. – 2003. – 24 aprel.

365. Alimin yubileyinə layiqli işlə cavab verdikdə // Azərbaycan. – 2003. – 4 fevral.

365*. Allahverdi A. Bu yurdun qızısan, Zərifə xanım // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 31-32.

366. **Aprelin 28-də akademik Zərifə Əliyevanın** anadan olmasının 80 illiyi tamam olur // Şəfqət. – 2003. – 25 aprel.

367. **Aslan Q.** Dostluq rəmzinə çevrilən park: akademik Zərifə Əliyeva-80 / Kiyev şəh. // Respublika. – 2003. – 25 aprel.

368. **Aslan Q.** Görkəmli oftalmoloqun yubileyi: akademik Zərifə Əliyeva-80 // Respublika. – 2003. – 29 aprel.

369. **Azərbaycan alimləri Zərifə Əliyeva** haqqında / Ə.Əmiraslanov, M.Cavadzadə, Z.Quliyeva və b. // Şəfqət. – 2003. – 25 aprel.

370. **BDU-da akademik Zərifə Əliyevanın** yubiley mərasimi keçirilib // Yeni Azərbaycan. – 2003. – 26 aprel.

371. **Cavadzadə M.C.** Fədakar oftalmoloq, işıqlı şəxsiyyət // Elm. – 2003. – 3 aprel.

371*. **Cəfərov K.** Müəllimim haqqında xatirələrim // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 56-58.

372. **"Elm" qəzeti akademik** Zərifə Əliyevanın 80 illiyinə xüsusi nömrə həsr etmişdir // Azərbaycan, Respublika. – 2003. – 17 aprel.

372*. **Eyvazova A.** Dünya şöhrətlisən, Zərifə xanım // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 32-33.

373. **Əbdülrəhmanova İ.** Ulduzlar sönmür: akademik Zərifə Əliyeva-80 // Obyektiv. – 2003. – 8 may.

374. **Əmirasalanov Ə.** Xalqımızın gözəl qızı, ulduz qadını: akademik Zərifə Əliyeva-80 / Əmirasalanov Ə., Cavadzadə M. // Azərbaycan. – 2003. – 8 mart.

375. **Əmiraslanov Ə.** O, gözlərə işıq, ürəklərə sevinc bəxş edirdi // Elm. – 2003. – 3 aprel; Xalq qəzeti. – 2003. – 24 aprel.

376. **Əliyev İ.** Ana haqqı-Tanrı haqqı: akademik Zərifə Əliyeva // İki sahil. – 2003. – 4 oktyabr.

377. **Əliyev İ.** Behişt xanımları: akademik Zərifə Əliyeva-80 // Azərbaycan. – 2003. – 10 may.

378. **Əliyeva İ.** Hər gün və hər an xatırlanan insan: akademik Zərifə Əliyev-80 // Azərbaycan. – 2003. – 25 aprel.

378*. **Əliyeva Sevil, Fikrət Qoca.** Ana // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 67.

379. **Əsədova A.** O bu xalqın gözünün nurunu qoruyurdu: akademik Zərifə Əliyeva-80 // Xalq qəzeti. – 2003. – 30 aprel.

380. **Fərəc M.** Bahar təravətli ömür: akademik Zərifə Əliyeva-80 // İki sahil. – 2003. – 15 aprel.

381. **Görkəmli alimin 80 illiyinə** həsr olunmuş elmi-praktik konfrans keçirilib: Zərifə Əliyeva-80 /Səbayıl rayonu // İki sahil. – 2003. – 20 aprel.

382. **Görkəmli alimin xatirəsi** yad edilmişdir: akademik Zərifə Əliyeva-80 / Bərdə şəhəri // Respublika. – 2003. – 20 aprel; Qanunçuluq. – 2003. – № 4. – S. 10.

383. **Görkəmli alimin yubileyi** keçiriləcəkdir: akademik Zərifə Əliyevanın bu il aprelin 28-də anadan olmasının 80 illiyi tamam olacaqdır // Respublika. – 2003. – 18 yanvar.

384. **Görkəmli oftalmoloq alimin** iş otağı ilə tanışlıq: Zərifə Əliyeva-80 // Azərbaycan. – 2003. – 29 aprel.

* **Görkəmli şəxsiyyətlər və elm xadimləri Zərifə xanım Əliyeva haqqında** // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S.6-12.

* **Gövhər Əntiqə.** Zərifə: xanımlar xanımı akademik Zərifə Əziz qızı Əliyevanın əziz xatirəsinə ifhaf edirəm // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 29-30.

385. Həbibbəyli İ. Elmin işığı // Elm. – 2003. – 3 aprel.

* **Həbibbəyli İ.** İşığın elmi, elmin işığı // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 35-38.

* **Həsənzadə N.** Əbədiyyət: Zərifə xanımın xatirəsinə (şeir): // Zərifə Xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 25-27.

* **Hüseynova S.H.** Naxçıvanda oftalmoloji xidmətin təşkili və inkişaf tarixi // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 43-50.

386. İsmayılqızı X. Əbədiyaşar insan: akademik Zərifə Əliyeva-80 // İki sahil. – 2003. – 17 aprel.

387. İsmayılqızı X. Nura bürünmiş ömür: akademik Zərifə Əliyeva-80 // İki sahil. – 2003. – 8 mart.

388. İsmayılova V. Zərifə xanım Əliyeva kimi şərəf və ləyaqət mücəssəməsinə cəmiyyətimiz həmişə ehtiyac duyub: MM-in deputatı R.Aslanova ilə müsahibə // Azərbaycan. – 2003. – 7 fevral.

* **Kəmalə.** Gözlərə köçdün: Unudulmaz insan və gözəl həkim Zərifə xanımın əziz xatirəsi // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 28.

389. Kəngərli A. Nurlu insana həsr olunmuş dəyərli vəsait: akademik Zərifə Əliyevanın 80 illiyi ilə əlaqədar AMEA MEK tərəfindən akademikə həsr olunmuş elmi biblioqrafiya çap olunub // Respublika. – 2003. – 26 aprel.

* **Kərimov C.** Özünü dünyaya borclu sayanlar... // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 61-64.

390. Kərimov K. Akademik Zərifə Əliyeva və milli oftalmologiyamız // Şəfqət. – 2003. – № 8-9.

391. Kərimov K.T. Akademik Zərifə Əliyeva və milli oftalmologiyamız // Sağlamlıq. – 2002. – №7. – S.6-8

392. Kərimov M. Azərbaycan oftalmologiya elminin görkəmli nümayəndəsi, gözəl insan, təvazökar alim: akademik Zərifə Əliyeva-80 // Xalq qəzeti. – 2003. – 27 aprel.

393. Kərimov M. Azərbaycan oftalmologiya elminin görkəmli tədqiqatçısı, gözəl insan, təvazökar insan // Elm. – 2003. – 3 aprel.

394. Qafarqızı S. Əsrinin Tomrisi: akademik Zərifə Əliyeva-80 // İki sahil. – 2003. – 4 may.

* **Qaradağ rayonunda Zərifə Əliyevanın 90 illik yubileyi qeyd olunub** // Səs. – 2013. – 26 aprel.

* **Qasımov Ş., Hüseynov R.** Zərifə həkim // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 68-69.

395. Quliyeva Z. Allah Zərifə xanımı dünyaya insanları sevmək üçün gətirmişdir // Şəfqət. – 2003. – 19 mart.

396. Quliyeva Z. Unudulmaz, təvazökar, mehriban, sevimli insan // Elm. – 2003. – 3 aprel.

* **Maarif T.** Zərifə xanım // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 34.

397. Mehdixanlı T. O, zərif qəlbli, kövrək ürəkli insan idi: akademik Zərifə Əliyeva-80 // Azərbaycan. – 2003. – 24 aprel.

* **Mehdiyev Ə.** Zəriflik nümunəsi // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 38-42.

* **Məhəmməd F.** Xatirə muzeyinin ilk seyrcisi möhtərəm Heydər Əliyev olub // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 58-61.

* **Məmmədoğlu M.** Böyük ana haqqında düşüncələr (esse) // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 65-66.

398. Məmmədova M. Elmi konfrans görkəmli akademikin yubileyinə həsr olunmuşdur: akademik Zərifə Əliyevanın 80 illiyi // Azərbaycan. – 2003. – 23 aprel.

399. Musayev M. Akademik Zərifə Əliyevanın elmi-pedaqoji və ictimai fəaliyyəti haqqında qısa oçerk // Elm. – 2003. – 3 aprel.

400. Mükərrəmoğlu M. Lider TV Zərifə xanım Əliyevaya yeni film həsr edib // Xalq qəzeti. – 2003. – 14 may.

401. Naibova T. Şərəf və ləyaqət rəmzi: akademik Zərifə Əliyeva-80 // Xalq qəzeti. – 2003. – 30 aprel.

402. Namazova A. XX əsrin məşhur oftalmoloqu, yüksək mənəviyyatlı alim // Elm. – 2003. – 3 aprel.

403. Nəcəfova S. İşıqlı bir xatirə: akademik Zərifə Əliyeva-80 // Azərbaycan. – 2003. – 27 aprel.

404. Nəcəfzadə Q. Zərifə Əliyeva-80 // Mədəniyyət. – 2003. – 3 may.

405. Nəsrullayeva H. Yüksək mədəniyyət, ziyalılıq nümunəsi: akademik Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 80 illiyi qarşısında // Şəfqət. – 2003. – 3 aprel.

406. O, bu xalqın gözünün nurunu qoruyurdu // Elm. – 2003. – 3 aprel.

407. O, örnək olacaq ömür sürüb: "Xalq" Mətbuat Mərkəzində akademik Zərifə Əliyevanın 80 illik yubileyinə həsr olunmuş yığıncaq keçirildi // Xalq qəzeti. – 2003. – 24 aprel.

408. Seyidov T. Alimlər dünyanın çırağı, axirətin nurudurlar: akademik Zərifə Əliyevanın 80 illiyi // İki sahil. – 2003. – 16 mart.

409. Seyidov T. Böyük alim, geniş qəlbli insan: akademik Zərifə Əliyeva-80 // Respublika. – 2003. – 29 aprel.

410. Seyidov M. Unudulmaz alim, mehriban ana: akademik Zərifə Əliyeva-80 / Seyidov M., Hacıyev A. // Azərbaycan müəllimi. – 2003. – 4-10 aprel.

411. Seyid Surə. Zərifə xanım Əliyeva-80 // Elm. – 2003. – 30 aprel.

412. Seyid Surə. Zərifə xanım Əliyeva-80: Naxçıvan Dövlət Universitetində elmi konfrans // Elm. – 2003. – 30 aprel.

413. Sərhədçilər akademik Zərifə Əliyevanın 80 illik yubileyini qeyd etmişlər // Respublika, Xalq qəzeti. – 2003. – 27 aprel.

414. Skripniçenko Z. Rusiya alimləri Zərifə Əliyeva haqqında / Skripniçenko Z., Dobromıslova O. // Şəfqət. – 2003. – 25 aprel.

415. Sultanova A. Əbədi xatırlanmaq haqqı qazanan Zərifə Əliyeva // Yeni Azərbaycan. – 2003. – 27 aprel.

416. Sultanova M. Zərifə xanım görkəmli alim, nəcib insan idi // Etimad. – 2003. – 26-29 aprel.

417. Süleymanoğlu M. Ömürlər uğrunda Zərifə ömrü: akademik Zərifə Əliyeva-80 // Şəfqət. – 2003. – 25 aprel.

*** Talıbova B.** Zərifə xanım Əliyeva // Zərifə xanım Əliyeva-80. – Naxçıvan, 2003. – S. 51-55.

418. Təyyaroğlu Q. Akademik Zərifə Əliyevanın anım günü keçirilmişdir // Respublika. – 2003. – 29 aprel.

419. Ukraynada akademik Zərifə xanım Əliyevanın adına park yaradılacaq // Azərbaycan, Respublika, Xalq qəzeti. – 2003. – 4 fevral.

Ukraynanın İrpen şəhərində alimin adına salınan park haqqında.

420. Ukraynada Zərifə Əliyevanın abidəsinin ucalacağı yerdə xatirə daşının qoyulması mərasimi olub // İki sahil. – 2003. – 15 aprel.

421. Yeni poçt markası buraxılmışdır: akademik Zərifə Əliyevanın 80 illiyi münasibətilə // Azərbaycan. – 2003. – 29 aprel.

422. Yubiley tədbirləri keçirilir / Lənkəran, Masallı // Respublika. – 2003. – 29 aprel.

423. Zərifə Əliyeva-80. İşıqlı bir xatirə // Azərbaycan. – 2003. – 27 aprel.

424. Zərifə Əliyeva-80 // Şəfəq. – 2003. – 25 aprel.

425. Zərifə xanım Əliyevanın barelyefinin açılışı olmuşdur // Azərbaycan. – 2003. – 29 aprel.

426. Zərifə xanım Əliyeva – 80 // Elm. (Xüsusi buraxılış). – 2003. – 3 aprel.

427. Zərifə xanım Əliyevanın 80 illik yubileyinə həsr olunmuş konfrans keçirilib / Mingəçevir şəhəri // Yeni Azərbaycan. – 2003. – 24 aprel; Respublika. – 2003. – 27 aprel.

428. Академик Зарифа ханум Алиева. – Баку: Азербайджан, 2003. – 156 с.

429. Ага-заде З. Работа над памятником академику Зарифе Алиевой в Ирпене (Украина) // Бакинский рабочий. – 2003. – 7 августа.

430. Ага-заде З. В Ирпени (Украина) есть улица и парк, носящие имя академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2003. – 15 апреля.

431. Амирасланов А. В преодолении себя – вот путь к познанию: к 80-летию академика Зарифы ханым Алиевой / Амирсланов А., Джавадзаде М. // Бакинский рабочий. – 2003. – 17 апреля.

432. Аслан Г. Улица имени академика Зарифы Алиевой / Азербайджан-Украина // Бакинский рабочий. – 2003. – 10 января.

433. Будет проведен юбилей видного ученого: 28 апреля этого года исполняется 80 лет со дня рождения видного ученого, академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2003. – 22 января.

434. В Нахчыване состоялось юбилейная научная конференция: академик Зарифа Алиева-80 / Нахчыван. гос.ун-т // Бакинский рабочий. – 2003. – 22 апреля.

435. Вспоминают друзья и коллеги: по случаю 80-летнего юбилея академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. -2003. – 26 апреля.

436. Выпушена новая почтовая марка: по случаю 80-летнего юбилея академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2003. – 29 апреля.

437. Дань памяти известного ученого: посещение Аллеи почетного захоронения коллективами отдельных организаций, известными учеными республики... по случаю 80-летнего юбилея академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2003. – 29 апреля.

438. Дарившая людям свет: академику Зарифе Алиевой 80 лет // Вышка. – 2003. – 25 апреля.

439. Джафарова З.Ф. Большой ученый, душевный человек // Элм. – 2003. – 3 апреля.

440. Зажженный ею свет не погаснет... / Киев-Ирпень: к 80-летию академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2003. – 8 апреля.

441. Знакомство с рабочим кабинетом известного ученого-офтальмолога: к 80-летию академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2003. – 29 апреля.

442. Керимов К. Свет ее души озоряет нашу жизнь: к 80-летию со дня рождения академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2003. – 26 апреля.

443. Мамедгасымов Р. Прекрасной души человек, даривший людям радость: к 80-летию академика Зарифы Алиевой // Баку. – 2003. – 25 апреля.

444. Медработники достойно встречают юбилей ученого / академик Зарифа ханум Алиева // Бакинский рабочий. – 2003. – 5 февраля.

445. Международная конференция офтальмологов завершила свою работу: к 80-летию академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2003. – 1 мая.

446. Международная конференция, посвященная 80-летнему юбилею академика Зарифы ханым Алиевой: выступление Президента НАН Азербайджана Махмуда Керимова // Бакинский рабочий. – 2003. – 29 апреля.

447. Мирзоева С. Вечный союз двух сердец: к 80-летию академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2003. – 10 мая.

448. На конференции, проведенной в Киеве в честь 80-летия Президента Г.Алиева, состоялась презентация книги “Крылья. Судьба моя Азербайджан”, посвященной юбилею академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2003. – 17 апреля.

449. Насруллаева Х. Память о ней жива: к 80-летию академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2003. – 29 апреля.

450. На Украине будет разбит парк имени академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2003. – 5 февраля.

451. Нестеров А.П. Памяти друга / Нестеров А.П., Бровкина А.Ф. // Элм. – 2003. – 3 апреля.

452. Посвящено видному ученому-офтальмологу: в Сальянском районе в Центральной больнице состоялась научно-практическая конференция по случаю 80-летнего юбилея академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2003. – 22 апреля.

453. Продолжая заложенные ею традиции: на Международной конференции офтальмологов в Баку: к 80-летию академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2003. – 30 апреля.

454. Состоялось открытие Международной конференции, посвященной 80-летию талантливого офтальмолога, акдемика Зарифы ханум Алиевой // Бакинский рабочий. – 2003. – 29 апреля.

2004

455. Analıq, zəriflik rəmzi: akademik Zərifə Əliyeva akademik M.Averbax adına ali mükafatını almış ilk qadın alim idi // Xalq qəzeti. – 2004. – 29 aprel.

456. Akademik Zərifə Əliyevanın abidəsinin açılış mərasimi : Ukrayna // Azərbaycan. – 2004. – 5, 8 iyun.

457. Akademik Zərifə Əliyevanın şərəfli adı və xeyirxah işləri Ukraynanın hətta kiçik şəhərlərində də yaxşı məlumdur // Azərbaycan. – 2004. – 8 may.

458. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin nitqi: Bərdə şəhərində akademik Zərifə Əliyeva adına orta məktəbin açılış mərasimi // Respublika. – 2004. – 12 sentyabr.

459. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin nitqi: akademik Zərifə Əliyevanın Ukraynada abidəsinin açılış mərasimi // Azərbaycan. – 2004. – 8 iyun.

460. Bərdə şəhərində akademik Zərifə Əliyeva adına orta məktəbin açılış mərasimi // Respublika. – 2004. – 12, 16 sentyabr.

461. Görkəmli alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın xatirəsi yad edildi // Yeni Azərbaycan. – 2004. – 29 aprel; Azərbaycan. – 2004. – 29 aprel.

462. Haqverdiyeva K. Əbədi məhəbbət nağılı: akademik Zərifə Əliyeva-81 / Haqverdiyeva K., Sultanova A. // Yeni Azərbaycan. – 2004. – 28 aprel.

463. Xəlilzadə F. "...Əski həsrət olmayaydı": akademik Zərifə Əliyeva // Azərbaycan. – 2004. – 28 aprel.

464. İsmayılqızı X. Əməldə yaşanan müqəddəslik: akademik Zərifə Əliyeva-81 // İki sahil. – 2004. – 23 aprel.

465. İsmayılova V. Əsl Azərbaycanlı qadın: akademik Zərifə Əliyeva // Azərbaycan. – 2004. – 29 aprel.

466. Kərimov K. Akademik Zərifə Əliyeva və milli oftalmologiyamız // Respublika. – 2004. – 15 aprel.

467. Kərimov K. Bir ömrün tarixçəsi // Respublika. – 2004. – 5 dekabr.

468. Kərimov K. Şirin bir xatirətək qalacaqdır dünyada...: akademik Zərifə Əliyeva // Respublika. – 2004. – 28 aprel.

469. **Nesterov A.P.** Anılan dost: akademik Zərifə Əliyeva / Nesterov A.P., Brovkina A.F. // Azərbaycan. – 2004. – 28 aprel.

470. **Şərif A.** Göylərə ucalan ömür: Akademik Zərifə Əliyeva // 525-ci qəzet. – 2004. – 28 aprel.

471. **Sultanova P.** Əbədi xatılanmaq haqqı: Akademik Zərifə Əliyeva-81 // İki sahil. – 2004. – 29 aprel.

472. **Дань памяти известного** ученого академика Зарифы ханым Алиевой // Бакинский рабочий. – 2004. – 29 апреля.

473. **Джавадзаде М.** Зарифа Алиева не искала легких путей // Бакинский рабочий. – 2004. – 28 апреля.

474. **Церемония открытия памятника** акдемику Зарифе Алиевой: Украина // Бакинский рабочий. – 2004. – 5, 9 июня.

2005

475. **Abdullayev V.** İnsanlara nur bəxş edən ləyaqət mücəssəməsi: Akademik Zərifə Əliyeva // Azərbaycan. – 2005. – 27 aprel.

476. **Azərbaycan-Ukrayna dostluğu** sarsılmazdır / Zərifə Əliyeva adına park abadlaşır / Respublika. – 2005. – 16 sentyabr.

477. **"Bakı Kondisioneri" ASC-də** akademik Zərifə Əliyevaya həsr olunmuş tədbir keçirilmişdir // Xalq qəzeti. – 2005. – 29 aprel.

478. **Cavadzadə M.** Mənəvi ucalığın zirvəsində dayanan alim: Akademik Zərifə Əliyeva // Azərbaycan. – 2005. – 28 aprel.

479. **Əliyeva R.** Fəxarət və ziyalılıq rəmzi sayılan qadınlarımız / AMEA-nın qadın alimləri: Zərifə Əliyeva // Azərbaycan. – 2005. – 8 mart.

480. **Əmiraslanov Ə.** Bəşəriyyət üçün dəyərli şəxsiyyət // Azərbaycan. – 2005. – 28 aprel.

481. **Heydər Əliyev:** Zərifə xanım mənə xoşbəxtlik bəxş etmişdir // Azərbaycan. – 2005. – 13 dekabr.

482. **Görkəmli oftalmoloq alim,** akademik Zərifə xanım Əliyevanın xatirəsi ehtiramla anıldı // Azərbaycan. – 2005. – 29 aprel.

483. **Qafar T.** Zərif xatirələr... / Akademik Zərifə Əliyeva-82 // İki sahil. – 2005. – 28 aprel.

484. **Sultanov A.** Əbədi sevginin müqəddəs ünvanı: Akademik Zərifə Əliyeva // Yeni Azərbaycan. – 2005. – 28 aprel.

485. **Sultanova P.** Sadəliyin fövqündə dayanan insan: Akademik Zərifə xanım Əliyeva // İki sahil. – 2005. – 27 aprel.

486. **Tallində akademik Zərifə Əliyeva** adına Şərq Mədəniyyəti Xalq Universiteti yaradılmışdır // Respublika. – 2005. – 14, 19 yanvar.

487. **Trutnyova K.V.** İstedadlı alim, pedaqoq, böyük insan. Zərifə Əliyeva-82 // Xalq qəzeti. – 2005. – 29 aprel.

488. **Zəlimxan Y.** Zərifə sevgisi, Heydər sevinci: şeir // Yeni Azərbaycan. – 2005. – 28 aprel.

489. Zəriflik və böyük qüdrət sahibi. Professor Kərəm Kərimovun Zərifə Əliyeva haqqında xatirələri // Respublika. – 2005. – 28 aprel.

490. В ОАО "Бакы кондисионери" проведено мероприятие, посвященной академику Зарифе ханым Алиевой // Бакинский рабочий. – 2005. – 29 апреля.

491. В Таллине будет установлен памятник академику Зарифе Алиевой // Бакинский рабочий. – 2005. – 3 августа.

492. В Таллине создан Народный Университет восточной культуры имени академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2005. – 14, 29 января.

493. Народный Университет восточной культуры имени академика Зарифы Алиевой создан по решению эстонского правительства // Эхо. – 2005. – 14 января.

494. Сдан в эксплуатацию детский сад-ясли имени академика Зарифы Алиевой: Ярдымлы // Бакинский рабочий. – 2005. – 13 сентября.

495. Состоялась научная конференция, посвященная памяти академика Зарифы Алиевой: Нах.гос. ун-т // Бакинский рабочий. – 2005. – 29 апреля.

2006

496. Abdullayev V. İnsanlara nur bəxş edən ləyaqət mücəssəməsi: akademik Zərifə Əliyeva-83 // Xalq qəzeti. – 2006. – 26 aprel.

497. Alim ömrü // Azərbaycan. – 2006. – 28 aprel.

498. Cabbarov S. Fəhlələr onu minnətdarlıq duyğularla yad edirlər: Akademik Zərifə Əliyeva-83 // Azərbaycan. – 2006. – 26, 28 aprel.

499. Dobromıslov A.N. Azərbaycanın gözəl qızı: Akademik Zərifə Əliyeva-83 // Xalq qəzeti. – 2006. – 28 aprel.

500. Esmira F. Əbədiyaşar sənət əsəri: portret-xalça / Akademik Zərifə Əliyeva-83 // Respubika. – 2006. – 28 aprel.

501. Əbədi ehtirama layiq şəxsiyyət: akademik Z.Əliyev haqqında xatirələr // Xalq qəzeti. – 2006. – 28 aprel; Azərbaycan. – 2006. – 29 aprel.

502. Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın xatirəsi ehtiramla anılmışdır // Azərbaycan, Xalq qəzeti. – 2006. – 16 aprel.

503. Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın xatirəsi ehtiramla yad edilmişdir // Xalq qəzeti. – 2006. – 29 aprel.

504. Hüseynova H. Sönməyən ömür şamı: akademik Zərifə Əliyeva-83 // Respublika. – 2006. – 21 aprel.

505. Kəbutər. Əbədi məhəbbət nağılı: Bu gün Zərifə Əliyevanın doğum günüdür // Yeni Azərbaycan. – 2006. – 28 aprel.

506. Qasımov E. Gözlərə nur, ömürlərə sevinc paylayan insan: akademik Zərifə Əliyeva-83 // Respublika. – 2006. – 28 aprel.

507. Muradov M. Görkəmli oftalmoloqun xatirəsi anıldı: akademik Zərifə Əliyeva-83 // Respublika. – 2006. – 30 aprel.

508. **Skripniçenko Z.M.** Alim ömrü: ali, pedaqoq, insan...: akademik Zərifə Əliyeva-83 // Azərbaycan. – 2006. – 28 aprel.

509. **Telman Q.** Solmayan ömür: akademik Zərifə Əliyeva-83 // İki sahil. – 2006. – 29 aprel.

510. **Zərifə Əziz qızı Əliyeva** // Konsilium. – 2006. – № 3. – S. 31.

511. **Дань памяти выдающегося** ученого-офтальмолога, академика З.Алиевой // Бакинский рабочий. – 2006. – 29 апреля.

512. **Мирзоева С.** Свет ее души озаряет нашу жизнь: Ко дню рождения академика З.Алиевой // Бакинский рабочий. – 2006. – 28 апреля.

513. **Названный в честь академика** Зарифы ханум Алиевой корабль будет плавать в водах Мирового океана // Бакинский рабочий. – 2006. – 22 сентября.

2007

514. **Akademik Zərifə Əliyevanın yubileyi** // Konsilium. – 2007. – № 4. – S. 3-4.

515. **Akademik Zərifə Əliyeva-84:** Elmi konfrans. Nax.Döv.Un-ti // Respublika. – 2007. – 2 may.

516. **Alimlər akademik Zərifə** Əliyeva haqqında // Respublika. – 2007. – 29 aprel.

517. **Ana itirmişik ana yaşında** // Azərbaycan. – 2007. – 15 aprel.

518. **Ankaradakı yeni parka** akademik Zərifə Əliyevanın adı verilmişdir // Xalq qəzeti. – 2007. – 23 may.

519. **Cəfərov İ.** Akademik Zərifə Əliyeva adına məktəb istifadəyə verildi: Xaçmaz şəhəri // Respublika. – 2007. – 21 sentyabr.

520. **Görkəmli oftalmoloq alimin** xatirəsini anma mərasimi keçirilmişdir: Akademik Zərifə Əliyeva-84 // Azərbaycan. – 2007. – 11 aprel; Respublika. – 2007. – 29 aprel.

521. **Görkəmli oftalmoloq alim,** akademik Zərifə Əliyevanın xatirəsi daim qəlbimizdədir // Azərbaycan. – 2007. – 28 aprel.

522. **Görkəmli oftalmoloq alim,** akademik Zərifə xanım Əliyevanın xatirəsi ehtiramla anılmışdır // Azərbaycan. – 2007. – 28, 29 aprel.

523. **Əbədi sevgisinin müqəddəs ünvanı:** bu gün dünya şöhrətli oftalmoloq, akademik Zərifə Əliyevanın doğum günüdür // Yeni Azərbaycan. – 2007. – 28 aprel.

524. **Əliyeva A.** Onun əziz xatirəsi unudulmazdır // Respublika. – 2007. – 28 aprel.

525. **Əliyev H.** Zərifə xanım həyatımı xoşbəxt edib // Azərbaycan. – 2007. – 28 aprel.

526. **Əliyeva Z.Ə.** Böyük həkim və elm xadimi // Cərrahiyyə. – 2007. – № 2. – S. 2-6.

527. **Hər könüldə yerin var!** Akademik Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 84-cü ildönümünə həsr edilmiş konfrans keçirillib (28 aprel, ATU) // Tibb. – 2007. – 30 aprel.

528. **Hüseynova H.** Şərəfli ömür yaşadı: akademik Zərifə Əliyeva-84 // Azərbaycan. – 2007. – 28 aprel.

529. İsmayılqızı X. Nurlu əməl sahibi: görkəmli oftalmoloq, akademik Zərifə Əliyeva-84 // İki sahil. – 2007. – 1 may.

530. Qasımov E. Akademik Zərifə Əziz qızı Əliyeva (anadan olmasının 85 illiyi qarşısında) // Azərbaycan tibb jurnalı. – 2007. – № 1. – S. 172.

531. Qurbanova N. Nurlu siması əbədi xatırlanan nəcib insan: akademik Zərifə Əliyeva-84 // Xalq qəzeti. – 2007. – 28 aprel.

532. Quliyeva Z. Allah Zərifə xanımı dünyaya insanları sevmək üçün gətirmişdir // Şəfqət. – 2003. – 19 mart.

533. Mehdiyev R. İki qüdrətin bir salnaməsi: Gözəl insan, böyük alim, qayğıkeş ana, akademik Zərifə Əliyevanın əziz xatirəsi // İki sahil. – 2007. – 25 aprel.

534. Nur və həyat rəmzi-akademik Zərifə xanım Əliyeva // Xalq qəzeti. – 2007. – 28 aprel.

535. Rüstəmli N. Ömürlərə sevinc, gözlərə nur paylayan insan: akademik Zərifə Əliyeva-84 // Respublika. – 2007. – 29 aprel.

536. Sultan M. Həyat və nur çırağı: Akademik Zərifə Əliyeva-84 // Yeni Azərbaycan. – 2007. – 24 aprel.

537. Zərifə Əliyevaya həsr olunmuş xatirə gecəsi // İki sahil. – 2007. – 26 aprel.

538. Zərifə Əziz qızı Əliyeva. Akademik Z.Ə.Əliyeva adına Azərbaycan Elmi-tədqiqat göz xəstəlikləri İnstitutu-60. – Bakı: "GİSO Enterprise", 2006. – S. 41-45.

539. Zərifə Əziz qızı Əliyeva // Konsilium. – 2007. – № 3.– S. 3.

540. Vanşteyn B.İ. Yanaşı yollar və yaxud portret cizgiləri / Akademik Zərifə Əliyeva-84 // Xalq qəzeti. – 2007. – 28 aprel.

541. Vətənpərvər, xeyirxah insan, mehriban və qayğıkeş ana: akademik Zərifə Əliyeva // Xalq qəzeti. – 2007. – 29 aprel.

542. Абдуллаев В. Воплощение достоинства, дарившее свет людям: академик Зарифа Алиева-84 // Бакинский рабочий. – 2007. – 27 апреля.

543. В Хачмазе сдана новая средняя школа имени академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2007. – 22 сентября.

544. Мирзоев Р. "Она была святой…": академик Зарифа Алиева // Бакинский рабочий. – 2007. – 14 апреля.

545. Танкер имени академика Зарифы ханум Алиевой // Бакинский рабочий. – 2007.– 11 декабря.

2008

546. Abdullayev Z. Ülvilik, gözəllik, sədaqət rəmzi: akademik Zərifə Əliyeva-85 // Respublika. – 2008. – 27 aprel.

547. Ağayev T.M. Akademik Zərifə xanım Əliyevanın görmənin fiziologiyası və patalogiyası sahəsində xidmətləri // Elm. – 2008. – 24 aprel.

548. Axundova E. O əsl Azərbaycan xanımı idi: Akademik Zərifə Əliyeva-85 // Respublika. – 2008. – 27 aprel.

549. Akademik Zərifə Əliyevanın adına Qızlar Liseyinin açılışı // Respublika. – 2008.

550. Akademik Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 85 illik yubileyi ilə bağlı silsilə tədbirlər keçiriləcək // Yeni Azərbaycan. – 2008. – 8 aprel.

551. Akademik Zərifə Əliyevanın 85 illik yubileyinə həsr olunmuş sərgi: Tbilisi // İki sahil. – 2008. – 25 aprel; Azərbaycan. – 2008. – 27 aprel.

552. "Akademik Zərifə Əliyeva" gəmi-bərəsi istifadəyə verilmişdir: Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin mərasimdə iştirakı // Respublika. – 2008. – 9 yanvar.

553. Aslan Q. Ukraynada Zərifə xanım Əliyeva ilə bağlı anım mərasimi keçirilmişdir // Respublika. – 2008. – 30 aprel.

554. Apreldə Bakıda görkəmli oftalmoloq, akademik Zərifə Əliyevanın yubileyinə həsr edilmiş konfrans keçiriləcək // Respublika. – 2008. – 30 yanvar.

555. Azərbaycanın alim qadınları: akademik Zərifə Əliyeva-85 : konfrans-sərgi // AMEA MEK. Elmi əsərlər. – 2008. – № 9. – S. 160-161.

556. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın adını daşıyan parkda görülmüş abadlıq və yenidənqurma işləri ilə tanış olmuşdur // Azərbaycan, Respublika, Xalq qəzeti. – 2008. – 26 aprel.

557. "Azərbaycan tibb jurnalı"nın xüsusi buraxılışı işıq üzü görmüşdür: akademik Zərifə Əliyeva-85 // Respublika, Xalq qəzeti, İki sahil. – 2008. – 30 aprel.

558. Azərbaycan Tibb Universitetinin dünya şöhrətli məzunu // Azərbaycan. – 2008. – 15 aprel.

559. Bakının Yasamal rayonunda görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın adını daşıyan məktəbin açılışı // Respublika. – 2008. – 29 aprel.

560. Bir dünya nur çeşməsi // Azərbaycan. – 2002. – 28 aprel.

561. Cavadzadə M.C. Akademik Zərifə xanım Əliyevanın ömür yolu // Azərbaycan tibb jurnalı. – 2008. – № 2. – S. 7-11.

562. Cavadzadə M. Qəlblərdə yaşayan insan: akademik Zərifə Əliyeva-85 // Respublika. – 2008. – 27 aprel.

563. Daşsalahlı R. Akademik Zərifə Əliyeva oftalmologiyada analoji olmayan tədqiqatlara imza atıb // Yeni Azərbaycan. – 2008. – 26 aprel.

564. Görkəmli alim, sədaqətli ömür yoldaşı, qayğıkeş ana: akademik Zərifə Əliyevanın 85 illiyi ilə əlaqədar hazırlanmış multimedia diskinin, zarifa-aliyeva.az saytının təqdimat mərasimi keçirilmişdir // Respublika, Azərbaycan, Xalq qəzeti. – 2008. – 27 aprel.

565. Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın xatirə günü // Respublika, İki sahil, Azərbaycan. – 2008. – 16 aprel.

566. Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın xatirəsi ehtiramla anılmışdır // Respublika, – 2008. – 29 aprel.

567. Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın 85 illik yubileyinə həsr olunmuş xatirə gecəsi // Respublika, Azərbaycan. – 2008. – 29 aprel.

568. Görkəmli oftalmoloqun xidmətləri unudulmazdır: akademik Zərifə Əliyeva-85 Tədbir. Şamaxı rayonu // İki sahil. – 2008. – 30 aprel.

569. Gözlərə nur verən nurlu şəxsiyyət: Oqtay Şirəliyevin çıxışı // Tibb. – 2008. – 30 aprel. – s. 2.

570. Əhmədov Q. Akademik Zərifə Əliyevanın yubileyi adını daşıdığı məktəbdə geniş qeyd olunur // Azərbaycan. – 2008. – 25 aprel.

571. Əmiraslanov Ə. Azərbaycan Tibb Univarsitetinin dünya şöhrətli məzunu: akademik Zərifə Əliyeva // Azərbaycan. – 2008. – 15 aprel.

572. Fərhadqızı P. Onun adı Azərbaycan tarixinə böyük hərflərlə yazılıb: akademik Zərifə Əliyevanın xatirəsinə həsr olunmuş marka, disk və saytın təqdimatı keçirilib // 525-ci qəzet. – 2008. – 29 aprel.

573. Hacızadə A. Moskvada görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın 85 illik yubileyi qeyd edilmişdir // Respublika, Xalq qəzeti. – 2008. – 30 aprel; Yeni Azərbaycan. – 2008. – 1 may.

574. Həsənova M. Azərbaycanın milli dövlətçilik tarixində görkəmli qadınlar: Akademik Zərifə Əziz qızı Əliyeva // 525-ci qəzet. – 2008. – 15 aprel.

575. Həsənova M. Fədakarlıq və xeyirxahlıq rəmzi: görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyeva xalqımızın qəlbində əbədi olaraq yaşayacaq // Xalq qəzeti. – 2008. – 15 aprel.

576. Həsənov Ə. Lənkəranda görkəmli oftalmoloq alimin yubileyinə həsr olunmuş konfrans keçirilmişdir: Akademik Zərifə Əliyeva-85 // Respublika. – 2008. – 30 aprel.

577. Hüseynova H. Günəştək nur saçardı...: akademik Zərifə Əliyeva-85 // Azərbaycan. – 2008. – 27 aprel.

578. Xeyirxahlıq Zərifə xanımın həyat tərzi idi: akademik Zərifə Əliyeva-85 // TV plyus. – 2008. – S. 14-17.

579. İsmayılqızı X. Həyat onun üçün bir möcüzə idi: akademik Zərifə Əliyeva-85 // İki sahil. – 2008. – 26 aprel.

580. İşıqlı amallar carçısı: görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyeva // Yeni Azərbaycan. – 2008. – 16 aprel.

581. Kərimov K. Akademik Zərifə Əliyeva və milli oftalmologiyamız // Şəfqət. – 2003. – № 8-9.

582. Kərimov M. Oftalmoloq alim Zərifə Əziz qızı Əliyeva // Azərbaycan və azərbaycanlılar. – 2008. – № 5-8. – S. 3-8.

583. Kərimov M. Görkəmli oftalmoloq, gözəl insan və işıqlı şəxsiyyət: akademik Zərifə Əliyeva-85 // Elm. – 2008. – 24 aprel.

584. Kürdəmirdə görkəmli alim, nəcib insan Zərifə Əliyevanın 85 illiyi qeyd olunmuşdur // Respublika. – 2008. – 1 may.

585. Qəlbinur P. Vətən sevgisi: unudulmaz müəllimim / Akademik Zərifə xanım Əliyevanın xatirəsinə // 525-ci qəzet. – 2008. – 26 aprel.

586. Qismətoğlu F. Tallində akademik Zərifə xanım Əliyevanın büstü açılıb // Ədalət. – 2008. – 30 aprel.

587. Quliyeva Z. Allah Zərifə xanımı dünyaya insanları sevmək üçün gətirmişdi // Şəfqət. – 2003. – 19 mart.

588. Qurbanqızı Z. "Oğullar anası" – yeni sənət əsəri: akademik Zərifə Əliyeva-85 // Respublika. – 2008. – 30 aprel.

589. Oftalmologiyanın aktual problemləri: akademik Zərifə Əliyeva-85. Beynəlxalq konfrans: məqalələr toplusu / Tibb Universiteti. – Bakı: Şərq-Qərb, 2008. – 360 s.

590. Seyidov H. Alimlər dünyanın çırağı, axirətin nurudurlar: akademik Zərifə Əliyeva-85 // Azad Azərbaycan. – 2008. – 30 aprel.

591. Səfərov İ. "Zərifə Əliyeva-85" elektron nəşrinin təqdimat mərasimi: AMEA MEK-də "Azərbaycanın alim qadınları" adlı tədbir keçirildi // Respublika. – 2008. – 26 aprel.

592. SSRİ-də ilk Azərbaycan qadın alim: akademik Zərifə Əliyeva-85 // Milli Birlik. – 2008. – 30 aprel.

593. Şulpina N.B. Amalı, niyyəti saf olan insan: akademik Zərifə Əliyeva // Xalq qəzeti. – 2008. – 27 aprel.

594. Tanrıverdiyev Y. Görkəmli oftalmoloqun xatirəsinə: akademik Zərifə Əliyeva-85 // Respublika. – 2008. – 3 may.

595. Üzvlük, özəllik və sədaqət rəmzi olan Azərbaycan qadını: Zərifə Əliyeva-85 // Azərbaycan. – 2008. – 27 aprel.

596. Zeynalov L. Akademik Zərifə Əliyevanın ən böyük mükafatı xalqının sevgisidir: akademik Zərifə Əliyeva-85 / Tədbir, Gədəbəy // Respublika. – 2008. – 29 aprel.

597. 85 illik yubileyi qeyd olundu: Az.Tibb Universitetində beynəlxalq konfrans keçirildi // Tibb. – 2008. – 30 aprel. – S.3.

598. Азербайджанская женщина-символ чистоты, красоты и верности: академик Зарифа Алиева-85 // Бакинский рабочий. – 2008. – 30 апреля.

599. "Актуальные проблемы офтальмологии": Международная конференция : академик Зарифа Алиева-85 // Бакинский рабочий. – 2008. – 29 апреля.

600. Алиев И. В Тбилиси открылась выставка, связанная с юбилеем академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2008. – 30 апреля.

601. В апреле в Баку пройдет Международная конференция, посвященная юбилею видного офтальмолога, академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2008. – 31 января.

602. Вечер памяти, посвященный 85-летнему юбилею выдающегося ученого-офтальмолога, академика Зарифы Алиевой: на мероприятии присутствовал президент Азербайджана Ильхам Алиев // Бакинский рабочий. – 2008. – 29 апреля.

603. Видный ученый, верная спутница жизни, заботливая мать: академик Зарифа Алиева-85 // Бакинский рабочий. – 2008. – 29 апреля.

604. В Масаллы проведено заседание "Круглого стола", посвященное памяти академика Зарифы ханум Алиевой // Бакинский рабочий. – 2008. – 23 апреля.

605. В связи с 85-летием Зарифы Алиевой подготовлены мультимедийный диск, почтовая марка и сайт // Эхо. – 2008. – 1 мая.

606. Гаджизаде А. В Москве отмечен 85-летний юбилей выдающегося ученого-офтальмолога, академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2008. – 1 мая; Вышка. – 2008. – 2 мая.

607. Гасан гызы Н. Она дарила людям свет и радость жизни: академик Зарифа Алиева-85 // Вышка. – 2008. – 2 мая.

608. День памяти выдающегося ученого-офтальмолога, академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2008. – 17 апреля.

609. Ибрагимова Дж. Она вошла в плеяду выдающихся азербайджанских женщин: академик Зарифа Алиева-85 // Бакинский рабочий. – 2008. – 26 апреля.

610. Открытие лицея и парка имени академика Зарифы ханым Алиевой // Бакинский рабочий. – 2008. – 23 сентября.

611. Открытие школы имени выдающегося ученого-офтальмолога, академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2008. – 29 апреля; Вышка. – 2008. – 2 мая.

612. Президент Азербайджана Ильхам Алиев принял участие в открытии школы им. выдающегося ученого-офтальмолога, академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2008. – 29 апреля.

613. Реконструкция мемориального комплекса Гейдар Алиев и парк имени Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2008. – 23 апреля.

614. Состоялась научно-практическая конференция, посвященная 85-летнему юбилею академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2008. – 30 апреля.

615. Состоялось открытие мемориальной доски общенациональному лидеру Гейдару Алиеву и академику Зарифе Алиевой // Бакинский рабочий. – 2008. – 11 мая.

2009

616. Adilqızı N. Mənalı ömür yolu: Kərəm Kərimov. "Akademik Zərifə xanım Əliyeva və milli oftalmologiyamız" // Respublika. – 2009. – 12 iyun.

617. Akademik Zərifə Əliyeva-86 // Tibb. – 2009. – 28 aprel. – S. 4.

618. Elmin və mənəviyyatın zirvəsində // Azərbaycan. - 2009. – 28 aprel.

619. Əliyeva Y. Akademik Zərifə Əliyevanın xatirəsi qəlblərdə əbədi yaşayacaq // İki sahil. – 2009. – 29 aprel.

620. Əmiraslanov Ə. Elmin və mənəviyyatın zirvəsində: akademik Zərifə Əliyeva-86 // Azərbaycan. – 2009. – 28 aprel.

621. İctimai xadim və qayğıkeş ana: Akademik Zərifə Əliyeva haqqında yeni kitab işıq üzü görüb // Yeni Azərbaycan. – 2009. – 8 avqust.

622. Görkəmli alim, akademik Zərifə Əliyevanın əziz xatirəsi əbədi yaşayacaq: tədbirlər // Respublika, Yeni Azərbaycan, İki sahil. – 2009. – 28, 29 aprel.

623. Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın parlaq xatirəsi qəlblərdə əbədi yaşayır // Respublika, İki sahil, Yeni Azərbaycan. – 2009. – 15 aprel; Ziya. – 2009. – № 24.

624. Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın xatirəsi silsilə tədbirlərlə anılıb // Azərbaycan, Yeni Azərbaycan, İki sahil. – 2009. – 16 aprel.

625. Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın unudulmaz xatirəsinə ehtiram: YAP-ın Qadınlar Şurası // Yeni Azərbaycan. – 2009. – 29 aprel; İki sahil. – 2009. – 29 aprel.

626. Gözlərə nur verən insan: Zərifə Əliyeva-86 // Azərbaycan. – 2009. – 15 aprel.

627. Gözlərə nur verən nurlu şəxsiyyət: O.Şirəliyevin çıxışı // Tibb qəzeti. – 2008. – 30 aprel.

628. Hüseynova H. Alim, Vətəndaş, İnsan: akademik Zərifə Əliyeva-86 // Respublika. – 2009. – 28 aprel.

629. Hüseynova Ş. Nəsillərə nümunə olan ömür: Professor K.Kərimov. "Akademik Zərifə xanım Əliyeva və milli oftalmologiyamız" // Xalq qəzeti. – 2009. – 24 may.

630. Kamalqızı R. Alimlər dünyanın çırağı, axirətin nurudurlar: akademik Zərifə Əliyeva-85 // Yeni Azərbaycan, İki sahil. – 2009. – 25 aprel.

631. Kərimov S. Gözlərə nur verən insan: Akademik Zərifə Əliyeva // Azərbaycan. – 2009. – 15 aprel.

632. Qəlbinur P. Vətən sevgisi: Professor Zərifə Əliyeva // Gənc istedad. – 2009. – № 1. – S. 2.

633. Quliyeva R. Görkəmli alim, layiqli övlad, vəfalı ömür-gün yoldaşı, qayğıkeş ana: akademik Zərifə Əliyeva-86 // Xalq qəzeti, Yeni Azərbaycan. – 2009. – 28 aprel.

634. Mehdixanlı T. Gözlərə nur verən insan: akademik Zərifə Əliyeva // Vətən səsi. – 2009.– 24 aprel.

635. Ömür yolu: Zərifə xanım Əliyeva // Xalq qəzeti. – 2009. – 15 aprel.

636. Sultan M. Həyat və nur çırağı: akademik Zərifə Əliyeva-86. Elmi konfrans. NDU-ti // İki sahil. – 2009. – 29 aprel.

637. Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 86-cı ildönümü ilə əlaqədar konfrans keçirildi (AzHTİ) // Tibb qəzeti. – 2009. – 13 may.

638. Бабаев А. Научно-практическая конференция: академик Зарифа Алиева-86 // Бакинский рабочий. – 2009. – 28 апреля.

639. Награждены победители конкурса, посвященного памяти академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2009. – 28 апреля.

640. Подведены итоги конкурса "Зарифа Алиева – мать, женщина и ученый" // Бакинский рабочий. – 2009. – 28 апреля.

641. Светлая память о выдающемся ученом-офтальмологе, академика Зарифа Алиевой живет в сердцах людей // Бакинский рабочий. – 2009. – 16-29 апреля.

2010

642. "Ana-müqəddəslik zirvəsi" mövzusunda müsabiqəsinin qalibləri mükafatlandırılmışdır: akademik Zərifə Əliyeva-87 // Azərbaycan. – 2010. – 29 aprel.

643. Bakıda akademik Zərifə Əliyvanın anadan olmasının 87-ci ildönümünə həsr olunmuş beynəlxalq elmi

konfrans işə başlamışdır // Azərbaycan, Respublika. – 2010. – 29 aprel.

644. Elmin və insanlığın zirvəsi // Azərbaycan. – 2010. – 15 aprel; Yeni Azərbaycan. – 2010. – 15 aprel.

645. Əliyeva İ. İşıqlı insan: Zərifə Əliyeva // Azərbaycan. – 2010. – 19 sentyabr.

646. Əliyeva N. Hər gün xatırlanan xeyirxah insan: akademik Zərifə Əliyeva // Azərbaycan. – 2010. – 29 aprel.

647. Əliyeva N. Mənəviyyat tariximizin örnəyi: akademik Zərifə Əliyeva // Yeni Azərbaycan. – 2010. – 27 aprel.

648. Əmiraslanov Ə., Qasımov E. Elmin və insanlığın zirvəsi: akademik Zərifə Əliyeva //Azərbaycan. – 2010. – 29 aprel.

649. İsmayılqızı K. Xeyirxah əməllər sahibi: akademik Zərifə Əliyeva // İki sahil. – 2010. – 17 aprel.

650. Hüseynova H. Humanizm mücəssiməsi: akademik Zərifə Əliyeva // Xalq qəzeti. – 2010. – 28 aprel.

651. Hüseynova İ. Zərif bir insandır gözdə nur kimi: akademik Zərifə Əliyeva // Xalq qəzeti. – 2010. – 15 aprel.

652. Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın xatirəsi anılmışdır // Azərbaycan. – 2010. – 16 aprel.

653. Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın xatirəsi anılmışdır: Zaqatala, Bərdə, Hacıqabul, Şirvan // Respublika. – 2010. – 28 aprel; Azərbaycan. – 2010. – 30 aprel; Yeni Azərbaycan. – 2010. – 29 aprel.

654. Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın 87 illik yubileyinə həsr olunmuş beynəlxalq konfrans keçiriləcəkdir // Respublika, Xalq qəzeti. – 2010. – 21 aprel.

655. Göyçayda oftalmoloq-alim Zərifə Əliyevanın doğum günü qeyd olunmuşdur // İki sahil. – 2010. – 23 aprel.

656. Qafar T. Onun nurlu siması unudulmazdır: akademik Zərifə Əliyeva // İki sahil. – 2010. – 28 aprel.

657. Mirzəzadə R. Görkəmli pedaqoq, istedadlı alim, qayğıkeş ana: akademik Zərifə Əliyeva // Yeni Azərbaycan. – 2010. – 15 aprel.

658. Mirzəzadə R. Oftalmologiyada mühüm elmi yeniliklərə imza atmış böyük alim: akademik Zərifə Əliyeva SSRİ səhiyyəsində Averbax mükafatını alan ilk xanım idi // Xalq qəzeti. – 2010. – 26 yanvar.

659. Nəbiyev B. Nurlu ömrün bədii salnaməsi: H.Mirələmov. “Zərifə Əliyeva” kitabı rus dilində çap olunub // 525-ci qəzet. – 2010. – 1 may.

660. Niyazov X. Bir dünya nur çeşməsi: akademik Z.Əliyevə // Azərbaycan. – 2010. – 29 aprel.

661. Nur dolu ömür: H.Mirələmov “Zərifə Əliyeva” // Yeni Azərbaycan. – 2010. – 8 may.

662. Ukraynanın Kiyev vilayətinin İrpen şəhərində Azərbaycan xalqının böyük qızı, dünya şöhrətli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın nurlu xatirəsi yad edilmişdir // Xalq qəzeti. – 2010. – 28 aprel.

663. Sadıqova A. Dəyərli alim, qayğıkeş ana, sədaqətli həyat yoldaşı: akademik Zərifə Əliyeva // Azərbaycan. – 2010. – 28 aprel.

664. Seyidov M. Qaranlığa nur saçan zəka. – Bakı, 2010. – 589 s.

665. Şəmsizadə N. Böyük nəslin dastanı: Q.Mirələmov. "Zərifə Əliyeva" // 525-ci qəzet. – 2010. – 28, 30 aprel.

666. "Zərifə Əliyeva" bədii-publisistik kitabının təqdimat mərasimi olmuşdur // Azərbaycan, Respublika. – 2010. – 29 aprel.

667. "Zərifə Əliyeva" kitabı təqdim olunacaq // Yeni Azərbaycan, İki sahil, Ədalət. – 2010. – 24 aprel.

668. Zərifə xanım Əliyevanın xatirəsinə həsr edilmiş müsabiqənin qalibləri açıqlanmışdır: YAP. Nəsimi rayonu // Xalq qəzeti. – 2010. – 28 aprel.

669. Zərifə xanım Əliyeva səhiyyə tariximizdə müstəsna yeri olan korifey idi: müsahibimiz akademik A.Namazovadır // İki sahil. – 2010. – 27 aprel.

670. "Zərifə Əliyeva" Yuri Dolqoruki adına beynəlxalq ədəbi mükafatın xüsusi diplomuna layiq görüldü: H.Mirələmovun kitabı // Kredo. – 2010. – 30 oktyabr-6 noyabr.

671. В Ирпене почтили память ученого-офтальмолога с мировым именем, академика Зарифы Алиевой: Киевская область Украины // Бакинский рабочий. – 2010. – 28 апреля.

672. Названы имена победителей конкурса памяти Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2010. – 28 апреля.

673. Ибрагимова Дж. Она являлась символом азербайджанской женщины: академик Зарифа Алиева // Бакинский рабочий. – 2010. – 29 апреля.

674. Керимов К. Свет ее души озаряет нам счастливый путь к новым высотам: академик Зарифа Алиева // Бакинский рабочий. – 2010. – 20 апреля.

675. Мираламов Г.Ф. Зарифа Алиева. – М.: Молодая гвардия, 2010. – 191 с.– (Жизнь замечательных людей: сер.биогр.,вып. 1255).

676. Презентация книги "Зарифа Алиева": автор книги Г.Мираламов // Зеркало. – 2010. – 27 апреля; Бакинский рабочий. – 2010. – 30 апреля.

677. Ханджанбекова Ф. Памяти академика Зарифы Алиевой: научная конференция // Бакинский рабочий. – 2010. – 29 апреля; Вышка. – 2010. – 23-29 апреля.

2011

678. Ağazadə Z. İrpendə akademik Zərifə Əliyevanın xatirəsini əziz tuturlar // Xalq qəzeti, Azərbaycan. – 2011. – 20 dekabr.

679. Akademik Zərifə Əliyeva və müasir oftolmologiya: akademik Kərəm Kərimov. Monoqrafiya // Yeni Azərbaycan. – 2011. – 16 mart.

680. Akademik Zərifə Əliyeva-88 // Azərbaycan. – 2011. – 29 aprel.

681. Akademik Zərifə Əliyeva-88: tədbirlər // Xalq qəzeti, Respublika, İki sahil, Yeni Azərbaycan. – 2011. – 29 aprel.

682. Akademik Zərifə Əliyeva-88: müsabiqə // Xalq qəzeti. – 2011. – 29 aprel.

683. Aslanov K. Gözlərə nur, qəlblərə mərhəmət bəxş edən böyük insan: akademik Zərifə Əliyeva // Azərbaycan. – 2011. – 15 aprel.

684. Bakıda Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 87-ci ildönümünə həsr olunmuş beynəlxalq elmi konfrans işə başlamışdır // Azərbaycan. – 2011. – 29 aprel.

685. Görməkli oftolmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın xatirəsi anılmışdır // Xalq qəzeti, Yeni Azərbaycan, İki sahil. – 2011. – 28 aprel; Respublika. – 2011. – 30 aprel.

686. Hüseynova H. Ana-müqəddəslik zirvəsi: akademik Zərifə Əliyeva // Respublika. – 2011. – 28 aprel.

687. Hüseynova T. O əsl gözəllik mücəssiməsi idi: akademik Zərifə Əliyeva // Xalq qəzeti. – 2011. – 16 aprel; İki sahil. – 2011. – 16, 22 aprel.

688. Kərimov S. Vətəndaş, alim, nəcib insan: akademik Zərifə Əliyeva-88 // Respublika. – 2011. – 28 aprel.

689. Qəlbinur P. Vətən sevgisi: akademik Zərifə Əliyevanın əziz xatirəsinə // Respublika. – 2011. – 28 aprel.

690. Məmmədhəsənov R. Nurlu insan: akademik Zərifə Əliyeva-88 // Azərbaycan. – 2011. – 28 aprel.

691. Minsk şəhərində "Zərifə Əliyeva" kitabının təqdimat mərasimi olmuşdur // Azərbaycan, Yeni Azərbaycan, Səs. – 2011. – 6 dekabr.

692-693. Şərəfli ömür yolu: akademik Zərifə Əliyeva-88 // Xalq qəzeti. – 2011. – 28 aprel.

694. Почтена память видного ученого-офтальмолога академика Зарифы Алиевой // Бакинский рабочий. – 2011. – 28 апреля.

695. 88 лет со дня рождения видного ученого-офтальмолога З.Алиевой // Вышка, Эхо. – 2011. – 29 апреля.

2012

696. Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 89 ildönümünə həsr edilmiş elmi konfrans keçirilmişdir // Azərbaycan. – 2012. – 29 aprel. – S. 5.

697. Qasımov E. Ürəklərdə izi var: AMEA həqiqi üzvü, professor Zərifə Əliyeva // Xalq qəzeti. – 2012. – 15 aprel.

698. Mirələmov H. İnsanlara qalan nur: akademik Zərifə Əliyevanın anım günü // Azərbaycan. – 2012. – 15 aprel.

2013

699. Abdullayeva F. Larisa Moşetova: "Zərifə Əliyeva mənim üçün müdriklik nümunəsidir. Bu, qandangəlmə, təbiətdən, Vətəndən pay aldığı bir müdriklik idi" // İki sahil. – 2013. – 26 aprel.

700. Akademik Zərifə Əliyevanın 90 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı // Respublika. – 2013. – 8 fevral.

Akademik Zərifə Əliyeva: biblioqrafiya / tərt. ed. M.Vəliyeva; ixt. red. və burax. məsul K.Tahirov; red. G.Səfərəliyeva; M.F.Axundov ad. Azərbaycan Milli Kitabxana. – Bakı, 2013. – 137 s.

701. Akademiik Zərifə Əliyevaya həsr olunmuş tədbir keçirilmişdir // Respublika. – 2013. – 17 aprel.

702. Akademik Zərifə Əliyevanın anadan olmasının 90 illik yubileyinə həsr olunmuş beynəlxalq elmi-praktik konfrans keçiriləcəkdir // Azərbaycan. – 2013. – 29 mart.

Azərbaycan Dillər Universitetində akademik Zərifə Əliyevanın 90 illik yubileyinə həsr olunmuş dəyirmi masa.

703. Akademik Zərifə xanım Əliyeva Azərbaycan oftalmologiya elmini bütün dünyada tanıtmışdır // Azərbaycan. – 2013. – 18 aprel.

704. Akademik Zərifə xanım Əliyeva tanınmış tibb tədqiqatçıları tərəfindən dünya səviyyəli alim kimi qəbul edilmişdir // İki sahil. – 2013. – 20 aprel.

705. Akademik Zərifə xanım Əliyevanın 90 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli mərasim keçirilib // Səs. – 2013. – 30 aprel.

Görkəmli oftalmoloq alim Zərifə Əliyevanın yubileyinə həsr olunmuş mərasimdə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin nitqi.

706. Akademik Zərifə xanım Əliyevanın çoxşaxəli fəaliyyəti ölkənin tibb elminə böyük töhfələr vermişdir // Respublika. – 2013. – 28 aprel.

707. Ağayev T. Görkəmli oftalmoloq alim // Elm. – 2013. – 24 aprel.

708. Ağayeva T. Mənim əziz müəllimim: akademik Zərifə xanım Əliyeva haqqında xatirələrim // Elm. – 2013. – 24 aprel.

709. Ana – müqəddəslik zirvəsi // İki sahil. – 2013. – 26 aprel.

710. "Analıq, qadınlıq, təbiblik mücəssiməsi". Akademik Zərifə xanım Əliyevanın 90 illik yubileyinə həsr edilmiş elmi-praktiki konfrans // İki sahil. – 2013. – 26 aprel.

711. Azərbaycan elminə şöhrət gətirən tanınmış oftalmoloq alim // İki sahil. – 2013. – 10 aprel.

712. Baxşəliyev R. Akademik Zərifə xanım Əliyeva ehtiramla anılır // Azərbaycan. – 2013. – 16 aprel.

713. Bayramov V. Suraxanı rayonunda akademik Zərifə Əliyevanın doğum günü qeyd olunur // Xalq qəzeti. – 2013. – 25 aprel.

714. Bayramova Z. Azərbaycan oftalmologiyasını dünya səviyyəsində tanıdan akademik // Səs. – 2013. – 18 aprel.

715. Bayramova Z. Görkəmli alim, qayğıkeş ana: Binəqədi rayonunda görkəmli oftalmoloq, akademik Zərifə xanım Əliyevanın xatirəsi anıldı // Səs. – 2013. – 16 aprel.

716. Bayramova Z., Ələddinqızı N. Azərbaycana elmi ilə şöhrət gətirən alim. Dünya şöhrətli oftalmoloq alim Zərifə xanım Əliyevanın 90 illik yubileyinə həsr olunmuş dəyirmi masa keçirildi // Səs. – 2013. – 25 aprel.

717. Binyətoğlu V. Suraxanıda akademik Zərifə xanım Əliyevanın 90 illik yubileyi qeyd edilmişdir // Xalq qəzeti. – 2013. – 28 aprel.

718. Cəfərova X. Zərifə xanım yaxşı ana, vəfalı ömür-gün yoldaşı, ailəsinə vurğun insan idi. Görkəmli oftalmoloq alim Zərifə Əliyevanın 90 illiyi tamam olur // İki sahil. – 2013. – 27 aprel.

719. Dünya şöhrətli oftalmoloq // İki sahil. – 2013. – 17 aprel.

720. Ələddinqızı N. "Azərbaycan elminə şöhrət gətirən tanınmış oftalmoloq alim" mövzusunda elmi konfrans keçirildi // Səs. – 2013. – 9 aprel.

721. Ələddinqızı N. Görkəmli alim, qayğıkeş ana // Səs. – 2013. – 23 aprel.

722. Əliyeva F. Görkəmli alim Zərifə xanım Əliyeva əbədiyaşardır // Respublika. – 2013. – 30 aprel.

723. Əliyeva N. Analıq, qadınlıq, təbiblik mücəssiməsi:görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyeva haqqında düşünərkən // Səs. – 2013. – 23 aprel; İki sahil. – 2013. – 23 aprel.

724. Əliyeva N. Bir ömrün sönməz işığı // Azərbaycan. – 2013. – 28 aprel.

725. Əlizadə A. Böyük insan, unudulmaz alim: Zərifə Əliyeva-90 // Azərbaycan. – 2013. – 16 aprel.

726. Əmiraslanov Ə. Dünya şöhrətli alim, görkəmli oftalmoloq, qayğıkeş insan: akademik Zərifə Əliyeva-90 // Xalq qəzeti. – 2013. – 14 aprel.

727. Əmiraslanov Ə. Görkəmli alim, həssas qəlbli həkim // Elm. – 2013. – 24 aprel.

728. Əmiraslanov Ə. Nura can atan böyük qəlb sahibi // Azərbaycan. – 2013. – 28 aprel.

729. Firuzə N. Nəciblik və paklıq timsalı və yaxud "Oftalmologiyanın mirvarisi" // Kaspi. – 2013. – 30 aprel.

730. Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın 90 illiyinə həsr olunmuş beynəlxalq konfrans keçirilmişdir // Respublika. – 2013. – 27 aprel.

731. Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın həyat və yaradıcılığından bəhs edən sərgi böyük maraqla izlənmişdir // Azərbaycan. – 2013. – 16 aprel.

732. Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın 90 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli mərasim keçirilmişdir. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev mərasimdə iştirak etmişdir // Azərbaycan, Respublika, Xalq qəzeti. – 2013. – 28 aprel.

733. Göyçayda görkəmli oftalmoloq Zərifə xanım Əliyevanın anadan olmasının 90 illik yubileyi münasibətilə tədbir keçirilmişdir // Azərbaycan. – 2013. – 16 aprel.

734. Hacıyev E. Böyük və şəfqətli ürək sahibi: Zərifə Əliyeva-90 // Respublika. – 2013. – 27 aprel.

735. Hacıyev R. Böyük alim, qayğıkeş, xeyirxah insan // Elm. – 2013. – 24 aprel.

736. Haşımova N. Görkəmli oftalmoloq alimin xatirəsinə... // Elm. – 2013. – 24 aprel.

737. Heydərova A. Böyük qəlbin işığında: Zərifə Əliyeva-90 // Azərbaycan. – 2013. – 14 aprel.

738. Heydər Əliyev Mərkəzi akademik Zərifə Əliyevaya həsr olunmuş saytı yeni dizaynda istifadəyə verib // İki sahil. – 2013. – 27 aprel.

739. Həbibbəyli İ. Elmin işığı: Zərifə // Azərbaycan. – 2013. – 28 aprel.

740. Hər kəsə örnək olan ana, alim və gözəl qadın // Səs.– 2013. – 26 aprel.

Gədəbəy RİK və YAP Gədəbəy rayon təşkilatının birgə keçirdiyi tədbirdə görkəmli oftalmoloq-alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın 90 illiyi qeyd olundu.

741. Həsənov Ə. Görkəmli alimin mənalı ömür yoluna həsr olunmuş konfrans // Respublika. – 2013. – 19 aprel.

742. Həsənov H. Unudulmaz insan, böyük alim // Respublika. – 2013. – 28 aprel.

743. Hüseynova H. Nurlu insan // Azərbaycan. – 2013. – 25 aprel.

744. Hüseynova R. Zərifə Əliyeva-90 // Səs. – 2013. – 3 aprel.

745. Xəlilov Z. Görkəmli oftalmoloq alim anılmışdır // Respublika. – 2013. – 28 aprel.

746. Xəlilov Z. Zərifə xanım Əliyevanın xatirəsi ürəklərdə əbədi yaşayacaqdır // Respublika. – 2013. – 27 aprel.

747. İbrahimqızı M. Görkəmli oftalmoloq, nüfuzlu ictimai xadim // Azərbaycan. – 2013. – 25 aprel.

748. İlyasoğlu R. Akademik Zərifə Əliyevanın 90 illiyinə həsr olunmuş tədbir // Respublika. – 2013. – 7 aprel.

749. İsmayılqızı X. Xeyirxahlıq onun amalı idi / Milli oftalmologiyamızın banisi Zərifə xanım Əliyevanın xalqına göstərdiyi misilsiz xidmətlər, tibb elminin inkişafı naminə apardığı tədqiqatlar əsl vətəndaş fədakarlığı idi // İki sahil. – 2013. – 19 aprel.

750. İsmayılqızı X. Nurlu peşə sahibi, daim böyük hörmətlə xatırlanan səmimi insan // İki sahil. – 2013. – 23 aprel.

751. Kərimov K. Nurdan yaranmış insan... // Elm. – 2013. – 24 aprel.

752. Qarayev Ü. Sumqayıt Dövlət Universitetində görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə Əliyevanın 90 illik yubileyinə həsr olunmuş elmi-praktik konfrans // Respublika. – 2013. – 19 aprel.

753. Qasımov E.M. Akademik Zərifə Əliyevanın Azərbaycanda tibb elminin və səhiyyəsinin inkişafında rolu // Elm. – 2013. – 24 aprel.

754. Qasımov E. Dünya şöhrətli alim, qayğıkeş həkim, həssas qəlbli insan // Xalq qəzeti. – 2013. – 28 aprel.

755. Masallıda humanitar aksiya // İki sahil. – 2013. – 26 aprel.

Masallı rayonunda akademik Zərifə Əliyevanın 90 illik yubileyi ilə bağlı humanitar aksiya.

756. Mehdiyev R. Mənəviyyat və paklıq zirvəsi. Görkəmli alim, gözəl həkim və xeyirxah bir insan kimi Zərifə xanımın şərəfli ömür yolu hamımız üçün örnək ola bilər // Respublika. – 2013. – 26 aprel.

757. Məmmədli H. Görkəmli alim, qayğıkeş insan – Zərifə xanım Əliyeva // Yeni Azərbaycan. – 2013. – 10 aprel.

758. Məmmədov E. Naxçıvanda akademik Zərifə xanım Əliyevanın 90 illik yubileyi qeyd olunmuşdur // Azərbaycan. – 2013. – 16 aprel.

759. Mənəvi ucalığın zirvəsində dayanan alim // Elm. – 2013. – 24 aprel.

760. Miniatür kitab muzeyində "Akademik Zərifə Əliyeva" və "Əziz Əliyev-115" nəşrlərinin təqdimatı olmuşdur // Respublika. – 2013. – 27 aprel.

761. Moskvada Azərbaycanın görkəmli oftalmoloq alimi, akademik Zərifə xanım Əliyevanın 90 illik yubileyinə həsr edilimiş xatirə gecəsi keçirilmişdir // Respublika. – 2013. – 27 aprel.

762. Musayev (Qəlbinur) P. Vətən sevgisi: unudulmaz müəllimim akademik Zərifə xanım Əliyevanın əziz xatirəsinə // Elm. – 2013. – 24 aprel.

763. Mustafaqızı N. Sabirabadda akademik Zərifə xanım Əliyevanın 90 illik yubileyi qeyd olundu // İki sahil. – 2013. – 26 aprel.

764. Mükərrəmoğlu M. Ulu öndər Heydər Əliyev və akademik Zərifə Əliyevanın 90 illik yubileyinə həsr olunmuş sərgi // Xalq qəzeti. – 2013. – 30 aprel.

765. Nəcəfova S. Üç görüş, bir müsahibə // Elm. – 2013. – 24 aprel.

766. Onun üçün mənəvi zənginlik, səmimiyyət və milli dəyərlər əsas idi / Zərifə Əliyevanın 90 illik yubileyinə həsr olunmuş inşa yazı müsabiqəsinin qalibləri mükafatlandırıldı // Kaspi. – 2013. – 26 aprel.

767. Pakistanın "Diplomatic İnsight" jurnalında "Zərifə Əliyeva-insanlara nur bəxş etmiş mələk" sərlövhəli məqalə dərc olunmuşdur // Respublika. – 2013. – 28 aprel.

768. Respublikada oftalmologiya elminin inkişafında Zərifə Əliyevanın xidmətləri // İki sahil. – 2013. – 19 mart.

769. Rəfiqə M. Xalqa dayaq olan nəcib insan // Respublika. – 2013. – 30 aprel.

770. Rəhimzadə N. Akademik Zərifə Əliyevanın 90 illik yubileyi qeyd edilib // İki sahil. – 2013. – 26 aprel.

771. Şəmsiyyə Ə. Səbaildə akademik Zərifə xanım Əliyevanın 90 illik yubileyi qeyd olunur // İki sahil. – 2013. – 16 aprel.

772. Şulpina N.B. Amalı, niyyəti saf olan insan // Elm. – 2013. – 24 aprel.

773. Tallində akademik Zərifə Əliyeva adına uşaq bağçasının filialının açılışı olmuşdur // Respublika. – 2013. – 28 aprel.

774. Tanrı nuru, ümid işığı... // İki sahil. – 2013. – 27 aprel.

775. Tofiq H. Görkəmli alimin 90 illik yubileyi // Respublika. – 2013. – 25 aprel.

776. Ukraynada Azərbaycanın görkəmli alimi Zərifə Əliyevanın xatirəsi yad edilmişdir // İki sahil. – 2013. – 17 aprel.

777. Vahidoğlu O. Şəfalı əlləri ilə möcüzələr yaradan insan. YAP Xətai rayon təşkilatında görkəmli oftalmoloq-alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın 90 illik yubileyi qeyd olundu // İki sahil. – 2013. – 25 aprel.

778. Zərifə Əziz qızı Əliyeva // Elm. – 2013. – 24 aprel.

779. Zərifə xanım Əliyevanın 90 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli mərasim / Azərbaycan Dövlət Musiqili Teatrı: (proqram). – Bakı, 2013. – 27 aprel. – 2 s.

780. Zərifə xanım Əliyevanın məzarını ziyarət // İki sahil. – 2013. – 26 aprel.

781. Асадова А. Она оберегала свет очей своего народа // Элм. – 2013. – 24 апреля.

782. Бровкина А. Зарифа Азизовна Алиева // Элм. – 2013. – 24 апреля.

783. В Академии ГПС состоялось мероприятие, приуроченное к 90-летнему юбилею выдающегося ученого-офтальмолога, академика Зарифы ханум Алиевой // Бакинский рабочий. – 2013. – 9 апреля.

784. В Москве состоялась вечер памяти, посвященная 90-летнему юбилею известного азербайджанского офтальмолога, академика Зарифы ханум Алиевой // Бакинский рабочий. – 2013. – 27 апреля.

785. В Национальной библиотеке состоялась презентация книги "Зарифа Алиева" на азербайджанском и английском языках / Мираламов Г. Зарифа Алиева. – М.: Молодая гвардия, 2010 // Бакинский рабочий. – 2013. – 23 апреля.

786. Добромыслов А.Н. Славная дочь Азербайджана // Элм. – 2013. – 24 апреля.

787. Добромыслова О.П. Человек и женщина // Элм. – 2013. – 24 апреля.

788. Зарифа Алиева-90 / Президент Азербайджана Ильхам Алиев издал распоряжение о проведении юбилея академика // Каспи. – 2013. – 9-15 апреля.

789. Исполняется 90 лет выдающемуся ученому-офтальмологу Зарифе Алиевой // Бакинский рабочий. – 2013. – 27 апреля.

790. Краснов М.М. Талант жить // Элм. – 2013. – 24 апреля.

791. Мошетова Л.К. Памяти академика З.А.Алиевой // Элм. – 2013. – 24 апреля.

792. Мираламов Г. Имя большой любви // Бакинский рабочий. – 2013. – 27 апреля.

793. Преданность цели // Каспи. – 2013. – 27 апреля-3 мая.

Презентация новых изданий в канун дня рождения Зарифы ханум Алиевой, состоявшаяся в музее в Ичеришехер.

794. Пучковская Н.А. Встречи с Зарифой ханум // Элм. – 2013. – 24 апреля.

795. Скрипниченко З.М. Жизнь в науке // Элм. – 2013. – 24 апреля.

796. Состоялась торжественная церемония, посвященная 90-летию со дня рождения выдающегося ученого-офтальмолога, академика Зарифы ханум Алиевой. В церемонии принял участие Президент Азербайджана Ильхам Алиев // Бакинский рабочий. – 2013. – 30 апреля.

797. Тагибеков К. Академик З.А.Алиева – совесть отечественной офтальмологии // Элм. – 2013. – 24 апреля.

798. Трутнева К.В. Ученый, педагог, человек // Элм. – 2013. – 24 апреля.

VEBLİOQRAFİYA

Bioqrafiya bankı
www.adam.az

Akademik Zərifə Əliyeva adına
Milli Oftalmologiya Mərkəzi
www.eye.az

APA
www.apa.az

Azadlıq Radiosu
www.azadliq.org

Azerbaijan Medical University
www.atueye.com

Elektron göz
www.e-eye.az

Xəbər portal
www.xeberle.com

Mehriban Əliyevanın şəxsi saytı
www.mehriban-aliyeva.org

Xəbər portal
www.milli.az

"Səs" informasiya agentliyi
www.sia.az

"Şərq Qapısı" qəzeti
www.serqqapisi.az

Vikipediya – Açıq Enskilopediya
www.wikipedia.org

"Zaman" qəzeti
www.zaman.az

Zərifə xanım Əliyeva
www.zarifa-aliyeva.az

İNFORMASİYA-AXTARIŞ APARATI: ƏSƏRLƏRİNİN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ

Алфавитный указатель трудов

Əgər sizdə kəskin konyunktivitdirsə: yaddaş 14

İridodiaqnostika 31

Orqanizmə tetraxloretilen buxarının xroniki təsiri zamanı gözdə hidrodinamikanın vəziyyəti 191

Polimetilmetaknlat elastotonometr 154

Sovet həkiminin mənəvi siması haqqında 15

Stirol və tetraxloretilen buxarlarının təsirindən gözdə hemodinamikanın güclənməsi 200

Stirol və tetraxloretilen buxarları ilə xroniki təmasda olan şəxslərin oftalmodinametrik göstəriciləri 204

Yüksək əqidə: həkimlik etikası, həkimin ürəyinin və fikirlərinin paklığı 34

Академическая премия Азербайджанскому ученому 130

Актуальные проблемы офтальмологии 20, 34*

Анатомия слезной точки и вертикальной части слезного канальца 155

Анатомо-физиологическая характеристика гидродинамической системы глаза 9

Антимикробные действия новых химических веществ, синтезированных в АПИ им. Ленина 108

Беду можно предотвратить! 131

Вирусные болезни органа зрения 169

Влияние паров тетрахлорэтилена на возникновение профессионального конъюктивита 170

Влияние синтомицина на наслоенные на трахому инфекции 35

Влияние синтомицина на содержание телец Провачека 36

Влияние синтомицина на флору конъюнктивального мешка при трахоме 39

Влияние факторов шинного производства на глаз и его некоторые функции 63

Влияние фонофореза ряда сосудорасширяющих средств на кровенаполнение сосудов увеального тракта при хориоретинальной дистрофии 132

Возрастные изменения глаза и зрительно-нервного пути: морфогистохимические исследования 10, 34*

Волосковая чувствительность роговицы у работников шинного завода 49

Высокое призвание 16

Герпетическая болезнь глаз 7

Герпетические заболивания глаз 4

Герпетические кератиты в нашей практике 109

Гидродинамические и гемодинамические показатели при контузиях глазного яблока 70

Гидродинамические исследования при проникающих ранениях области цилиарного тела 71

Гиперсекреция внутриглазной жидкости, вызванная парами стирола 171

Гистохимическая характеристика активности некоторых ферментов в злокачественных меланомах сосудистой оболочки 89, 99

Гистохимические исследования нуклеиновых кислот в ткани глазного яблока нормальных кроликов и кроликов, находящихся в цехах йодового завода г. Баку 50

Гистохимические исследования тканей глаза у экспериментальных животных, находившихся в различных цехах шинного завода 55

Гистохимические особенности гликогена и мукополисахаридов в злокачественных меланомах сосудистого тракта 72

Глазной душ для промывания конъюнктивальной полости при химических ожогах 172

Глазные проявления при хроническом воздействии на организм малых концентраций паров стирола 156, 173

Глаукома и ее признаки 90

Деонтология в практической офтальмологии 100

Деятельность глазных болезней ГИУВ им. А.Алиева и глазного отделения республиканской клинической больницы им. акад. Мир-Касимова за 10 лет 101

Деятельность клиники глазных болезней ГИУВ им. А.Алиева и глазного отделения Республиканской клинической больницы им. акад. Мир-Касимова за 10 лет 73

Диагностическое значение неоваскуляризации роговицы при сахарном диабете 174

Дислокация слезной точки: патология или варианты нормы? 143

Дифференциальная диагностика вирусных конъюнктивита и конънктивитов профессиональной этиологии 91, 102

Дифференциальная диагностика острого синдрома живота при тупой травме 47

Заболевание глаз при сахарном диабете 17

Заболевание органа зрения при эндокринной патологии 175

Заболевания переднего отрезка глаза у рабочих йодового завода 51

Ибранные труды 34*

Изменения аргирофильного межуточного вещества глаз животных, находившихся в цехах йодового завода 52

Изменения глаз у кроликов при воздействии ряда химических производственных вредностей 60

Изменения некоторых гуморальных факторов естественного иммунитета при действии бензола 92

Изучение распределения туберкулезных поражений глаз в различных возрастных группах и по отдельным климатическим зонам Азербайджана 45

Иммунобиологическая активность организма при хроническом действии малых концентраций бензола 61

Иммунологическая реактивность организма при хроническом действии повышающихся малых концентраций бензола 64

Интенсификация ртутью и её неорганическими соединениями 30

Иридодиагностика 28,34*

Использование показаний функционального состояния организма для изучения влияния факторов окружающей среды на здоровье населения 74

Йод и его влияние на темновую адаптацию глаз 110

Йод как промышленный яд 75

К вопросу дифференциальной диагностики мезодермальных дистрофий радужной оболочки 133

К вопросу изучения некоторых ферментов в злокачественных меланомах сосудистой оболочки 76

К вопросу о биохимических изменениях переднего отрезка глаз у работников-шинного завода 56

К клиническому действию карватона 192

К медикаментозному лечению глаукомы 44, 46

К оценке функции слезоотведения 119

К технике операции активации нижнего слезного канальца по М.Ю.Султанову 157

Клинико-гистоморфологические исследования глаз кроликов, находившихся в цехах йодового завода гор. Баку 53

Клинико-лабораторные критерии диагностики токсоплазмоза глаз на современном этапе 176

Клинико-физиологическая характеристика состояния органа зрения у лиц, работающих в условиях воздействия различных химических факторов 144

Клинические особенности и лечение хронической иридо-цилиарной дистрофии 158

Клинические формы диагностики и лечение иридоцилиарных дистрофий 177

Консервативные и комбинированные способы лечения дакриоциститов и непроходимости слезноносового протока 120

Конъюнктивиты токсической этиологии 111

Конъюнктивиты и современные методы лечения 21

Криоэкстракция диабетических катаракт 121

Криоэкстракция миопических катаракт 112

Криоэкстракция при различных видах катаракт 93

Лейкоцитарная реакция как достаточно информативный жест при действии малой интенсивности производственных вредностей независимо от характера 113

Лечение профессионального конъюнктивита 145

Методика применения ручного трепана при щадящей технике дакриоцисториностомии 122

Методика проведения и оценка результатов слезовысасывающей пробы 178

Методика проведения и показатели цветной слезовысасывающей пробы в норме и при различных формах патологии слезоотводящих путей 179

Морфологические изменения внутренних органов экспериментальных животных, находившихся в условиях шинного завода 77

Морфологические исследования некоторых органов экспериментальных животных (кроликов), находившихся в условиях повышенной концентрации йода 78

Морфологические исследования некоторых органов экспериментальных животных (кроликов), находившихся в условиях химических вредностей шинного производства 65

Набор зондов для диагностики и лечения заболевании слезоотводящих путей 134

Нарушения цветоощущения, вызванные пестицидами 180

Некоторые вопросы нравственного воспитания врача 103

Некоторые показатели адаптационных сдвигов организма при повторных острых интоксикациях бензолом 79

О бактерицидном действии эфирного масла корицы 93

О возможной роли антиоксидантной системы стекловидного тела в задержке развития диабетической ретинопатии 181

О зависимости показателей цветной слезно-носовой пробы от пола, возраста и профессиональных вредностей 146

О месте зондирования в диагностике и лечении заболеваний слезоотводящих путей у взрослых 123

О моральном облике врача 12, 114

О моральном облике советского врача 124

О содержании компонентов антиоксидантной системы в тканях глаза 147

О состоянии переднего отдела глаз у работников йодового завода г. Баку 48

О состоянии слезоотводящих путей у лиц, контактирующих с пестицидами 182

О состоянии функции слезоотведения у работников Бакинского завода бытовых кондиционеров 115

О структуре заболеваний глаз у работников Бакинского завода бытовых кондиционеров по данным обращаемости за 1979-1981 гг. 148

О целесообразности использования поли-метил-метакрилата для площадки тонометра Маклакова 125

О частоте лечения и профилактике глаз у работников Бакинского завода бытовых кондиционеров 135

Об адаптационной кайме зрачка 126

Об электронно-морфологических и гистохимических Методах лечения злокачественных внутриглазных опухолей 18

Об эффективности некоторых методик активного выявления лиц, подозрительных на глаукому 183

Об эффективности операции активации нижнего слезного канальца 136

Об эффективности операции активизации нижнего слезного канальца по М.Ю.Султанову 159

Обучение и воспитание кадров офтальмологов 160

Общее и местное лечение при туберкулезном поражении переднего отрезка глаза 42

Опыт применения под конъюнктивальных иньекций стекловидного тела при рубцовых изменениях конъюнктивы и различных поражениях роговицы, вызванных трахомой 40

Организация профилактики офтальмопатологии на йодовом заводе 94

Основные организационные формы профилактики патологии органа зрения в шинном производстве 95

Основы иридодиагностики 19, 34*

Особенности профосмотра глаз и медицинской реабилитации рабочих химического производства 161

Острые вирусные конъюнктивиты 5, 8

Острые конъюнктивиты 127

Офтальмодинамометрические показатели у лиц хронически контактирующих с парами стирола и тетрахлорэтилена 201

Офтальмологическая помощь населению Республиканской клинической больнице им. акад. Мир-Касимова за 10 лет 80

Офтальмология при хронической йодовой интоксикации 13

Офтальмопатология в химическом производстве 96

Повреждения глаз у работников Бакинского завода бытовых кондиционеров 149

Полиметилметакрилатовый аппланационный тонометр для проведения массовых исследований 128

Понижение остроты цветоощущения, вызванное парами стирола и тетрахлорэтилена 184

Понижение чувствительности роговицы, вызванное парами стирола и тетрахлорэтилена 162

Привычный вывих глазного яблока 66, 104

Применение диадинамических токов при различных глазных заболеваниях 57

Причины энуклиации по материалам Республиканской клинической больницы им. акад. Мир-Касимова 81

Профессиональная патология глаз в шинном производстве 11,34*

Профессиональная патология органа зрения 29, 34*

Профессиональные заболевания в условиях химического производства и мера их профилактики 82

Профессиональные заболевания органа зрения, вызываемые йодом и их профилактика 97

Профессиональные конъюнктивиты, вызванные парами стирола 137

Профессиональные повреждения органа зрения 185

Профессиональный конъюктивит, вызванный парами тетрахлорэтилена 194

Профилактика и лечение повреждений глаз при хроническом воздействии на организм паров стирола и тетрахлорэтилена 26

Профилактика повреждений глаз у рабочих резиновой промышленности 2

Профилактика профессиональных заболеваний в йодной промышленности 6

Профилактика профзаболеваний в йодной промышленности 1, 3

Распространение глаукомы в различных климатогеографических зонах Азербайджанской ССР 83

Расширение ретинальных сосудов, вызванное парами стирола и тетрахлорэтилена 195

Реографические исследования при проникающих ранениях области цилиарного тела 84

Роль состояния стекловидного тела при миомии для задержки развития диабетической ретинопатии 138

Состояние поля зрения при хроническом воздействии на организм паров стирола и тетрахлорэтилена 190

Сборник научных трудов 32,34*

Слезная точка: анатомо-физиологические параллели 196

Слезовысасывающая проба, методика ее проведения и показатели в норме 186

Слезоотведение у человека 129

Случай врожденной наружной фистулы слезного мешка 150

Случай упорного дакриоканаликулита с инородным телом в просвете канала 202

Случай упорного дакриоканаликулита с инородным телом в просвете канальца 163

Современные аспекты туберкулеза органа зрения 24

Современные методы лечения вирусных заболеваний глаз 85

Современные методы хирургического лечения слезотечения 22

Современные представления о табачной амблиопии 164

Содержание компонентов антиоксидантной системы в тканях глаза 151

Содержание селена и активность глутатионпероксидазных ферментов в тканях глаза человека при диабете 187

Состояние адаптации к темноте у работников различных подразделений Бакинского завода бытовых кондиционеров (БЗБК) 197

Состояние гидродинамики в глазу при хроническом воздействии тетрахлорэтилена 198

Состояние гидродинамики глаза при хроническом воздействии на организм малых концентраций паров стирола 188

Состояние здоровья рабочих в цехах группы I Сумгаитского "Синтезкаучук" по данным периодического медосмотра 116

Состояние некоторых функций глаза при диабете 43

Состояние некоторых функций органа зрения при хроническом воздействии на организм паров стирола и тетрахлорэтилена 189

Состояние органа зрения механизаторов сельского хозяйства, контактирующих с пестицидами 152

Состояние органа зрения у работников некоторых предприятий химической промышленности Азербайджана 62

Состояние остроты зрения у работников шинного завода города Баку 54

Состояние поля зрения при хроническом воздействии на организм паров стирола и способ хирургического лечения отрезии слезной точки 168

Состояние поля зрения у работников шинного завода 58

Состояние слезоотводящих путей при хроническом воздействии на организм паров стирола 139

Состояние слезоотводящих путей при хроническом воздействии на организм паров тетрахлорэтилена 165

Состояние флоры конъюнктивального мешка до и после лечения чистым синтомицином и в комбинации с другими медикаментами 38

Способ формирования слезной точки при ее атрезии 199

Сравнительная оценка пригодности некоторых синтетических материалов для площадки тонометра Маклакова 140

Сравнительная оценка применения при трахоме синтомицина в чистом виде и в комбинации его с общей терапией 41

Сравнительная оценка хирургических методов обработки проникающих ран области цилиарного тела 86

Терапевтическая офтальмология 25

Терапия трахомы синтомицином в комбинации с другими методами лечения 37

Тонометр для тонометрии по Маклакову при проведении массовых исследований 117

Туберкулез органа зрения 33, 34*

Ультраструктурная характеристика и активность некоторых ферментов группы фосфогидролаз в клетках злокачественной мелономы сосудистого трактата 141

Ультраструктурное строение сетчатой оболочки глаза человека 105

Усиление гидродинамики в глазу, вызванное парами стирола и тетрахлорэтилена 203

Фагоцитарная активность лейкоцитов при хроническом действии бензола 87

Фагоцитарная активность лейкоцитов при хроническом действии колеблющихся концентрации бензола 98

Фаригоконъюнктивальная лихорадка у ребенка 106, 118

Физиология слезоотведения 23

Характеристика некоторых гистохимических показателей в тканях глаз подопытных животных, находившихся в различных условиях цехов шинного завода г. Баку 59

Щадящая хирургия слезоотводящих путей 27
Эластометр из полиметилметакрилата 167
Электронно-микроскопические исследования сетчатой оболочки глаза человека 107
Эозинофилобазофильная диссоциация-показатель опасных для организма сдвигов при хроническом действии производственных факторов 88
Эффективность инъекции рибофлавина на зрительные функции глаза при глаукоме 67
Эффективность криоэкстракции при различных видах катаракт 68
Эффективность подконъюнктивальных инъекций рибофлавина мононуклеотида на зрительные функции глаза при глаукоме 69
Эхоофтальмоскопия при внутриполостных глазных операциях 142
Язвы и эрозии желудка у больных с сердечной патологией 153

HƏMMÜƏLLİFLƏRİN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ

АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ СОАВТОРОВ

Mirzəyev T.Ə. 200
Maşetova L.K. 34*
Nesterov A.P. 34*
Romaşov F.N. 34*
Skripniçenko Z.M. 34*
Sultanov M.Y. 154, 200
Şulpina N.B. 34*
Talışski S.A. 154, 200
Təhməzov R.F. 31
Velxover Y.S. 34*
Абагян О.И. 68, 73, 80, 81, 85, 93
Абдуллаев В.М. 53
Абдуллаев Э.А. 132
Агаева Т.С. 174
Адыгезалова-Полчаева К.А. 44, 46
Алекперов И.И. 6
Алекперова А.Д. 45
Алиева А. 47
Бадалов С.А. 18, 76 99, 105, 107, 141
Байрамов Р.А. 108
Бегищев А.В. 75
Бокина А.И. 74

Боришполец В.И. 25,176
Вельховер Е.С. 34**,19
Вельховер Ч.С. 126
Гаджиев Н.М. 112, 121
Гаджиев Р.В. 138, 142, 147, 151, 181, 187
Гасилина В.М. 25
Гатизаде И.С. 182
Гонтуар Н.С. 24, 25,177
Грачева Г.В. 25, 133, 158, 177
Гусейнов Г.М. 187
Джавадова С. 67
Замчалов А.И. 6
Ибрагимова С.И. 76
Исмаилзаде Ш.И. 70
Керимов Б.Ф. 147, 151
Магомедов С. М. 18,141
Мамедов М.М. 100
Мамедова Т.М. 76
Марголис М.Г. 17
Мелик-Асланова П.С. 10, 18, 34**, 72, 76, 78, 89, 99, 105, 107, 141
Мирзоев Т.А. 26, 148, 172, 180, 184, 189, 190, 194, 197, 203
Мовлазаде Р.Х. 57, 83
Мошетова Л.К. 20, 34**
Несруллаева Г.М. 45, 132, 174

Нестеров А.П. 29, 34**, 130,164
Ниязова М.Ф. 68, 93
Нудьга Л.И. 175
Нудьга Л.Н. 17
Писарская И.В. 17
Раджабли Р. 104
Раджабли Х.А. 57, 67, 68, 81, 93, 100, 109, 112, 121, 142
Рзаева А. 47*
Ромашов Ф.Н. 19, 34**
Рощин А.В. 75
Салимова Р.Х. 83
Самедов У.Н. 100, 101, 112
Самедова У.Н. 57, 67, 68, 73, 80, 81, 83, 85, 93
Сафарова Т.Х. 45
Скрипниченко З.М. 29,161,
Султанов М.Б. 153,183
Султанов М.Ю. 22, 23,26, 27 115, 117,120, 122, 125, 128, 134, 137, 139, 140, 143, 145, 146, 148, 149, 150, 155, 156, 162, 163, 165,167, 168, 171, 172, 173, 178, 179, 180, 181, 182, 184, 186, 187, 190, 195, 196, 197, 198, 199, 201, 202, 203
Тагизаде И.С. 186
Тагизаде М.С. 115, 117
Тагизаде Н.С. 26, 119, 120, 123, 134, 136, 139, 140, 143, 146, 150, 155, 157, 159, 163, 165, 168, 178, 179, 195, 196, 199, 202

Талышская С.А. 26, 115, 117, 122, 125, 128, 135, 139, 140, 145, 148, 149, 162, 167, 171, 183, 188, 190, 191, 194, 195, 198, 201, 203
Шехтман Б.А. 79, 88, 113
Шмелева В.В. 160
Шульпина Н.Б. 9, 17, 19, 20, 24, 25, 28, 33, 34**, 79, 133, 158, 160, 169, 175, 176,
Юсифов Э.Ю. 187

ZƏRİFƏ ƏLİYEVA HAQQINDA YAZAN MÜƏLLİFLƏRİN ƏLİFBA GÖSTƏRİCİSİ

АЛФАВИТНЫЙ УКАЗАТЕЛЬ АВТОРОВ, НАПИСАВШИХ О ЗАРИФЕ АЛИЕВОЙ

Abdullayev V. 475,496
Abdullayev Z. 546
Abdullayeva F. 699
Abdullazadə F. 259, 260, 261
Adıgözəlova-Polçayeva Q.Ə. 262
Adilqızı N. 616
Ağayev T. 354, 707, 547, 708
Ağazadə Z. 355, 357, 678
Akifqızı Ş. 364
Allahverdi A. 365*
Aslan Q. 367, 368, 553
Aslanov K. 683
Baxşəliyev R. 712
Bayramova Z. 714, 715, 716
Bayramov V. 713
Binyətoğlu V. 717
Brovkina A.F. 469
Cabbarov S. 498
Cavadzadə M. 227, 320, 371, 478, 561, 562
Cəfərov İ. 519
Cəfərov K. 371*

Cəfərova X. 718
Daşsalahlı R. 563
Dilbazi M. 266
Dobromıslov A.N. 267, 499
Dobromıslov O.R. 268
Eldarov Ö. 269
Esmira F. 500
Eyvazova A. 372*
Əbdülrəhmanova İ. 373
Əhmədov Q. 570
Ələddin qızı Nəzakət 716, 720, 721
Əliqızı Şəmsiyyə 771
Əliyeva A. 524
Əliyeva F. 722
Əliyeva İ. 378, 645
Əliyeva N. 646, 647, 723, 724
Əliyeva R. 479
Əliyeva S. 272, 378*
Əliyeva Y. 619
Əliyeva Z.Ə. 526
Əliyev E. 335
Əliyev H. 525
Əliyev İ. 376, 377
Əlizadə A. 725
Əmirasalanov Ə. 374, 271, 375, 480, 571, 620, 648, 726, 727, 728
Əsədova A. 273, 379

Əzizbəyova P.Ə. 274
Fərəc M. 380
Fərhadqızı P. 572
Fikrət Q. 272, 378*
Firuzə N. 729
Gövhər Ə. 384*
Gülcahan M. 237
Hacıyev E. 734
Hacıyev R. 735
Hacızadə A. 573
Haqverdiyeva K. 462
Hasilova X. 233
Haşımova N. 736
Heydərova A. 737
Həbibbəyli İ. 385, 385*, 739
Həsənəliyev N. 226
Həsənov Ə. 576, 741
Həsənov H. 742
Həsənova M. 331, 574, 575
Həsənzadə N. 277, 385*
Hüseynov R. 394*
Hüseynova H. 504, 528, 577, 628, 650, 686, 743
Hüseynova İ. 651
Hüseynova R. 744
Hüseynova S.H. 385*
Hüseynova Ş. 629
Hüseynova T. 687

Hüseynzadə T.Q. 278
Xəlilov Z. 745, 746
Xəlilzadə F. 463
Xəzri N. 279
İbrahimqızı M. 747
İlyasoğlu R. 748
İmaməliyev A.S. 280
İnsanov A. 281
İsmayılqızı X. 386, 387, 464, 529, 579, 749, 750
İsmayılqızı K. 649
İsmayılova V. 388, 465
Kamalqızı R. 630
Kəbutər 344, 505
Kəmalə 388*
Kəngərli A. 389
Kərimov K. 325, 345, 390, 391, 466, 467, 468, 581, 751
Kərimov C. 389*
Kərimov M. 392, 393, 582, 583
Kərimov S. 631, 688
Qafarqızı S. 394
Qafar T. 483, 656
Qarayev Ü. 752
Qasımov E. 506, 530, 648, 697, 753, 754
Qasımov Ş. 394*
Qədir A. 346
Qəlbinur P. 585, 632, 689
Qismətoğlu F. 586

Quliyeva R. 633
Quliyeva Z. 229, 282, 283, 395, 396, 532, 587
Quntu E. 338
Qurbanqızı Z. 588
Qurbanov Ş. 326, 337
Qurbanova N. 531
Maarif T. 396*
Maqsudov F. 284
Mehdixanlı T. 397, 634
Mehdiyev Ə. 397*
Mehdiyev R. 533, 756
Məhəmməd F. 397*
Məmmədhəsənov R. 690
Məmmədli H. 757
Məmmədoğlu M. 397*
Məmmədov E. 758
Məmmədova M. 398
Mirələmov H. 698
Mirqasımov A.M. 285
Mirzəyev R. 327
Mirzəzadə R. 286, 657, 658
Muradov M. 507
Musayev (Qəlbinur) P. 762
Musayev M. 399
Mustafaqızı N. 763
Mükərrəmoğlu M. 400, 764
Naibova T. 401

Namazova A. 402
Nesterov A. 232, 217, 469, 287
Nəbiyev B. 659
Nəcəfov A.Y. 288
Nəcəfova S. 215, 222, 230, 403, 765
Nəcəfzadə Q. 404
Nəsrullayeva H. 405
Nəsrullayeva Q.M. 289
Niyazov X. 347, 660
Paşayeva N. 329
Pənah Əli 239
Puskovskaya N.A. 292
Rəcəbli X.A. 293
Rəfiqə Məsud 769
Rəhimzadə Nail 770
Rüstəmli N. 535
Sadıqoğlu A. 294
Sadıqova A. 663
Seyid S. 411, 412
Seyidov H. 590
Seyidov M. 410
Seyidov M. 664
Seyidov T. 408, 409
Səfərov İ. 591
Skripniçenko Z.M. 295, 414, 508
Sultan M. 536, 636
Sultanov A. 484
Sultanov M. 227, 296, 416
Sultanova A. 415
Sultanova P. 471, 485
Süleymanoğlu M. 417
Şəmsizadə N. 665
Şərif A. 470
Şulpina N.B. 297, 593, 772
Talıbova B. 417*
Tanrıverdiyev Y. 594
Telman Q. 509
Təhməzov R.F. 298
Təyyaroğlu Q. 418
Tofiq Hüseyn 775
Trutneva K.V. 299
Trutnyova K.V. 487
Vahabzadə B. 301
Vahidoğlu Orxan 777
Vanşteyn B.İ. 302, 540
Zeynalov L. 596
Zəlimxan Y. 488
Абдуллаев В. 542
Абдуллазаде Ф.Г. 241
Агаев Т. 307
Ага-заде З. 429, 430
Азизбекова П.А. 242
Алиева З.К. 207, 212
Алиева З.М. 208, 209, 210, 211

Алиев И. 600
Амирсланов А. 431
Асадова А. 781
Аслан Г. 432
Бабаев А. 638
Бровкина А. 243, 782
Гаджизаде А. 606
Гасан гызы Н. 607
Джавадзаде М.М. 228, 231, 244, 245, 308, 323, 473
Джафарова З.Ф. 439
Добромыслов А.Н. 214, 786
Добромыслова О.П. 787
Ибрагимова Дж. 609, 673
Иманов А. 246
Исмаил-Заде Ш.И. 209
Керимов К. 442, 674
Краснов М.М. 790
Кулиева З.Т. 247, 310, 311
Либман Е.С. 312, 313
Мамедгасымов Р. 443
Мелик-Асланова П.С. 248
Мираламов Г. 675, 792
Мирзоев Р. 544
Мирзоев С. 340, 447, 512
Молла-заде 207
Мошетова Л.К. 249, 791
Муталимова А.Б. 212

Насруллаева Г. 250, 257, 311
Насруллаева Х. 449
Нестеров А.П. 217, 220, 251, 314, 451
Оруджева И. 258
Пучковская Н.А. 794
Салаев Э.Ю. 252
Скрипниченко З.М. 795
Султанов М. 228, 253
Тагибеков К. 797
Трутнева К.В. 798
Туси Ф. 234-235
Ханджанбекова Ф. 677
Шульпина Н.Б. 254, 255

MÜNDƏRİCAT

Tərtibçi-müəllifdən

Azərbaycan dilində 8

Rus dilində 10

Akademik Zərifə Əliyevanın 90 illik yubileyinin keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Sərəncamı

Azərbaycan dilində 12

Rus dilində 14

MEA-nın həqiqi üzvü Z.Əliyevanın anadan olmasının 90 illiyi haqqında Azərbaycan MEA Rəyasət Heyətinin qərarı 16

Görkəmli oftalmoloq alim, akademik Zərifə xanım Əliyevanın 90 illik yubileyinə həsr olunmuş təntənəli mərasimdən çıxışlar 20

Akif Əlizadə. Böyük insan, unudulmaz alim 46

Əhliman Əmiraslanov. Akademik Zərifə Əliyevanın elmi-pedaqoji və ictimai fəaliyyəti haqqında qısa oçerk

Azərbaycan dilində 53

Rus dilində 65

İngilis dilində 78

Görkəmli dövlət, elm və mədəniyyət xadimləri akademik Zərifə Əliyeva haqqında 90

Akademik Zərifə Əliyevanın həyatı, elmi-pedaqoji və ictimai fəaliyyətinin əsas tarixləri

Azərbaycan dilində 128

Rus dilində 133

Əsərlərinin biblioqrafiyası

Kitablar, broşyurlar 138

Elmi məqalələr 145

Dissertantlara elmi rəhbərlik 175

Akademik Zərifə Əliyevanın həyatı, elmi-pedaqoji və ictimai fəaliyyəti haqqında ədəbiyyat 176

Veblioqrafiya 240

İnformasiya-axtarış aparatı:

Əsərlərinin əlifba göstəricisi 242

Həmmüəlliflərin əlifba göstəricisi 255

Zərifə Əliyeva haqqında yazan müəlliflərin əlifba göstəricisi 259

СОДЕРЖАНИЕ

От авторов-составителей
На азербайджанском языке 8
На русском языке 10

Распоряжение Президента Азербайджанской Республики о проведении 90-летнего юбилея академика Зарифы Алиевой
На азербайджанском языке 12
На русском языке 14

Постановление Президиума НАН Азербайджана о 90-летнем юбилее академика Зарифы Алиевой 16

Выступления на торжественной церемонии, посвященной 90-летию выдающегося ученого-офтальмолога, академика Зарифы ханум Алиевой 20

Акиф Ализаде. Великий человек, незабываемый ученый 46

Ахлиман Амирасланов. Краткий очерк научно-педагогической и общественной деятельности академика Зарифы Алиевой
На азербайджанском языке 53
На русском языке 65
На английском языке 78

Видные государственные деятели, деятели науки и культуры об академике Зарифе Алиевой 90

Основные даты жизни, научно-педагогической и общественной деятельности академика Зарифы Алиевой
На азербайджанском языке 128
На русском языке 133

Библиография трудов
Книги, брошюры 138
Научные статьи 145
Научное руководство диссертантами 175

Литература о жизни, научно-педагогической и общественной деятельности академика Зарифы Алиевой 176

Веблиография 240

Информационно-поисковый аппарат:
Алфавитный указатель трудов 242

Алфавитный указатель соавторов 255

Алфавитный указатель авторов, написавших о Зарифе Алиевой 259

Şərq Qərb 1986-cı ildən
East West since 1986
BAKI 2013

"Şərq-Qərb" Nəşriyyat Evinin məhsuludur.

www.eastwest.az
www.fb.com/eastwest.az

Buraxılışa məsul Sevil İsmayılova
Dizayner Kərim Məhdəvi
Səhifələyici Ələkbər Kərimov
Texniki redaktor Gültəkin Cəfərova
Baş redaktor Samirə Bektaşi
Texniki direktor Allahverdi Kərimov
Nəşriyyat direktoru Rasim Müzəfərli

Çapa imzalanmışdır: 06.12.2013. Format 70x100 1/32. Ofset çapı.
Fiziki çap vərəqi 8,5. Sifariş N 13311. Tiraj 500

"Şərq-Qərb" Nəşriyyat Evinin mətbəəsində çap olunmuşdur.
AZ1123, Bakı, Aşıq Ələsgər küçəsi, 17
Tel.: (+99412) 374 83 43, Faks: (+99412) 370 18 49

Nəşriyyat Evinin bütün kitablarının toplusu:
http://www.eastwest.az/az/books/ ünvanda

85237
000000002464

9 789952 404845